☞ जामनगर श्रीजैनभास्करोदयछापखानामां छाप्युं.

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

॥ अथ श्रीविक्रमचरित्रं प्रारभ्यते ॥

(पंचदंडकथात्मकं)

छपावी प्रसिद्ध करनार पंडित श्रावक हीरालाल हंसराज (जामनगरवाळा)

प्रणम्य जगदानंद—दायकान् जिननायकान् ॥ गणेशान् गौतमाद्यांश्च । गुरून् संसारतारका-
न् ॥ १ ॥ सज्ज्ञानान् शोभनाचारान् । शास्त्रबोधनकारकान् ॥ पंचदंडातपत्रस्य । कथां वक्ष्ये समा-
सतः ॥ २ ॥ युग्मं ॥ तथाहि मालवे देशे—ऽवंत्यां श्रीविक्रमो नृपः ॥ राज्यं करोति सत्वात्मा । कू
र्मसादीव भूतले ॥ ३ ॥ एकदा विक्रमो राज—पाटिकायां चतुष्पथे ॥ गच्छन् गांछिकवाटस्य । म-
ध्ये सौधोपरिस्थितां ॥ ४ ॥ कांचिन्नारीं सशृंगारा—मशृणोदिति वादिनीं ॥ देहि रे दासि वेगे-
न । सन्मार्जनीं गृहांगणे ॥ ५ ॥ युग्मं ॥ तयोक्तं स्वामिनि श्रीमान् । राजा गच्छति विक्रमः ॥ न-
रेंद्रो नरनाथोऽयं । महीशो महिमानिधिः ॥ ६ ॥ सन्मार्जनीरजस्तस्य । लगिष्यति वरानने ॥ त्र्य-

सत्यत्वमनीतित्व—मरीतित्वं भवेन्मम ॥ ७ ॥ उक्तं च—अजारजः खररज—स्तथा संमार्जनीरजः ॥
दीपमंचकयोश्छाया । हंति पुण्यं दिवाकृतं ॥ ८ ॥
दासीयं निर्विवेकेति । लोकोऽयं कथयिष्यति ॥ राजापि कोपसाटोपो । मां हनिष्यति सत्वरं ॥ ९ ॥ उवाच स्वामिनी तस्या । यद्भयं तव वर्तते ॥ तस्य किं पंचदंडात—पत्रं मूर्ध्नि प्रवर्तते ॥ ॥ १० ॥ स्वामिन्युक्तं वचः श्रुत्वा । प्रमार्जंती गृहांगणं ॥ वेत्रिणा वारिता पूर्वं । ताडिता यष्टिमुष्टिभिः ॥ ११ ॥ अन्यैरपि घनैर्लोकै—र्दृष्ट्वा तदसमंजसं ॥ हक्किता हीनजातीया । वचनैः क्रोधमिश्रितैः ॥ १२ ॥ रे मूर्खे दुष्टपापिष्टे । दृष्टिहीनासि किं पुरः ॥ सद्वंशं श्रीमतामीशं । विक्रमार्कं न पश्यसि ॥ १३ ॥ यः सर्वजगदाधारो । यं स्तौतींद्रः स्वपर्षदि ॥ येन राजन्वती भूमि—र्यस्मै मह्यो ह्यलं न कः ॥ १४ ॥ दारिद्र्यं न यतो लोके । यस्य कीर्त्तिर्दिगंतगा ॥ यस्मिन् सर्वे गुणाः संति । तस्यावज्ञां करोषि किं ॥ १५ ॥ सावदत् स्वामिनी मे या । सा देवेशैः प्रगीयते ॥ नृपोऽयं स्वस्य मानस्य । हानिकारी भविष्यति ॥ १६ ॥ इति तस्या वचः श्रुत्वा । साहंकारं नृपानुगैः ॥ दंडहस्तैर्गले धृत्वा । प्रमार्जिन्या हतानने ॥ १७ ॥ गता सा स्वामिनीपार्श्वे । रुदंती विमना मनाक् ॥ कथं

रोदिषि हे वत्से। इति पृष्टा स्फुटं जगौ ॥ १८॥ हताहं विक्रमादित्य—जनैरित्युदिते सति ॥ दंभं समर्पयामास। स्वामिनी सर्वकामदं ॥ १९॥ अथ सा स्वामिनीदंभं। गृहीत्वा तत्र रेखया ॥ वज्रभित्तिमिवाकार्षीत। यामुल्लंघ्य न याति कः ॥ २०॥ हस्त्यश्वपत्तिसामंत—राजन्यैकगणोऽखिलः ॥ चित्रन्यस्त इव स्थाने। तस्थौ रुंधिनविग्रहः ॥ २१॥ अथ राजा समारुह्य। रणरंगं गजोत्तमं ॥ उल्लंघनार्थं तद्रेखां। वेगादागाज्ञयाय सः ॥ २२॥ तस्या मंत्रप्रभावेण। सप्रभावोऽपि निष्प्रभः ॥ आसीत् शैलोऽपि वज्रेण। हन्यते तीक्ष्णतेजसा ॥ २३॥ फालभ्रष्टो यथा सिंह—स्तालभ्रष्टो यथा नटः ॥ धनभ्रष्टो धनी धर्म—कर्मभ्रष्टो मुनीश्वरः ॥ २४॥ दीपघूकौ निशाभ्रष्टौ। सेकभ्रष्टा वनस्पतिः ॥ भ्रष्टा सती सतीत्वेन। शोभां न दधतेनरां ॥ २५॥ तथा राजापि विछायः। पश्चादागत्य संसदि ॥ सिंहासनमलंकृत्य। प्रतीहारमथादिशत् ॥ २६॥ तां पंचदंभकछत्र—वादिनीं स्त्रीं समानय ॥ नृपाज्ञया गृहं गत्वा। सोऽवग्वृद्धां गृहस्थितां ॥ २७॥ तव गृहे याधिकवादिनी स्त्री। तामाह्वायत्येष नृपः सकोपः ॥ या वक्त्यदृष्टं न श्रुतं न भूतं। न भावि भूमौ गगने रसातले ॥ ॥२८॥ सा वृद्धा वक्ति मे पुत्री। देवदमनिकाभिधा ॥ या कूटं न युगांतेऽपि। वदति देवपूजिता

॥ २९ ॥ अधुना स्वर्णपल्यंके । सुखनिद्रां गता सती ॥ न चोत्थापयितुं शक्या । प्राणेभ्योऽप्यतिवल्लभा ॥ ३० ॥ अहं समागमिष्यामि । नृपस्योत्तरदायिनी ॥ परैर्नीतां प्रसूतां गां । यो वालयति सोऽर्जुनः ॥ ३१ ॥ प्रतीहारेण साकं सा । सहर्षा राजसद्मनि ॥ सुखासनसमासीना । गता गर्वभरान्विता ॥ ३२ ॥ नृपेणासनदानादि । कृत्वा पृष्ठा मनस्विनी ॥ विद्याबलमदोन्मत्ता । कास्ति नारी गृहे तव ॥ ३३ ॥ बाह्यांगणे यया सन्मा—र्जनी गर्वेण दापिता ॥ इत्युक्ते सावददृद्धा । नृपंप्रति मितं वचः ॥ ३४ ॥ पुत्रीरत्नं मम स्वामि—न्नधोभूस्वर्गवल्लभं ॥ देवानां दानवानां तु । यस्याः संगस्तु दुर्लभः ॥ ३५ ॥ नृपः प्रोवाच हे भद्रे । पुत्री यास्ति तव गृहे ॥ कुमारिकाथवा व्यूढा । कथय प्रकटं मम ॥ ३६ ॥

सा जगनादाथ सानंदा । न व्यूढास्ति नृपोत्तम ॥ स वरो भविता तस्याः । पंचदंडातपत्रभृत् ॥ ३७ ॥ इति तस्या वचः श्रुत्वा । विक्रमार्को महीपतिः ॥ सहर्षोऽसौ जगादैनां । छत्रस्योत्पत्तिवादिनीं ॥ ३८ ॥ छत्रस्य तस्य कः कर्त्ता । विद्यते दिवि भूतले ॥ सावक् स्वकेन हे राजन् । कोऽपि विद्यां न यच्छति ॥ ३९ ॥ उक्तं च—विनयेन विद्या ग्राह्या । पुष्कलेन धनेन वा ॥ अथवा

विद्यया विद्या । चतुर्थे नास्ति कारणं ॥४०॥ सिंहासणे निसणं । सोवागं सेणिऊ नरवरिंदो ॥ विज्जं मग्गइ पयउ । इय साहुजणस्स सुश्रविणउ ॥ ४१॥ प्रणम्य चरणौ तस्या—स्तस्योत्पत्तिं कृतांजलिः ॥ पृष्टवान् शिष्यवद्राजा । सा जगादावनीपतिं ॥ ४२॥ तुष्टाहं तव राजेंद्र । पंचादेशान् कुरुष्व मे ॥ यथा भवति ते छत्रं । दुर्लभं पंचदंडजं ॥ ४३॥ प्रथमादेशतः पुत्रीं । जित्वा मे त्वं विवाहय ॥ पश्चात शेषांस्तथादेशान् । चतुरः कुरु त्वं नृप ॥ ४४॥

नृपांगीकरणं ज्ञात्वा । सापि गत्वा निजौकसि ॥ पुत्रीं स्नातसुशृंगार—सारां वस्त्रैरलंकृतां ॥ ॥४५॥ चंदनागुरुकर्पूर—मृगनाभिविमिश्रितैः ॥ कुंकुमैश्चर्चितां देह—शोभां कृत्वा महत्तमां ॥ ॥ ४६॥ भोजयित्वा सतांबूलां । मुद्रिकामंडितां करे ॥ सुखासनसमासीनां । पंचदासीभिरन्वितां॥ ॥ ४७॥ प्राहिणोद्देवदमनीं । मूर्त्तामिव सरस्वतीं ॥ हरंतीं चतुराणां तु । चित्तं नृपतिवेश्मनि ॥ ॥ ४८॥ चतुर्भिः कलापकं ॥ नृपतिश्चिंतयामास । तां दृष्ट्वा स्त्रीशिरोमणिं ॥ पौलोमी पार्वती रंभा । लक्ष्मीः कर्पूरमंजरी ॥ ४९॥ खेचरी व्यंतरी मेना । किं वा पातालकन्यका ॥ वाणीलीलावती धन्या । कन्यैषा केन निर्मिता ॥ ५०॥ युग्मं ॥ उक्तं च—तारुण्यद्रुममंजरी किमथवा

कंदर्पसंजीवनी । किं लावण्यनिधानभूमिरथवा संपूर्णचंद्रावली ॥ किं नारी किमु किन्नरी किमथवा विद्याधरी वाथ किं । केयं केन कियच्चिरेण कियता कस्मै कथं निर्मिता ॥ ५१ ॥ नृपराजं समायासी—त्पश्यंती वक्रया दृशा ॥ सुखासनसमासीना । सुमुखी सा मदोध्धुरा ॥ ५२ ॥ नृपः प्रोवाच कल्याणि । कस्मिन् द्यूते प्रगल्भता ॥ विद्यते सुमुखि तेऽत्र । कथयाशु मृगेक्षणे ॥ ५३ ॥ वाक्यं श्रुत्वेति नृपस्य । सावदद्वरवर्णिनी ॥ यानि द्यूतानि वर्त्तंते । मालवेश जगत्त्रये ॥५४॥ तानि सर्वाणि जानामि । सर्वेभ्योऽपि यशस्करं ॥ सारीद्यूतं तु शूराणां । सन्मुखो यत्र मार्यते ॥ ५५ ॥ प्रतियुद्धं गमो यत्र । चरेण गृहपूरणा ॥ साहसेन च जीयेत । मारितापि हि सारिका ॥ ५६ ॥ गमे नष्टे चरं कुर्या—च्चरे नष्टे तु साहसं ॥ साहसे हारितं दृष्ट्वा । हन्यात्पादेन पट्टकं ॥ ५७ ॥ ततो भूपानुगाः पट्टं । त्रिंशत्सारीसमन्वितं ॥ पाशद्वययुतं तत्र । क्रीडनार्थमथानयन् ॥ ६० ॥ रंतुं तत्र तया सार्धं । प्रवृत्तोऽयं महीपतिः ॥ एकैकं पाशकं लात्वा । मनोवांछितदं ततः ॥ ६१ ॥ अथ भोजनवेलायां । वस्त्रेणाछाद्य पट्टकं ॥ भोजनार्थं गतो गेहे । राजा सापि मनस्विनी ॥ ६२ ॥ द्वितीयेऽह्नि तृतीयेऽह्नि । जातेऽपि सा न जीयते ॥ तया महीपतिरपि । मंत्रसिध्धावुभावपि ॥६३॥

अन्येद्युर्विक्रमश्चित्ते । चिंतयामास दुःखितः ॥ मया रावणवत्कार्य—मनालोच्य त्विदं कृतं ॥ ६४ ॥ उक्तंच—एकं तावदकृत्यमेतदतुलं यन्मैथिलीयं हृता । द्वितीयैकमिदं विमृश्य यदियं तस्मै तदा नार्पिता ॥ तार्तीयिकमिदं तु यत्कपिनटैर्बद्धोऽद्य वारांनिधिः । पश्चात्तापमहो चकार हृदये ह्येवं ततो रावणः ॥ ६५ ॥ सहसा विदधीत न क्रिया—मविवेकः परमापदां पदं ॥ वृणुते हि विमृश्यकारिणं । गुणलुब्धाः स्वयमेव संपदः ॥ ६६ ॥ जो मति पाछल उपजे । सो मति पहेलां होय ॥ काज न विणसे आपणुं । लोक हसे नही कोय ॥ ६७ ॥ न रेखा लंघिता पूर्वं । नेयं जिता मया हहा ॥ मानस्य म्लानिता ह्येषा । लातुं मोक्तुं न शक्यते ॥ ६८ ॥ इति चिंतां प्रपन्नस्य । नयनं तस्य दक्षिणं ॥ स्फुरितं कार्यसंसिद्धि—सूचकं तत्क्षणं ध्रुवं ॥ ६९ ॥ तदा स विक्रमादित्यः । साहस्यैकशिरोमणिः ॥ सत्त्वमेवावलंब्याथ । चित्ते चिंतितवानिति ॥ ७० ॥ देवेशा दानवा यक्षाः । साहसाद्वशवर्त्तिनः ॥ अतः साहसमेवैकं । सर्वकार्यप्रसाधकं ॥ ७१ ॥ उक्तं च—रथस्यैकं चक्रं भुजगयमिताः सप्त तुरगा । निरालंबो मार्गश्चरणरहितः सारथिरपि ॥ रवियार्त्यध्वानं प्रतिदिनमपारस्य नभसः । क्रियासिद्धिः सत्वे वसति महतां नोपकरणे ॥ ७२ ॥ घटो जन्मस्थानं मृगपरिजनो

र्जवसनो । वने वासः कंदैरशनमपि कृच्छ्रं कृशवपुः ॥ अगस्त्यर्षिः सोऽपि यदपिबदपारं जलनिधिं । क्रियासिद्धिः सत्वे वसति महतां नोपकरणे ॥ ७४ ॥ विपक्षः श्रीकंठो जडतनुरमात्यः शशधरो । वसंतः सामंतः सुमगणशरः सैन्यमबला ॥ तथापि त्रैलोक्यं जयति मदनो देहरहितः । क्रियासिद्धिः सत्वे वसति महतां नोपकरणे ॥ ७५ ॥ विजेतव्या लंका चरणतरणीयो जलनिधि-र्विपक्षः पौलस्त्यो रणभुवि सहायाश्च कपयः ॥ तथाप्येको रामः सकलमवधीद्राक्षसकुलं । क्रियासिद्धिः सत्वे वसति महतां नोपकरणे ॥ ७६ ॥ इति निश्चित्य चित्तेऽसौ । दानं दत्वा यथोचितं ॥ राज्यं तृणसमं मत्वा । प्राणत्यागपरोऽभवत् ॥ ७७ ॥ गृहीत्वा शस्त्रिकां तीक्ष्णा-मुपदेवं गतो नृपः ॥ स्वामिन् राज्यकृते पूजां । करोमि शिरसाधुना ॥ ७८ ॥ तुष्टोऽथ देवस्तं प्राह । कार्यं तव भविष्यति ॥ राज्यचिंता ममैवास्ति । वेतालस्तव रक्षकः ॥ ८० ॥ शनैर्यथा गर्भवृद्धिः । फलपाकः शनैः शनैः ॥ टिट्टिभेन निजांडानि । किं न नीतानि सागरात् ॥ ८१ ॥ उक्तंच—अनिर्वेदः श्रियो मूलं । चंचुर्मे लोहसन्निभा ॥ अहोरात्राणि दीर्घाणि । समुद्रः किं करिष्यति ॥ ८२ ॥ सप्रमोदस्ततो राजा । कृतवेषांतरः पुरे ॥ रात्रौ शुभाशुभं ज्ञातु-मस्थात्त्रिकचतुष्पथे ॥ ८३ ॥ वयोवृद्धादितोऽ-

श्रौषी—द्वार्त्तामिति नरेश्वरः ॥ हीनजात्या स्त्रिया सार्धं । राज्ञो वादो न युज्यते ॥ ८४ ॥ हारितं चेत्तदा देशे—ष्वपकीर्त्तिर्भविष्यति ॥ जिता तु गांछिकापुत्री । को यशः किं नु पौरुषं ॥ ८५ ॥ उक्तंच—बालसखित्वमकारणहास्यं । स्त्रीषु विवादोऽसज्जनसेवा ॥ गर्द्दभयानमसंस्कृतवाणी । षट्सु नरो लघुतामुपयाति ॥ ८६ ॥ भ्रमन्नेवमसौ राजा । कौचीकांदविकापणे ॥ समागाद् हृदयाक्रांत—चिंताजालसमुत्सुकः ॥ ८७ ॥ तत्र वादं प्रकुर्वत्यः । कतिसख्यो मिथस्तदा ॥ दृष्टा विक्रमभूपेन । हस्तताखयुता इति ॥ ८८ ॥ अस्मद्वखीं देवदमाभिधानां । न जेष्यतेऽयं चतुरोऽपि राजा ॥ भूताः पिशाचाः सुरशाकिनीगणा—स्तया जिता मंत्रबलेन येन ॥ ९० ॥ अथ तासां वचः श्रुत्वा । साहस्येकशिरोमणिः ॥ नृपतिः करवालं स्वं । करे कृत्वा वने गतः ॥ ९१ ॥ श्रीविक्रमो गंधवहं श्मशानं । प्राप्तस्तदा साहसतश्च भीमं ॥ उत्तालवेतालगणैरलंकृतं । रौद्रं महारौरवश्वभ्रसन्निभं ॥ ॥ ९२ ॥ राक्षसा भीषणा यत्र । भ्रमंति कृत्तिकाकराः ॥ कीकसं कर्त्तयंतिस्म । नकुला नखरैर्मुखैः ॥ ९३ ॥ प्रेता भूता करालाश्च । दंतैः कुद्दालसन्निभैः ॥ भापयंति हसंतिस्म । सूर्पोष्टाः कूपनाशिकाः ॥ ९४ ॥ पिशाचाः शाकिनी रौद्रा । डाकिनी च भयंकरा ॥ योगिन्यो व्यंतरा यक्षा । यत्र

खेलंत्यनेकशः ॥ ९५ ॥ उक्तंच—कचित्करालकंकाल—कूटानुकृतपर्वतं ॥ काप्यनाथशवोद्भूत-
पूतिकीटकुलाकुलं ॥ ९६ ॥ कचिदुत्तालवेतालं । कचित्फेवंतिभैरवं ॥ सोऽगात्प्रेतवनं प्रेत—पति-
क्रीडावनोपमं ॥ ९७ ॥ अथ तस्मिन्महारौद्रे । श्मशाने तु परिभ्रमन् ॥ सिद्धवटसमीपस्थं । गत्वा
देवगृहं स्थितः ॥ ९८ ॥ मधुराणां वटे नादं । शुश्राव पृथिवीपतिः ॥ सावधानमना याव—द्दृदा-
क्षीद्भैरवं ततः ॥ ९९ ॥ कृष्णरक्ततनुच्छायं । कर्बुरश्वानवाहनं ॥ ताम्रनेत्रं दीर्घदंतं । सकपालं सनू-
पुरं ॥ १०० ॥ भूतैः प्रेतैः पिशाचैश्च । रक्षोभिः क्षेत्रपैस्तथा ॥ कात्यायनीभिः संयुक्तं । चामुंडाद्यै-
रनेकशः ॥ १ ॥ भ्रमंतं नृपतिं दृष्ट्वा । नवीनं पुरुषं तदा ॥ क्षेत्रपेण समागत्य । पृष्टः कस्त्वं नृपो
जगौ ॥ २ ॥ क्षेत्रस्वामिन्नहं पांथः । पथश्रांत इहागतः ॥ यूयं किमर्थं भ्रमथ । पृष्टवान् क्षेत्रपं नृपः
॥ ३ ॥ इत्युक्ते क्षेत्रपोऽवादी—दहो चिंतातुरोऽनिशं ॥ भ्रमाम्युपवने भीष्मे । नृपरक्षाकृते त्वहं ॥
॥ ४ ॥ पांथः प्रोवाच हे स्वामिन् । कथ्यतां तथ्यभाषया ॥ किमस्ति संकटं तस्य । विक्रमार्कस्य
नृपतेः ॥ ५ ॥ सोऽवदत् शृणु भूपेंद्रो । महासंकटसागरे ॥ पतितोऽस्ति समं देव—दमन्या द्यूत-
खेलने ॥ ६ ॥ सा देवदमनी पांथ । मान्या सुरनरासुरैः ॥ तदग्रेऽस्मादृशा भांति । क्षेत्रपाः किं-

करा इव ॥ ७ ॥ सविस्मयो नृपोऽवादी–इचनं क्षेत्रपंप्रति ॥ भवेत्तस्य कथं रक्षा । वद क्षेत्रपते ऽुतं ॥ ८ ॥ क्षेत्रपः कथयामास । शृणु त्वं पांथकोत्तम ॥ बुध्धा सिध्यति यत्कार्यं । न तत्क्लेशशतैरपि ॥ ९ ॥ उक्तं च—यस्य बुध्धिर्बलं तस्य । निर्बुध्धेस्तु कुतो बलं ॥ वने सिंहो मदोन्मत्तः । शशकेन निपातितः ॥ १० ॥ वरं बुध्धिर्न सा विद्या । बुध्धिरेव गरीयसी ॥ बुध्धिहीना विनश्यंति । यथा ते सिंहकारकाः ॥ ११ ॥ अतोऽहं नृपकार्यार्थी । जंबूद्वीपस्य मध्यगं ॥ गतो महाविदेहाख्यं । द्वात्रिंशद्विजयान्वितं ॥ १२ ॥ विजये पुष्कलावत्यां । नगरी पुंडरीकिणी ॥ तत्र सीमंधरस्वामी । तीर्थकृदस्ति केवली ॥ १३ ॥ चतुःषष्टिभिः संसेव्यो । देवेंद्रैर्भक्तिनिर्भरैः ॥ नासुरैर्नरनाथौघैः । सेव्यमानपदांबुजः ॥ १४ ॥ चतुर्मुखः चतुःशाल—श्चतुर्धाधर्मदेशकः ॥ चतुर्गतिभ्यो भव्यानां । नित्यं योऽस्ति निवारकः ॥ १५ ॥ चतुस्त्रिंशदतिशयैः । प्रातिहार्यैस्तथाष्टभिः ॥ सुरासुरनराणां तु । कोटाकोटीभिरावृतः ॥ १६ ॥ तस्य व्याख्याक्षणे देवा । उपविश्य यथासभं ॥ व्याख्यांते चोञ्छिता ह्येते । समकालं ससंभ्रमं ॥ १७ ॥ तदा पृष्टः सुरश्चैको । मया देवानुगो दृढं ॥ क यास्यंति सुरा ह्येते । कथ्यतां तथ्यभाषया ॥ १८ ॥ तेनोक्तं शृणु भो भद्र । गमिष्यंति सुरा इमे मेरौ जिनाल-

ये नूनं । जिनपूजामहोत्सवे ॥ १९ ॥ देवेंद्रा दानवाधीशा । विद्यासिद्धाश्च किन्नराः ॥ सुरांगनाः समेष्यंति । तत्र नृत्यविचक्षणाः ॥ २० ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा । मया पृष्टः सुरोत्तमः ॥ तस्मिन्नवसरे स्वामिन् । जनः कोऽपि समेष्यति ॥ २१ ॥ देवो जगाद भो मुग्ध । शृणु मे वचनं खलु ॥ सर्वलक्षणसंपूर्णा । नारीवृंदशिरोमणिः ॥ २२ ॥ विद्याबलेन गांधर्व—कलाकौशलकोविदा ॥ आयास्यत्यवंत्याश्चात्र । देवदमनिकाभिधा ॥ २३ ॥ युग्मं ॥ श्रुत्वेत्यहमपि तत्र । द्रष्टुं कौतुकमद्भुतं ॥ गतो गगनमार्गेण । रत्नसानौ जिनालये ॥ २४ ॥ पूजां कृत्वा जिनेंद्रस्य । सुरेंद्रा रंगमंडपे ॥ उपविश्य तदा नृत्यं । कारयामासुरादरात् ॥ २५ ॥ उक्तं च—सयं पमज्जणे पुण्णं । सहस्सं च विलेवणे ॥ सयसाहस्सिया माला । अणंतं गीयवाइए ॥ २६ ॥ विद्याधरी तथा नारी । व्यंतरी सिद्धकन्यका ॥ किन्नरी नागिनी यक्षा । प्रत्येकं चतुरश्च ताः ॥ २७ ॥ द्वात्रिंशत्संख्ययान्येयु—र्नाटकार्थं जिनालये ॥ हाहाप्रहाहाहूहूादि—गंधर्वास्तुंबरुमुखाः ॥ २८ ॥ विद्युन्माल्यादयस्तूर्य—वादकाः समुपागताः ॥ द्वीपाधिष्ठायकाः सर्वे । नागेशाश्चांबुधीश्वराः ॥ २९ ॥ सप्त स्वरास्त्रयो ग्रामा । मूर्छाश्चैकोनविंशतिः ॥ तानाश्चैकोनपंचाशत । श्रुतिद्वाविंशतिस्तथा ॥ ३० ॥ श्रीरागमुख्यषड्रागा ।

भापाः षट्त्रिंशता युताः ॥ अष्टौ तेषां प्रतीहारा । मूर्त्ताः सर्वे समाययुः ॥ ३१ ॥ षट्पंचाशत्कोटि-तालं । पंचवाद्यसमन्वितं ॥ चक्रगोलकगोस्पंद–भावैर्नाट्यं विनिर्मितं ॥ ३२ ॥ सा देवदमनी तत्र । रंगभावैरनेकशैः ॥ प्रनृत्यंती मया दृष्टा । मूर्त्तेव हंसवाहना ॥ ३३ ॥ विसृज्य नाटकं शक्रो । गतो देवगणैर्वृतः ॥ कथितं तत्र सर्वेषां । भावि नाट्यं दिनाष्टकं ॥ ३४ ॥ अहं श्रीविक्रमस्यैत—त्कथितुं द्राक् समागतः ॥ भ्रमिको भ्रातृतुल्यो मे । तस्य स्वामी तु विक्रमः ॥ ३५ ॥ नृपोऽवंत्यां गृहे नास्ति । गतः सायं चतुष्पथे ॥ अत्र सिद्धवटे स्थानं । ममास्ति पुरुषोत्तम ॥ ३६ ॥ संबंधोऽयं मयाभाणि । भो पांथ ते पुरोऽखिलः ॥ प्रछन्नं चरितं तस्याः । कथयिष्यामि भूपते ॥ ३७ ॥ कृतांजलिर्नृपः प्राह । क्षेत्रस्वामिन्नहं नृपः ॥ चिंतया ह्यनया देव । प्रमन्नस्मि खितस्ततः ॥ ३८ ॥ चिताचिंताद्वयोर्मध्ये । चिता सर्वसुखप्रदा ॥ चिंता दुःखौघजननी । दीर्घानुस्वारसंयुता ॥ ३९ ॥ स्वामिंस्ते वांछितं दास्ये । वेतालस्य बलिं पुनः ॥ उपायः कथ्यतां देव । येन सा जीयते मया ॥ ४० ॥ उवाच विक्रमं भूपं । क्षेत्रपालः स हर्षितः ॥ त्यज चिंतां नृपाधीश । समग्रां साहसं भज ॥ ४१ ॥ तुष्टोऽहं भूप सर्वाणि । कार्याणि तव संप्रति ॥ विद्धि सिद्धानि मंत्रोऽयं । न कथ्यः

कस्यचित्पुरः ॥ ४२ ॥ अस्या अवसरो भावी । शक्राग्रे पूर्णिमादिने ॥ नृत्यस्य तत्र गंतव्य । त्व याग्निकसहायतः ॥ ४३ ॥ किंचिच्चिह्नं तदा तस्या—स्त्वया ग्राह्यं सुबुद्धिना ॥ सर्वं स्वरूपं मनसि । धार्यमामूलचूलतः ॥ ४४ ॥ क्रीडनावसरे पश्चा—त्तद् ज्ञाप्यमसमंजसं ॥ एवं कृते च सा नूनं । चलचित्ता भविष्यति ॥ ४५ ॥ इत्युदित्वा नृपस्याग्रे । क्षेत्रपः स तिरोदधे ॥ नृपोऽप्यगान्निजावासं । कार्यसिद्धिचिकीर्षया ॥४६॥ प्रभातसमये रेमे । तया सह नरेश्वरः ॥ भोजनावसरे पश्चा—मा ढाद्यैनां व्यसर्जयत ॥ ४७ ॥ स्नात्वा पुष्पादिसामग्रीं । कृत्वा चाष्टप्रकारकां ॥ जिनेंद्रं शुभभावेन । पूजयामास नृपतिः ॥ ४८ ॥ उक्तं च—कुसुमक्खयधूवेहिं । दीवइ वासेहिं सुंदरफलेहिं ॥ पूआ घयसलिलेहिं । अट्ठविहा तस्स कायवा ॥ ४९ ॥ इंद्रस्याराधनं चैव । यक्षिणीनां विशेषतः ॥ स चकार यथायोग्यं । ततो नैवेद्यपूर्वकं ॥ ५० ॥ जिनस्यारात्रिकं कृत्वा । मांगल्यदीपसंयुतं ॥ मुद्रात्रिकेण सध्यान—लीनोऽभूद्भूमिवासवः ॥ ५१ ॥ धर्मकार्यमिदं कृत्वा । सहायार्थं महीपतिः ॥ वेतालयक्षदेवानां । नैवेद्यकमढौकयत् ॥ ५२ ॥ शतमूटं कणिकान्नं । तावन्मात्रं घृतं गुडं ॥ एलालवंगसन्मिश्रं । नालिकेरफलैर्युतं ॥ ५३ ॥ शर्कराद्राक्षसुस्वादं । चारुबीजावलीयुतं ॥ खर्जूरदाडि-

मोन्मिश्रं । जातिफलसमन्वितं ॥ ५४ ॥ तप्ततामूकटाहेषु । गोदुग्धैः पूरितेषु च ॥ पाचितं विधिना सूदै-र्नैवेद्यं लपनश्रिकं ॥ ५५ ॥ इति सामग्रीं कृत्वा—ऽहूय वेतालं क्षेत्रपं चायं ॥ पूजां विधाय पुष्पै-र्नैवेद्यं ढौकयामास ॥ ५६ ॥ सजलं फलदीपयुतं । सचंदनं भावभक्तितो नृपतिः ॥ अन्येषां देवानां । कार्यार्थं पूजनं चक्रे ॥ ५७ ॥ संतोष्य क्षेत्रपालं । वेतालं चाग्निकं समारुह्य ॥ द्वीपनदीगिरिसागर-मवगाह्य गतो नृपो मेरुं ॥ ५८ ॥ कंदे चैकसहस्रं । योजनसहस्रपंच मेखला प्रथमा ॥ तावन्मात्रा चान्या । द्वाषष्टिसहस्रपरिमाणा ॥ ५९ ॥ षट्त्रिंशच्च सहस्रा । पुनस्तृतीयापि मेखला मेरोः ॥ लक्षोपरि च चत्वा—रिंशत्पृथुला चूलिका ज्ञेया ॥ ७४ ॥ भुवि भद्रशालमुपवनं । नंदनसौमनसे मेखलायुगले ॥ चूलायां पांडुकवन-मुपरितनजिनगृहसमेतं ॥ ७५ ॥ सप्तदश प्रासादाः । शाश्वतऋषभजिनमुख्ययुग्बिंबाः ॥ श्रीवारिषेणचंद्रा—नननामा वर्द्धमानजिनाः ॥ ७६ ॥ श्रीविक्रमस्तत्र जिनालयेषु । कृत्वा तु पूजां महतीं जिनानां ॥ श्रीमंडपे यावदुपैति धन्य—स्तावत्सुरौघः समुपागतो द्राक् ॥ ७७ ॥ जिनं नमस्कृत्य यथोचितेषु । शक्रेषु सिंहासनमाश्रितेषु ॥ स्तुतिं प्रकुर्वन् हरिणा स दृष्टो । नृपः सुरूपः शुभभावयुक्तः ॥ ७८ ॥ न कथं दीणुद्धरणं । न कथं

साहम्मियाण वच्छल्लं ॥ हिययंमि वीअराअं । न धारिअं हारिअं जम्मो ॥ ७७ ॥ अन्नन्नदेसजाया । अन्नन्नाहारवड्ढियसरीरा ॥ जिणसासणं पवन्ना । सव्वे ते बांधवा भणिया ॥ ७८ ॥ ज्ञात्वा साधर्मिकं स्वं सुरपतिरवदन्न्यस्य सिंहासनार्द्धं । देवेंद्रस्य प्रभावान्नृपकुलतिलकोऽदृश्यतां प्राप सोऽयं ॥ भो राजन् मानवेंद्रस्त्वमसि गुरुगुणैर्वंदनीयोऽवनीशै—र्द्वात्रिंशद्भेदबद्धं वरचतुरतया नाट्यमालोकयस्व ॥ ७९ ॥ सौधर्मेंद्रो ह्यवादीत्सकलसुरगणानास्यतामासनेषु । आकार्यतामनेके परिकरसहिता गीतनाट्यप्रवीणाः ॥ गंधर्वाः सिद्धयक्षा युवतिजनयुताः किन्नराः किल्बिषाश्च । संगीतार्थं समेताः सुरपतिवचसा हर्षसंपूर्णचित्ताः ॥ ८० ॥ प्रणम्य शक्रं हरिणैगमेषी । कृतांजलिर्विज्ञपयांचकार ॥ वृंदाष्टकं वै नटीनां समेत—मिहास्ति कस्यावसरः प्रदीयते ॥ ८१ ॥ सुरांगना किन्नरनारीसिद्धा । विद्याधरी व्यंतरी राजकन्यका ॥ यक्षांगना नागकुमारिका च । नाट्यप्रवीणा सकला विशेषतः ॥ ॥ ८४ ॥ एवंविधं तस्य वचो निशम्य । शक्रो मुदं चेतसि संदधानः ॥ ज्ञानादभिप्रायमथोऽवगम्य । नृपस्य तत्संमददं वचोऽवक् ॥ ८५ ॥ या मानिनी देवदमाभिधाना । संगीतभावे बहुसावधाना ॥ नारीगुणैर्नायकतां दधाना । सा नृत्यकार्ये भवतु प्रधाना ॥ ८६ ॥ श्रीविक्रमेणोक्तमथाग्निकस्य ।

ग्राह्यं त्वया नूपुरमत्र पादात् ॥ अस्याश्च माला खलु पुष्पकाणां । तांबूलवीटं च तथैव ग्राह्यं ॥७७॥ देवानां दमनी विवेश चतुरा नृत्यार्थमंतःसभां । मोहंती मदगौरवेण वशिनां लोकत्रये तस्थुषां ॥ का चैषा वररूपयौवनवती विद्यागुणैर्भारती । सृष्टा नैव मया हरेण हरिणा जातेति चिंता विधेः ॥ ७८॥ लयैर्मानैस्तालैर्गमकनिवहैर्हस्तकरणैः । परिपादन्यासैर्मृदुतरशरीरेयमबला ॥ घनैरानद्धा- द्यैस्ततविततवाजित्रनिवहै—र्महानृत्यं चक्रे सुरपतिवरानंदजनकं ॥७९॥ ततस्तस्या दत्वा प्रचुरतरव- स्त्रादिनिकरं । सुरेंद्रो नत्वा श्रीजिनपतिवरान् स्थानमगमत् ॥ नृपादेशं कृत्वा सकलमपि लात्वा छलबलात् । स वेतालस्तूर्णं पुरपरिसरेभूपमनयत् ॥८०॥ एवं कृत्वा नृपतिस्तु स्वगेहे । सुप्तो यावत्तावदागत्य साथ ॥ पादांगुष्ठं मोटयित्वा ह्यवोचत् । स्वामिन्नेवं सुप्यते भाग्यवद्भिः ॥८१॥ यतः—अलसस्य कुतो विद्या । अविद्यस्य कथं धनं ॥ अधनस्य कुतो मित्र—ममित्रस्य कुतो बलं ॥८४॥ अबलस्य कुतो मान—ममानस्य कुतो यशः ॥ यशोरहितदेहस्य । जीवनान्मरणं वरं ॥८५॥ हसन्नथ स्माह नृपो लघुत्वं । स याति योऽन्यस्य करोति भंगं ॥ निद्राक्षणस्याधमतां प्र- पन्नो । ज्ञात्वापीति किं नु कृतं त्वयैतत् ॥ ८६ ॥ उक्तं च—निद्राभंगं कथाछेदं । परछिद्रप्रकाश-

नं ॥ शक्रोऽपि लघुतां याति । कुर्वन् कर्म तथाविधं ॥ ९७ ॥ सा प्राह भूपं न जिता त्वयाहं । क-
थं मुधा गर्वभरं विधत्से ॥ रेखापि महासीकृता न चालिता । निश्चिंतता टिट्टिभवत्तवास्ति ॥ ९८ ॥
उत्क्षिप्य टिट्टिभः पादौ । शेतेंबरधरणोत्सुकः ॥ स्वचित्तकल्पितो गर्वः । कस्य नाम न विद्यते ॥
॥ ९९ ॥ घरजीतर घरणीजणी । कुट्टण को न समत्थ ॥ समरांगण ज्ञम्रसंमुहा । विरला वाहे ह-
त्थ ॥ २०० ॥ श्रीविक्रमार्को नृपतिर्बभाषे । गर्वान्वितां देवदमाभिधानां ॥ का त्वं ममाग्रे ह्यबला
हि योषि—दखर्वगर्वाख्यगिरींद्ररूढा ॥ १ ॥ मया मुधा कौतुकतोऽद्ययाव—त्त्वं जिता नोचकु-
लप्रसूता ॥ गतं हृतं वस्तु निजं न वेत्ति । गर्वं कथं सा वहते विमूढा ॥ २ ॥ श्रुत्वा वार्तामिति
नृपमुखात्सा सशंका बभूव । प्रछन्नं स्वं रजनिजनितं वेत्ति किं विक्रमार्कः ॥ गतं पुष्पं शीर्षात्करतल-
गतं बीटकमपि । ध्रुवं जानात्येषश्चरणपतितं नूपुरयुगं ॥ ४ ॥ चिंताभरव्याकुलमानसा सा । नृपेण
सह क्रीडयितुं प्रवृत्ता ॥ पट्टे नृपेणामुचि पादनूपुरं । दृष्ट्वा च सा तत्स्खलनं जगाम ॥ ५ ॥ सुगं-
धपूगीफलपत्रपूर्णं । यद्बीटकं शक्रकरप्रदत्तं ॥ तद्दर्शितं भूपतिना सरंगं । निरीक्ष्य साभूद्विमना
विशेषात् ॥ ६ ॥ चिंतार्णवे भूरिनिमग्नमानसा । साऽरं स्खलिता खलु सारिपाशे ॥ तस्मिन् क्षणे

देवतरुप्रसूत—मदर्शयत्पुष्पमथो नृपेंद्रः ॥ ७ ॥ नार्युत्तमा देवदमाभिधाना । दृष्ट्वा त्रयं तत्र सुरालये गतं ॥ स्वं गुप्तकार्यं प्रकटं विदित्वा । सर्वांगशैथिल्यमवाप साथ ॥ ८ ॥ जित्वा तामन्यचित्तां नरपतिरवदद्वात्रिवृत्तं समग्रं । साप्याख्यद्भूयमेनं सुरपतिरचितं देव जानीथ कस्मात् ॥ सोऽवक् तत्रागतोऽहं गगनगतिबलात् शक्रसिंहासनार्द्धे । स्थानं कृत्वा ह्यलक्ष्यस्तव चरितमिदं दृष्टवान् सिद्धविद्यः ॥ ९ ॥ प्रणम्य पादौ नृपकंठपीठे । मालां न्यधाद्देवतरुप्रसूतां ॥ सा दुंदुभिवादनस्वर्णपुष्प—वृष्ट्यादि देवैश्च कृतं सहर्षैः ॥ १० ॥ नीचादप्युत्तमां विद्या—ममेध्यादपि कांचनं ॥ विषादप्यमृतं ग्राह्यं । स्त्रीरत्नं दुष्कुलादपि ॥ ११ ॥ विचार्येति महीपाल—स्तामपि परिणीतवान् ॥ नदन्निःस्वानमांगल्य—महोत्सवपुरस्सरं ॥ १२ ॥ विवाहमांगल्यपरंपराभि—र्हृष्टैः समैः पौरजनैः समेतः ॥ वधूयुतो भूपवरः स्वगेहं । जगाम सत्कंकणबद्धहस्तः ॥ १३ ॥ श्रीविक्रमार्कस्य नरेश्वरस्य । श्रीपंचदंडातपछत्रबंधे ॥ पद्ये महाश्चर्यकरे यथोक्ते । प्रस्ताव एष प्रथमो बभूव ॥ १४ ॥

॥ अथ द्वितीयः प्रस्तावः प्रारभ्यते ॥

प्रभातसमये राजा । गत्वा श्वशुरवेश्मनि ॥ प्रणम्य श्वशुरं श्वश्रूं । बभाषे विनयान्वितः ॥१॥

वद विद्यावतां ज्येष्ठे । कार्यमेकं कृतं मया ॥ द्वितीयं त्वन्मुखात् श्रुत्वा । करोमि सुमुखेऽधुना ॥ ॥ २ ॥ इति श्रीविक्रमार्कस्य । श्रुत्वा वचनमुत्तमं ॥ हर्षोत्कर्षप्रपूरेण । पूरिता सोत्तरं ददौ ॥ ३ ॥ सावदत्कुंकणे देशे । बह्वाश्चर्यसमाकुले ॥ नंदनोद्यानवद्भांति । वृक्षा यत्र सदाफलाः ॥ ४ ॥ सु-नगाः शोभनाकारा । धनाढ्या धनदोपमाः ॥ संति लोकाः सदा शोक-मुक्ता मुक्ताफलामलाः ॥ ॥ ५ ॥ तत्रोपवनभूमिश्च । नंदनवनसन्निभा ॥ सज्जना न मदोन्मत्ता । मदोन्मत्ता मतंगजाः ॥ ॥ ६ ॥ सदारंभाः सदारंभ—वर्जिता वर्जितैनसः ॥ यत्र लोका विभांतिस्म । सुषमाकालजा इव ॥ ॥ ७ ॥ महाजना महोत्साहा । महच्छाया वनेऽर्जुनाः ॥ अर्जुना इव भांत्यत्र । पुरुषाः पौरुषान्वि-ताः ॥ ८ ॥ सोपारकपुरं तत्र । नाकिनगरसन्निभं ॥ विद्यते विबुधा लोका । वसंति यत्र श्रीयुताः ॥ ९ ॥ तस्मिन् विप्रोऽस्ति विद्यावान् । सोमशर्माभिधानतः ॥ सरलः शोभनाकारः । षट्कर्मानय-माश्रितः ॥ १० ॥ भमादेवी प्रिया तस्य । पतिभक्ता प्रियंवदा ॥ या सदा प्रमदावृंदै—र्वंदितास्ति प्रियंकरा ॥ ११ ॥ द्वात्रिंशल्लक्षणोपेता—श्छात्रा स्त्रिषष्टिसंख्यकाः ॥ तयोर्गृहे पठंतिस्म । शुभशास्त्रा-एयनेकशः ॥ १२ ॥ स पाठयति पुण्येन । विप्रो विद्यावतां वरः ॥ अप्रमत्ततया शास्त्रं । सर्वान् द्वि-

जकुमारकान् ॥ १३ ॥ द्विजप्रियाप्युमादेवी । सर्वेषां भोजनादिकं ॥ प्रयच्छति महाभक्त्या । यथेदं निजपुत्रवत ॥ १४ ॥ गच्छ तस्य गृहे शीघ्रं । रूपं कृत्वा द्विजन्मनः ॥ लेखशालिकसामग्री । सर्वा ज्ञेया प्रयत्नतः ॥ १५ ॥ पठितव्यं त्वया वत्स । स्वेच्छयैकाग्रचेतसा ॥ आमूलचूलतो ग्राह्यं । तस्या वृत्तं त्वया पुनः ॥ १६ ॥ इति मे कथितं कार्यं । द्वितीयं कुरु सत्वरं ॥ येन ते पंचदंभात—पत्रं मूर्ध्नि स्फुटं भवेत् ॥ १७ ॥ प्रतिश्रुत्य तथा नृपो । योजितांजलिसंपुटः ॥ अवददनघे सर्वं । करिष्ये कार्यमद्भुतं ॥ १८ ॥ श्वश्रूं नत्वा हृदि ध्यात्वा । कार्यं बुद्धिमतां वरः ॥ आगत्य सदनं रूप—परावर्त्तमथाकरोत् ॥ १९ ॥ वेतालस्कंधमारुह्य । कुंकणे स गतः क्रमात् ॥ यस्मिन् पदे पदे देशे । वाप्यारामसरांसि च ॥ २० ॥ सुगंधशालिक्षेत्राणि । यत्रेक्षुपूगिवाटिकाः ॥ कदलीफलनारिंग—वृक्षाः संति मनोहराः ॥ २१ ॥ युग्मं ॥ तालतमालहिंताल—चंपकाशोकपादपाः ॥ जातिलवंगकक्कोल—खर्जुरीबीजपूरकाः ॥ २२ ॥ दाडिमीयूथिकाचूत—शाल्मलीशालिपादपाः ॥ रोहिणीमोहिनीरक्तां—जनीप्रभृतिवल्लिकाः ॥ २३ ॥ हिंलिंगीनेब्रुमीब्राह्मी—धातकीबदरीगणाः ॥ रक्तस्नुहीपांडुपत्री—श्वेतार्कतगरादयः ॥ २४ ॥ नागवल्लीमहामेदा । मेदमालावनीचराः ॥ पंचांगीश्वेतगुंजाश्च ।

व्याघ्रसिंहीविषापहाः ॥ २५ ॥ श्रीकांडशल्लशाबूर—नालिकेरीमहाफलाः ॥ अधोपुष्पीनागकंबा—
तूवरीसुषकर्णिकाः ॥ २६ ॥ हारहूराशंखपुष्पी—श्वेताश्वगिरिकर्णिकाः ॥ राजादनीकाकवल्ली—नागफ-
एयाद्यनेकशः ॥ २७ ॥ कुलकं ॥ दिव्यगृहाएयसंख्यानि । नदीद्रहशतानि सः ॥ पश्यन् सागरमर्या-
दां । प्राप सोपारकं पुरं ॥ २८ ॥ यत्रारघट्टखाट्कारा । मोदयंतेतरां मनः ॥ पुरलक्ष्मीभुजोत्क्षिप्त—
कंकणालिस्वना इव ॥ २९ ॥ यत्र श्रीजिनचैत्येषु । ध्वजछायाश्चलाचलाः ॥ यछंति पंकजव्याजा-
त् । श्रियं पंकजवासिनीं ॥ ३० ॥ यत्र प्रासादशिखर—स्थितैर्लोकैर्विलोक्यते ॥ समग्रं तत्पुरं रम्यं
। राजराजिनिषेवितं ॥ ३१ ॥ लक्ष्मीलतायाः कलमालवालं । पृथ्वीपुरंध्र्यास्तिलकं ललाटे ॥ सुरां-
गनायाः किल केलिसद्म । निरुद्ममलोकैर्भृतमाविभाति ॥ ३२ ॥ हेलाविनिर्जितसुरेंद्रपुरानुकारं ।
सतश्रीगृहं वसुमतीतिलकायमानं ॥ रत्नादिवस्तुनिकरैः कमनीयगेहं । सोपारकं पुरवरं जनसंकुलं
तत् ॥ ३३ ॥ लंकालकादिनगराणि बहूनि जित्वा । प्रासादलग्नकलशाग्रध्वजछलेन ॥ नृत्यं करोति
नितरां वरगीतवाद्य—निर्घोषरंगसुभगं यशसाभिरामं ॥ ३४ ॥ युग्मं ॥ सोपारके पुरे रम्ये । तत्रार्ह-
द्गृहभासुरे ॥ चतुरैर्नागरैर्युक्ते । भक्तैर्देवगुरून्प्रति ॥ ३५ ॥ सद्धर्माचारनिरता । विरताः पापक-

र्मणः ॥ यतयो भांति रागादि—वैरिवारनिवारकाः ॥ ३५॥ पुरे तत्र विवेकाढ्या । धनाढ्या धार्मिका घनं ॥ धनं वपंति क्षेत्रेषु । सप्तसंख्येषु नित्यशः ॥ ३६॥ माणिक्यहेमनिकरै—र्भृतं यस्य चतुष्पथं ॥ दृष्ट्वा जलनिधिं मन्ये । केवलं सलिलैर्भृतं ॥ ३७॥ अद्राक्षीद्विक्रमो भूपः । पुरं तन्नाकसन्निभं ॥ हृष्टचित्तो विवेशाथ । तत्रासौ साहसैकधीः ॥ ३८॥ ददर्श मेरुशृंगाग्र—सन्निभं जिनमंदिरं ॥ चलध्ध्वजगणव्याजा—दाह्वयद्भव्यकानिव ॥ ४०॥ द्विसप्ततिजिनागारैः । परितः परिवेष्टितं ॥ दुर्जनश्रेणिसंत्यक्तं । युक्तं भव्यजनोत्करैः ॥ ४१॥ मंडपैर्महिमागारैः । सारैः सप्तभिरावृतं ॥ नानावाद्यादिनिर्घोष—पूरैर्बधिरितांबरं ॥ ४२॥ चतुर्द्वारं चतुर्दिक्षु—तोरणैः स्वर्णरत्नजैः ॥ सशोभं सुभगाकारं । सश्रीकं स्वर्विमानवत ॥ ४३॥ कुलकं ॥ विवेश मंदिरे भूपो । भूरिभावभरान्वितः ॥ आशातना दश त्यक्त्वा । कृत्वा नैषेधिकीत्रयं ॥ ४४॥ उक्तंच—तंबोल १ पान २ भोयण ३ । वाहण ४ थीभोग ५ सूअण ६ निठ्ठवणं ७ ॥ मुत्तुच्चारं ९ जूअं १०। वज्जे जिणमंदिरं संतो ॥ ॥ ४५ ॥ कश्चित्तत्र समायातः । श्रीसर्वज्ञजिनार्चकः ॥ कुसुमाक्षतनैवेद्य—धूपसामग्रीकान्वितः ॥ ॥ ४६ ॥ भूपालस्तंप्रति प्राह । कस्त्वं पुण्यवतां वर ॥ इति पृष्टेऽवदत्तथ्यं । स जिनेश्वरपूजकः ॥

॥ ४७ ॥ अहं देपालनामा भो । जिनानां भक्तिकारकः ॥ भवभोगपरित्यक्त । आजन्मतोऽस्मि शीलवान् ॥ ४८ ॥ त्रिकालं श्रीजिनेंद्रस्य । भक्त्या करोमि पूजनं ॥ सचित्ताहारवर्जं च । सदैकासनभोजनं ॥ ४९ ॥ संध्याद्वये प्रतिक्रांतिं । चतुःपर्वसु पौषधं ॥ विदधामि वरं ध्यानं । पिंडस्थादिचतुर्विधं ॥ ५० ॥ इत्युक्ते भूपतिः प्रोचे । तं योग्यं श्रावकोत्तमं ॥ युक्त्या युगादिनाथस्य । मे कारापय पूजनं ॥ ५१ ॥ भूपयोग्यं ततस्तेन । धौतं धूपेन वासितं ॥ अभ्यंगं सर्वतः शुक्लं । वस्त्रयुग्मं समर्पितं ॥ ५२ ॥ परिधाय ततो राजा । योजितांजलिसंपुटः ॥ त्रिधा प्रदक्षिणां दत्वा । त्रिःप्रणामं तथाकरोत् ॥ ५३ ॥ श्रीनाभिनंदनं देवं । नत्वा चानंदसंश्रितः ॥ निर्मलैर्जलधारौघैः । स्नपयामास भूपतिः ॥ ५४ ॥ काश्मीरकुंकुमोन्मिश्रै–र्घनसारसमन्वितैः ॥ चंदनैश्चर्चयामास । जीवंतस्वामिनं जिनं ॥ ५५ ॥ सौवर्णाभरणैर्भव्यै—रंगं सोऽथ जगद्गुरोः ॥ भूषयामास भूमिभृ–द्भवभूरिभयापहं ॥ ५६ ॥ चंपकाशोकजातीनां । पुष्पैर्मालां महोत्तमां ॥ कृत्वा युगादिनाथस्य । कंठपीठे न्यधान्नृपः ॥ ५७ ॥ अन्यैः सुगंधपुष्पाद्यै—र्नवांगेषु जिनोत्तमं ॥ पूजयामास पुण्यात्मा । पापपंकनिवारकं ॥ ५८ ॥ समग्रामंगपूजां च । कृत्वा कारुण्यसागरः ॥ अग्रपूजां ततोऽकार्षी–न्नैवेद्यफल-

धूपनैः ॥ ५९ ॥ आरात्रिकं चकारोचै-र्मंगलदीपसंयुतं ॥ इत्यग्रपूजनं नृपो । विधाथ भावमासदत् ॥ ६० ॥ शुभासने समासीनो । मस्तकन्यस्तहस्तकः ॥ एकचित्ततयावस्था--त्रिकं भावेन भावयन् ॥ ६१ ॥ त्रिककुभीक्षणं त्यक्त्वा । त्रिधा भूमिप्रमार्जनं ॥ वर्णमुद्रात्रिकं कृत्वा । प्रणिधानं त्रिधाकरोत् ॥ ६२ ॥ इति दशत्रिकैर्नृपः । पूजयित्वा जिनेश्वरं ॥ महाहर्षप्रपूरेण । सुभगत्वममन्यत ॥ ॥ ६३ ॥ जिनं जितभयं चित्ते । निवेश्य परया मुदा ॥ एकाग्रमनसा चक्रे । स स्तुतिं भववारिणीं ॥ ६४ ॥ अहो मे सफलं जन्म । सर्वे पूर्णा मनोरथाः ॥ लब्धा सर्वार्थसंपत्ति--र्दृष्टो यत् त्रिजगद्विभुः ॥ ६५ ॥ जय त्रिभुवनाधीश । जय संसारतारक ॥ भवांबुधिनिमज्जंतं । मामुत्तारय तारय ॥ ६६ ॥ धन्यः स मासो दिवसोऽपि धन्यः । स एव सापि घटिका हि धन्या ॥ यत्र प्रभुर्भाग्यवता जनेन । दृष्टो जगत्स्वामी कृपानिवासः ॥ ६७ ॥ इति स्तुतिं जिनेंद्रस्य । कृत्वा भावपुरस्सरं ॥ सार्धं तेनार्चकेनासौ । प्रासादाद्बहिरागमत् ॥ ६८ ॥ स्थित्वा तत्र क्षणं श्राद्धं । तं जिनेश्वरपूजकं ॥ सोऽपृच्छच्च गृहं तस्य । सोमशर्मद्विजन्मनः ॥ ६९ ॥ तेनोक्तं सोमशर्माणो । बहवोऽत्र द्विजाः खलु ॥ शतानि पंच लभ्यंते । खल्वाटाश्चैकनेत्रकाः ॥ ७० ॥ सहस्रशो द्विनेत्राश्च । विना चिह्नं

किमुच्यते ॥ नृपः प्रोवाच भो भद्र । शृणु चिह्नं वदामि ते ॥ ७१ ॥ यस्य पत्नी हामादेवी । धर्मिष्ठो यः प्रवर्त्तते ॥ षट्कर्मनिरतो नित्यं । पापकर्मपराङ्मुखः ॥ ७२ ॥ अथ देवार्चकः प्राह । ज्ञातं तस्य गृहं मया ॥ यस्य गृहे पठंतिस्म । त्रिषष्टिलेखशालिकाः ॥ ७३ ॥ स पाठयति पुण्यार्थं । शास्त्रं सर्वान् स्वशक्तितः ॥ पोषते पुत्रवत् छात्रान् । तत्पत्नी भोजनादिना ॥ ७४ ॥ गेहं चतुष्पथे स्पष्टं । लेखशालासमन्वितं ॥ समीपे वटवृक्षस्य । तस्यास्ति सोमशर्मणः ॥ ७५ ॥ गच्छ वत्स सुखं तत्र । पठनं ते भविष्यति ॥ अहं तु जिनबिंबानां । करिष्याम्यत्र पूजनं ॥ ७६ ॥ अथ श्रीविक्रमादित्यः । श्रुत्वा तद्वचनं वरं ॥ चकार बालरूपं च । स्वकीयं नववार्षिकं ॥ ७७ ॥ पट्टिकां लेखिनीं सैष । खटिकाभाजनं करे ॥ गृहीत्वा छात्रसामग्री—सहितश्चलितः पथि ॥ ७८ ॥ गतो वेगेन तत्स्थानं । पंडितं प्रणनाम च ॥ अपूर्वोऽयमिति ज्ञात्वा । कस्त्वं पृष्टो द्विजेन सः ॥ ७९ ॥ कुतो वा त्वं समायातः । किं कार्यमिह विद्यते ॥ बालः प्रोवाच सुग्रामात् । पठनार्थमिहागतः ॥ ८० ॥ युष्माकं सकलं कार्यं । करिष्ये विनयान्वितः ॥ भोजनं तु करिष्यामि । सद्विप्राणां गृहेष्वहं ॥ ॥ ८१ ॥ इत्युक्ते पंडितोऽवादीत् । वत्स यत्कथितं त्वया ॥ गत्वा गृहांतस्ते मातु—रग्रे सर्वं निवे-

ष्ठपीठः समक्रमः ॥ ९४ ॥ उक्तं च—इह भवति सप्तरक्तः । षडुन्नतः पंचसूक्ष्मदीर्घश्च ॥ त्रिविपु-
ललघुगंभीरो । द्वात्रिंशल्लक्षणः स पुमान् ॥ ९५ ॥ पाणिपादतले रक्ते । नेत्रांतानि नखानि च ॥
ताल्वुजिह्वाधरौष्ठानि । सप्तरक्तः प्रशस्यते ॥ ९६ ॥ वक्षः कुक्षिश्च घ्राणं च । स्कंधौ शीर्षं ललाटकं
॥ षडुन्नतं भवेद्यस्य । स भवेद्भाग्यवान्नरः ॥ ९७ ॥ सूक्ष्माण्यंगुलिपर्वाणि । दंतकेशनखास्त्वचः ॥
पंच सूक्ष्माणि यस्य स्युः । स भोगी भूतले भवेत् ॥ ९८ ॥ बाहू च लोचने चैव । जानुनाशे त-
थैव च ॥ स्तनयोरंतरं चैव । पंच दीर्घं प्रशस्यते ॥ ९९ ॥ ग्रीवा लिंगं च जंघा च । ज्ञेयमेतल्लघु
त्रयं ॥ स्वरः सत्त्वं च नाभिश्च । त्रिगंभीरं प्रशस्यते ॥ ३०० ॥ उरुः शिरो ललाटं च । त्रिविस्ती-
र्णं च सौख्यदं ॥ एतैश्च लक्षणैर्युक्तं । रूपं सा वीक्ष्य हर्षिता ॥ १ ॥ नावाबंधो वज्रबंध । ऊर्ध्व-
रेखांकुशा यवाः ॥ शंखशक्तिचंद्रलेखा । यूपस्तूपौ च वापिका ॥ २ ॥ छत्रं ध्वजः पताका च । तो-
रणं सिंहवारिधी ॥ काकपदं गृहादर्शं । मत्स्यमकरकूर्मकाः ॥ ३ ॥ पद्मचामरश्रीवत्स—रथकुंभकमंड-
लाः ॥ मालास्वस्तिकवृक्षाश्च । ज्ञेयानि लक्षणानि हि ॥ ४ ॥ मुख्यं शिरः शरीरे हि । तत्रापि मु-
खमुत्तमं ॥ तत्रापि नाशिका श्रेष्ठा । ततोऽपि लोचने वरे ॥ ५ ॥ वर्णाद्वरतरः स्नेहः । स्नेहाद्वरतरः

स्वरः ॥ स्वराद्वरतरं सत्त्वं । सर्वं सत्वे प्रतिष्ठितं ॥ ६ ॥ न श्रीस्त्यजति रक्ताक्षं । नार्थः कनकपिंगलं ॥ दीर्घबाहुं तथा शौर्यं । न मांसोपचितं सुखं ॥ ७ ॥ उरोविशालो धनधान्यभोगी । शिरोविशालो नृपपुंगवश्च ॥ कटिविशालो बहुपुत्रदारः । पादे विशालः सततं सुखी च ॥ ८ ॥ चक्षुःस्नेहेन सौभाग्यं । दंतस्नेहेन भोजनं ॥ त्वचास्नेहेन शय्यावान् । पादस्नेहेन वाहनं ॥ ९ ॥ अकर्मकठिनौ पाणी । पादौ यानेऽपि कोमलौ ॥ पाणिपादाविति यस्य । तस्य राज्यं भवेद् ध्रुवं ॥ १० ॥ औदार्यधैर्यगांभीर्य—विवेकविनयादिकाः ॥ सर्वे गुणा ददृशिरे । तस्मिन् गात्रे सुशोभने ॥ ११ ॥ सर्वलक्षणसंपूर्णं । ज्ञात्वा तं छात्रमुत्तमं ॥ उत्संगे स्वे निधायाशु । विप्रपत्नी ह्यभाषत ॥ १२ ॥ भो छात्र पठ निश्चिंतो । निजमंदिरवन्मुदा ॥ भोज्याच्छादनशय्यादि—दानं दास्यामि ते सदा ॥ १३ ॥ अभ्यंतरगुणाः पंच । वर्त्तंते तव विग्रहे ॥ बाह्याः पंच मया दत्ता । भविष्यंति शुभावहाः ॥ १४ ॥ उक्तं च—आरोग्यबुद्धिविनयोद्यमशास्त्ररागाः । पंचांतराः पठनवृद्धिकरा भवंति ॥ आचार्यपुस्तकनिवाससहायभोज्या । बाह्याश्च पंच पठनं परिवर्द्धयंति ॥ १५ ॥ त्रिषष्टिर्लेखशालायां । पठंतः संति बालकाः ॥ चतुःषष्टितमस्त्वं मे । सर्वेभ्योऽपि महत्तरः ॥ १६ ॥ गुरौ दशम्यां पुष्पर्क्षे । चरे लग्ने

स्वरः ॥ स्वराद्वरतरं सत्त्वं । सर्वं सत्वे प्रतिष्टितं ॥ ६ ॥ न श्रीस्त्यजति रक्ताक्षं । नार्थः कनकपिंगलं ॥ दीर्घबाहुं तथा शौर्यं । न मांसोपचितं सुखं ॥ ७ ॥ उरोविशालो धनधान्यभोगी । शिरोविशालो नृपपुंगवश्च ॥ कटिविशालो बहुपुत्रदारः । पादे विशालः सततं सुखी च ॥ ८ ॥ चक्षुःस्नेहेन सौभाग्यं । दंतस्नेहेन भोजनं ॥ त्वचास्नेहेन शय्यावान् । पादस्नेहेन वाहनं ॥ ९ ॥ अकर्मकठिनौ पाणी । पादौ यानेऽपि कोमलौ ॥ पाणिपादाविति यस्य । तस्य राज्यं भवेद् ध्रुवं ॥ १० ॥ औदार्यधैर्यगांभीर्य—विवेकविनयादिकाः ॥ सर्वे गुणा दद्दशिरे । तस्मिन् छात्रे सुशोभने ॥ ११ ॥ सर्वलक्षणसंपूर्णं । ज्ञात्वा तं छात्रमुत्तमं ॥ उत्संगे स्वे निधायाशु । विप्रपत्नी ह्यभाषत ॥ १२ ॥ भो छात्र पठ निश्चिंतो । निजमंदिरवन्मुदा ॥ भोज्याछादनशय्यादि—दानं दास्यामि ते सदा ॥ १३ ॥ अभ्यंतरगुणाः पंच । वर्त्तंते तव विग्रहे ॥ बाह्याः पंच मया दत्ता । भविष्यंति शुभावहाः ॥ १४ ॥ उक्तं च—आरोग्यबुद्धिविनयोद्यमशास्त्ररागाः । पंचांतराः पठनवृद्धिकरा भवंति ॥ आचार्यपुस्तकनिवाससहायभोज्या । बाह्याश्च पंच पठनं परिवर्ध्दयंति ॥ १५ ॥ त्रिषष्टिर्लेखशालायां । पठंतः संति बालकाः ॥ चतुःषष्टितमस्त्वं मे । सर्वेभ्योऽपि महत्तरः ॥ १६ ॥ गुरौ दशम्यां पुष्पर्क्षे । चरे लग्ने

चरांशके ॥ पंडिताग्रे समागत्य । विद्यारंभं चकार सः ॥ १७ ॥ पंडितः पाठयामास । तं छात्रं नि-
जपुत्रवत् ॥ पंडितं विक्रमार्कोऽपि । ध्याययामास तातवत् ॥ १८ ॥ पुत्राधिकतया तस्य । भोजना-
च्छादनादिकं ॥ पादप्रक्षालनं स्नानं । विप्रपत्नी करोति च ॥ १९ ॥ गंधोदकैर्वरं स्नानं । सुतैलाभ्यं-
गसंयुतं ॥ लभते शालिदाल्याज्य—शाकैर्मिश्रं स भोजनं ॥ २० ॥ उमादेवी तु सर्वेषां । वस्त्रा-
लंकरणादिकं ॥ प्रयच्छति मुदा भक्त्या । सुखखाद्याद्यनेकधा ॥ २१ ॥ अन्यदाचिंतयच्चित्ते । विक्र-
मार्को महीपतिः ॥ एतौ द्वौ धर्मसंयुक्तौ । षट्कर्मनिरतौ सदा ॥ २२ ॥ विप्रो विद्यावतां श्रेष्ठो । ध-
र्मिष्ठो लोभवर्जितः ॥ उमादेवी विशेषेण । सती शांता पतिव्रता ॥ २३ ॥ किंचिदपि ह्यसौ दानं
। गात्रेभ्यो ह्यक्षतादिकं ॥ पर्वांतरविवाहेषु । न गृह्णाति द्विजोत्तमः ॥ २४ ॥ रूप्यसिद्धिश्च तत्पार्श्वे
। स्वर्णसिद्धिरपि ध्रुवं ॥ पितृभ्रातृपितृव्याणा—मंतर्धानं न दृश्यते ॥ २५ ॥ न करोत्येष देशेषु ।
व्यवसायं महर्द्धिकं ॥ राज्ञो दानं न चादत्ते । ग्रामादिस्वर्णरत्नजं ॥ २६ ॥ गृहव्ययो घनतरो । द्र-
व्यागतिस्तु नेक्ष्यते ॥ महाश्चर्यमतश्चित्ते । जायते मे वचोऽतिगं ॥ २७ ॥ न ज्ञायतेऽप्यथ स्त्रीणां
। चरित्रं मुग्धया दृशा ॥ भवंति हृदये दुष्टा । धूर्ता मिष्टा मुखे हि ताः ॥ २८ ॥ यतः—मुखं प-

विक्रम-चरित्रं ३१

झदलाकारं । वाचश्चंदनशीतलाः ॥ हृदयं कर्त्तरीतुल्यं । त्रिविधं धूर्त्तलक्षणं ॥२९॥ रविचरियं ताराचरियं । इंदुचरियं च राहुचरियं च ॥ जाणंति बुद्धिमंता । इत्थीचरियं न जाणंति ॥ ३०॥ इति शास्त्रक्रमं ज्ञात्वा । वेत्तुं तच्चरितं च सः ॥ सुप्तोऽप्यसुप्तवद्राजा । स्थितः कपटनिद्रया ॥ ३१॥ पंडिताय ततः शय्यां । सज्जीकृत्य द्विजप्रिया ॥ सर्वेषां छात्रकाणां तु । शय्याप्रावरणं ददौ ॥ ३२॥ सर्वेषु तेषु सुप्तेषु । मंदंमंदं च सोत्थिता ॥ निद्रां विलोक्य सर्वेषां । छात्राणां सरलात्मनां ॥ ३९॥ विप्रपत्नी विचारज्ञा । स्नानं कृत्वा तरोस्तले ॥ निर्मलैर्वसनैश्चांगं । धूपयामास धूपितैः ॥ ४०॥ पूजयामास सा दंडं । चंदनैः कुसुमैर्वरैः ॥ पंचांगेन नमस्कारं । चकार चतुराशया ॥ ४१ ॥ दृष्ट्वा तच्चरितं रात्रि—संजातं जनतेश्वरः ॥ ससंभ्रममथोत्थाय । तत्तरुकोटरेऽविशत् ॥४२॥ नैवेद्यं ढौकयित्वा सा । दंडस्याग्रे ततोऽवदत ॥ हे सिद्धदंड मे कार्यं । कुरु त्वं कामितप्रदं ॥४३॥ इत्युक्त्वा तं करे कृत्वा । वेश्मद्वारं पिधाय च ॥ सागता प्रांगणे बाह्ये । पूज्यदंडसमन्विता ॥४४॥ रेखात्रयं च दंडेन । कृत्वा सा बहिरागता ॥ दंडप्रभावतश्छात्रा । जाताः सुप्ता मृता इव ॥ ४५ ॥ गृहरक्षां ततः कृत्वा । सुसिद्धं मंत्रमुत्तमं ॥ ध्यात्वारूढा च सा वृक्षं । निजकार्यचिकीर्षया ॥ ४६ ॥

दंडेनास्फालयामास । सा तदा तं तरुं मुदा ॥ गच्छगच्छेप्सितं स्थान-मिति मुखाज्जजल्प च ॥४७॥
श्रुत्वेति विक्रमो नृपः । साहसैकशिरोमणिः ॥ प्रच्छन्नं स्थितवान् वृक्ष-कोटरे दृढतां श्रयन् ॥ ४८ ॥
अथ मंत्रप्रभावेण । दंडस्यास्फालनेन च ॥ प्रवृत्तो गगने गंतुं । द्रुमो देवविमानवत ॥ ४९ ॥
गिरिगह्वरमुल्लंघ्य । नदीतीराण्यनेकशः ॥ गत्वा कुत्रे समुद्रस्य । स्थितः स्वर्णाद्रिसन्निधौ ॥ ५० ॥
तत्रास्ति नगरी स्वर्ण-संचयाख्यातिविश्रुता ॥ द्रुमाद् द्रुतं समुत्तीर्य । पुरीमध्यं विवेश सा ॥ ५१ ॥
राजाप्यदृष्टरूपः सन् । गतस्तच्छायया सह ॥ शोभां सौधाग्रगां पश्यन् । व्यंतरामरनिर्मितां ॥ ५२ ॥
चंडशालां चतुर्द्वारां । सा प्रवेशं चकार च ॥ तत्र संति महावीरा । द्वारे द्वारे त्रयोदश ॥ ५३ ॥
क्षणं तैः स्थापिता तत्र । क्षेत्रपैः सा मनस्विनी ॥ उमादेवि स्थानकेऽस्मि-न्नागता किं घनैर्दिनैः ॥
॥ ५४ ॥ इति तैर्यामिकैः पृष्टा । कदा पूजां करिष्यसि ॥ अस्माकं सकलानां त्वं । चारुभोज्या-
दिकैर्घनैः ॥ ५५ ॥ उमादेव्यप्युवाचैवं । स्थिरतां भजत क्षणं ॥ दास्ये कृष्णचतुर्दश्यां । युष्माकं
वांछिताशनं ॥ ५६ ॥ इत्युक्त्वा सा गता मध्ये । यत्र त्रिपुरभैरवः ॥ त्रिषष्टियोगिनीयुक्तः । सत्सिं-
हासनसंस्थितः ॥ ५७ ॥ योगिन्यश्चैना:—

कामाख्या १ त्रिपुरा २ चंडी ३ । चांमाली ४ दीरी ५ दारिका ६ ॥ माया ७ मायाविनी ८ रौद्री ९ । चामुंडा १० कर्णमोटिका ११ ॥ ५८ ॥ कामी १२ कामा १३ महाकाली १४ । त्रिकाली १५ वरदा १६ वरा १७ ॥ तारणी १८ तोतला १९ तारा २० । तुमारी २१ भूतडामरी २२ ॥ ५९ ॥ कौमारी २३ कुब्जिका २४ मुंडा २५ । जंभा २६ वापी २७ चरेश्वरी २८ ॥ तारंगी २९ त्रासचाडी च ३० । तप्ता ३१ त्रस्तासुरा ३२ स्वरी ३३ ॥ ६० ॥ ब्राह्मिका ३५ वज्रका ३६ चापि । अर्बुदा ३७ गिरिगह्वरी ३८ ॥ गांधारी ३९ कंदिको ४० हाली ४१ । गत्रामी ४२ कलसेविका ४३ ॥ ६१ ॥ महामाया ४४ सैरिन्ध्रा च ४५ । सर्वास्त्रा ४६ सर्वकामदा ४७ ॥ आशापुरी ४८ सिरिपूटा ४९ । सिद्धसिकोत्तरी ५० शिवा ५१ ॥ ६२ ॥ शंखिनी ५२ हिंगुला ५३ ज्वाला ५४ । महाज्वाला ५५ महेश्वरी ५६ ॥ काकिनी ५७ सैंधवी ५८ सोमा ५९ । भूता ६० च भूतभैरवी ६१ ॥ ६३ ॥ भूतकेशी ६२ विवस्त्रा च ६३ । वाराही ६४ वरदायका ६५ । पंचषष्टिभिः कोटीभिः । संयुताः सकलाश्च ताः ॥ ६४ ॥ प्रत्येकं पूजयामास । योजितांजलिसंपुटा ॥ ऊर्ध्वीभूय स्तुतिं चक्रे । सैकचित्ता द्विजप्रिया ॥ ६५ ॥ उक्तं ताभिर्बहुदिनै—रागता त्वं कथं शुभे ॥ जगाद भैरवस्तत्रा—वसरज्ञो

विनोदिवाक् ॥ ६६ ॥ कथमायाजर्वितेयं । सिद्धदंडप्रभावतः ॥ भवतीभिरपि मुग्धाभि—र्दत्तोऽस्यै पूर्वमेष किं ॥ ६७ ॥ सिद्धे कार्ये कथं पूजां । करोत्येषाधुनाथ वः ॥ व्याधिमुक्तो भवेत्प्राणी । वैद्येऽपि कुपितो ध्रुवं ॥ ६८ ॥ उक्तं च—आतुरत्वे पिता वैद्यः । स्वस्थीभूते च बांधवः ॥ नीरोगत्वे तथा जाते । रिपोरप्यधिकीभवेत् ॥ ६९ ॥ तयोक्तं मा वद स्वामि—न्निदं वाक्यं विशारद ॥ अद्य यावन्न संपूर्णा—ऽभवत्सामग्रिका मम ॥ ७० ॥ जाता साद्यैव संपूर्णा । तेनात्राहमथागता ॥ निमंत्रणमसामग्र्यां । भवतां क्रियते कथं ॥ ७१ ॥ द्वात्रिंशल्लक्षणोपेता—श्चतुःषष्टिश्च बालकाः ॥ मिलिताः संति मद्गृहे । पंडितेन सहाधुना ॥ ७२ ॥ अथ पूजाविधिं ब्रूत । दुर्घटं यच्च तत्कृतं ॥ फलपुष्पाक्षतादीनि । बहूनि संति मद्गृहे ॥ ७३ ॥ ताभिरुक्तं शृणु श्रेष्ठ । कृष्णचतुर्दशीदिने ॥ रवौ पुष्पे महामातृ—मंडलं कुरु सत्वरं ॥ ७४ ॥ चतुःशालं चतुर्द्वारं । रेखादुर्गसमन्वितं ॥ कपिशीर्षैर्वरैर्युक्तं । चतुर्दिक्षु तु शोभनैः ॥ ७५ ॥ ह्रींकारं मूर्ध्नि संस्थाप्य । क्रोंकारं पार्श्वयोर्द्वयोः ॥ ओंकारं पादयोः कृत्वा । ततो रेखात्रयं कुरु ॥ ७६ ॥ महांतं मंडलं मध्ये । कृत्वा षट्कोणसंयुतं ॥ पूर्वादिदिक्क्रमेणैवं । कुरु कोणांश्च षोडश ॥ ७७ ॥ चंदनाक्षतकर्पूर—कुंकुमैर्जलमिश्रितैः ॥ कुरु त्वं शु-

भद्रावेन । पूजनं तत्र मंडले ॥७७॥ विधाय विधिना पूजां । भोगाभरणसंयुतां ॥ चतुःषष्टिषु कोणेषु । षट्कोणसहितेषु च ॥७८॥ तन्मध्ये पंक्तिं न्यस्य । दिक्षु षोडश षोडश ॥ छात्रान् संस्थाप्य संपूज्य । भोजनं परिवेषय ॥ ८०॥ दंडः स्थाप्यस्त्वया तेषा-मग्रे सिंदुरकुंकुमैः ॥ कुसुमादिभिरभ्यर्च्य । तिलकादतपूर्वकं ॥८१॥ कृत्वा प्रणामं दंडस्य । पंचांगं भावपूर्वकं ॥ पूर्वदत्तो महामंत्रः । स्मरणीयः क्षणं तदा ॥८२॥ अस्माकं कल्पनीयास्ते । प्रत्येकं जलदानतः ॥ अंगीकृतं नमस्कृत्य । तया तथेति तद्वचः ॥८३॥ अथ सा तरुमारुह्य । स्वगृहद्वारमागता ॥ तथैवागत्य राजापि । सुप्तः प्रथमतः पुनः ॥८४॥ रेखात्रयमपाकृत्य । गृहमध्ये प्रविश्य सा ॥ उपाध्यायं जजागार । सगात्रमरुणोदये ॥ ८५॥ उपाध्यायः प्रभाते च । गतो देहस्य चिंतया ॥ लात्वा कमंडलुं तस्य । पृष्टे श्रीविक्रमोऽप्यगात् ॥ ८६॥ दंतधावनवेलायां । बालकेन द्विजोत्तमः ॥ पृष्टस्त्वं कानि शास्त्राणि । तात जानासि चार्थतः ॥ ८७॥ इति पृष्टे नृपेणाथ । पंडितो बुद्धिसागरः ॥ अवदद्दत्तावाणीं । घनगर्जत्रिजित्वरीं ॥ ८८॥ जानामि तर्कलक्षण-वैद्यकसिद्धांतवेदमुख्यानि ॥ स्मृतिपुराणछंदो—ऽलंकारादीन्यप्यनेकानि ॥ ८९॥ बालेनोक्तं परं भावि । स्वकीयं वेत्सि वा न

वा ॥ तेनोक्तं न हि जानामि । जानासि यदि त्वं वद ॥ ९० ॥ यतः—अश्वप्लुतं माधवगर्जितं च । स्त्रीणां चरित्रं भवितव्यतां च ॥ अवर्षणं चापि सुवर्षणं च । देवो न जानाति कुतो मनुष्यः ॥ ९१ ॥ सोऽवदत्ते सच्छात्रस्य । स्वामिन् पश्यामि संकटं ॥ भीतो वृद्धोऽवदत्तर्हि । यद्भाव्यं तद्भविष्यति ॥ ९२ ॥ यतः—भवितव्यं भवत्येव । नालिकेरफलांबुवत् ॥ गंतव्यमाशु यात्येव । गजभुक्तकपित्थवत् ॥ ९३ ॥ सुखस्य दुःखस्य न कोऽपि दाता । परो ददातीति कुबुद्धिरेषा ॥ पुराकृतं कर्म यदेव भुज्यते । तदेव लोकेन न तत्र संशयः ॥ ९४ ॥ अवश्यंभाविभावानां । प्रतीकारो भवेद्यदि ॥ तदा दुःखैर्न लिप्येत । नलरामयुधिष्ठिराः ॥ ९५ ॥ विक्रमश्चिंतयामास । असौ मुग्धोऽस्ति बान्धवः ॥ उपायः क्रियते येन । सर्वे जीवंति बालकाः ॥ ९६ ॥ परप्राणैर्निजप्राणान् । सर्वे रक्षंति जंतवः ॥ निजप्राणैः परप्राणान् । यो रक्षत्युत्तमश्च सः ॥ ९७ ॥ अथ विक्रमभूपालः । पालिताखिलविष्टपः ॥ सर्वेषामुपकारार्थ—मिदं वचनमब्रवीत् ॥ ९८ ॥ तस्मै पत्न्या निशावृत्तं । कथितं निखिलं ततः ॥ आकाशगमनं क्षेत्र—देवीसंतोषणादिकं ॥ ९९ ॥ इत्युक्ते सभयोऽवादी—द्विप्रो गद्गदभाषया ॥ तद्भयाच्च कथं ग्रामा—स्माभिः संप्रति मुच्यते ॥ ४०० ॥ उक्तं च—लवणस-

मो नत्थि रसो । विन्नाणसमो बंधवो नत्थि ॥ मरणसमं नत्थि भयं । खुहासमा वेयणा नत्थि ॥१॥
नृपः प्रोवाच नो स्वामिन् । शृणु मे वचनं हितं ॥ कृतेन येन कार्येण । सर्वेषां जीवितं भवेत् ॥
॥ २ ॥ अहं करोमि यत्कार्यं । भवद्भिश्छात्रसंयुतैः ॥ तत्कर्त्तव्यमवश्यं च । छात्राः सर्वेऽपि शिक्षि-
ताः ॥ ३ ॥ प्रतिपन्नं भयभ्रांतै—स्तैः सर्वैर्नृपभाषितं ॥ जीवितार्थे न कुर्वंति । किंकिमापदि मान-
वाः ॥ ४ ॥ एतस्याश्चरितं सर्वं । न कथ्यं कस्यचित्पुरः ॥ यतो ह्यत्र ह्यसौ नूनं । विषवल्लीव जंग-
मा ॥ ५ ॥ इत्यसौ गुप्तमंत्रं च । कृत्वोपाध्यायसंयुतः ॥ सहितश्छात्रवृंदैश्च । स्थितस्तत्र समाधितः
॥ ६ ॥ उमादेवीं ततो नत्वा । सोऽध्ययनायोपाविशत् ॥ अथ सायमुपाध्याय—मुपागत्येति सा-
वदत् ॥ ७ ॥ यदा भूस्त्वं ग्रहग्रस्तो । मर्त्तुकामस्तदा मया ॥ चतुःषष्टिकाणैः पूजा । मानितास्ति वर-
प्रदा ॥ ८ ॥ यूयं मद्भाग्ययोगेन । महादेव्याः प्रसादतः ॥ निरामयाश्च संजाता । हर्षो जातो म-
मापि च ॥ ९ ॥ यदादिशसि मे स्वामिन् । रात्रिजागरपूर्वकं ॥ करोमि पूजां रक्षार्थे । भवतां स्व-
जनैः सह ॥ १० ॥ प्रतिपन्नं च तेनापि । तदा विप्रेण भीरुणा ॥ अथ सा कारयामास । सामग्रीं
सकलां गृहे ॥ ११ ॥ गोधूममाषतैलाज्य—यवमुद्गाश्च तंदुलाः ॥ इत्यादिसप्तधान्यानि । शर्करा-

मरिचानि च ॥ १२ ॥ जीरकं सुरभिखंड—दधिदुग्धगुडं मधु ॥ पंचामृतस्य पात्राणि । सूत्रं कौ-
सुंभरंजितं ॥ १३ ॥ कर्पूरचंदने धूपः । कस्तूरी केशरं वरं ॥ गुग्गुलं दर्भदुर्वादि । सूत्रं कौमारी-
कर्त्तितं ॥ १४ ॥ पुष्पाणि चंपकाशोक—जातिसेवंतिकानि च ॥ जासूदकर्णवीरादि—बिल्वपत्रा-
द्यनेकशः ॥ १५ ॥ सदशश्वेतवस्त्राणि । सिंदूरं सा समानयत् ॥ जललूणादिकं सर्वं । तयारं प्रगु-
णीकृतं ॥ १६ ॥ मातॄणां मंडलं कृत्वा । स्वसखीजनमेलकं ॥ रात्रिजागरणं गोत्र—देवीसंतर्पणं
तथा ॥ १७ ॥ मध्याह्ने सा चतुःषष्टि—बालकानपि सद्द्विजान् ॥ निवेश्य विष्टरे सर्वान् । दिक्षु दिक्षु
च षोडश ॥ १८ ॥ संस्थाप्य मंडलस्यांत—रुपाध्यायं निजं पतिं ॥ चांदनैस्तिलकैः पुष्पैः । पूजया-
मास भक्तितः ॥ १९ ॥ तेषामग्रे च प्रत्येकं । स्थालानापूर्य पूपकैः ॥ अन्यान्यपि च भोज्यानि ।
ढौकयामास सा शुभा ॥ २० ॥ नवग्रहाणां नैवेद्यं । दिक्पालानां विशेषतः ॥ पूजां च क्षेत्रदेवी-
ना—मकार्षीद्भक्तिनिर्भरः ॥ २१ ॥ छात्राणां मूर्ध्नि सिंदूरं । रक्तपुष्पाण्यनेकशः ॥ क्षिप्त्वा शिवनि-
कापट्टे । न्यधाद्दंभं च सिद्धिदं ॥ २२ ॥ पुष्पचंदननैवेद्यैः । पूजां कृत्वा महत्तमां ॥ विधिना सि-
द्धदंभस्य । प्रणामं तु चकार सा ॥ २३ ॥ देवीनां क्षेत्रपालानां । नामोच्चारणपूर्वकं ॥ ध्यानलीना

दाणं तस्थौ । मस्तकन्यस्तहस्तका ॥ २४॥ जलेन यावत्संकल्पं । ददाति हृष्टमानसा ॥ तावद्दर्भं गृहीत्वा तन्ययौ वेगेन नृपतिः ॥ २५॥ सछात्रः पंडितो नष्टो । नृपपृष्टे भयाकुलः ॥ सावदत्तिष्ठ तिष्ठेति । पृष्टलग्ना कियत्पदं ॥ २६॥ सर्वे पश्चादपश्यंतो । भयभ्रांताः क्षुधातुराः ॥ जलधौ भाटकं कृत्वा । नावमारुरुहुर्वरां ॥ २७॥ उक्तं च—खलानां कंटकानां च । द्विविधैव प्रतिक्रिया ॥ उपलैर्मुखभंगो वा । दूरतो वा पलायनं ॥ २८॥ गतो द्वीपं कटाहाख्यं । वेगेन पोतवाहकः ॥ नृपेणाभरणं दत्वा । विसृष्टो बहुमूल्यदं ॥ २९॥ यदा ते द्वीपमध्यं तु । प्रविष्टा ददृशुस्तदा ॥ पुरं भृतं धनैर्धान्यै—र्द्विचतुष्पदवर्जितं ॥ ३०॥ सछात्रः पंडितो ह्युक्तो । नृपेणाथ सुबुद्धिना ॥ अधुनास्मिन् वने यूय—मलक्षीभूय तिष्ठत ॥ ३१॥ अहं यावत्पुरीमध्ये । गत्वा ज्ञात्वा यथातथं ॥ आगच्छामि द्रुतं ताव—त्प्रतीक्षध्वं समुद्यताः ॥ ३२॥ इत्युक्त्वाथ प्रविष्टोऽयं । नृपः साहससेवधिः ॥ पुरीचतुष्पथं पौर—गणैस्त्यक्तं धनैर्भृतं ॥ ३३॥ पश्यन् सुवर्णमाणिक्य—मणिमौक्तिकसंचयान् ॥ हारार्धहारकेयूर—मुद्रिकाप्रभृतीनपि ॥ ३४॥ हारांस्तारांस्तरलकिरणान् कोटिशः शंखशुक्तीन् । भास्वत्कांतीन्मरकतमणीन् पद्मरागाननेकान् ॥ दृष्ट्वा यस्यां विपणिरचितान् विद्रुमाणां च भंगान् । सं-

लक्ष्यंते सलिलनिधयस्तोयमात्रावशेषाः ॥ ३५ ॥ पुष्पाणि चंपकादीनि । केतकादीन्यनेकधा ॥ क्वचिच्चासौ लवंगैला-ऽऽद्रकादीन्यप्यलोकयत् ॥ ३६ ॥ चंदनागुरुकर्पूरं । पश्यन् सौगंधिकापणे ॥ छाग्रतोऽयं चचालाथ । कस्तूरीकेसरादिकान् ॥ ३७ ॥ एवं च चतुरशीति-हट्टश्रेणिषु दत्तदृग् ॥ राजा विलोकयांचक्रे । धनधान्यक्रयाणकान् ॥ ३७ ॥ देवगृहेषु देवाना-मग्रे मुक्तान्मनोहरान् ॥ स्वर्णरूप्यमयान् कुंभान् । गंधोदकभृतान् घनान् ॥ ४० ॥ प्रतिगृहं तथैवासौ । नानाभोजनपूरितान् ॥ स्थालान् वीक्ष्य जनैस्त्यक्ता-नसौ विस्मयतां गतः ॥ ४१ ॥ युग्मं ॥ तथैव गृहमध्येऽसौ । वस्त्रश्रेणिं मनोहरां ॥ ललनानरसंत्यक्तां । दृष्ट्वा विस्मयमाप सः ॥ ४२ ॥ धर्मशालासु सर्वत्र । धर्मोपकरणान्यसौ ॥ पुस्तकासनपात्रादी-न्यपि शून्यान्यलोकयत् ॥ ४३ ॥ क्रमात्ततो नृपावासं । प्रतोलीतोरणान्वितं ॥ गवाक्षजालिकामंच-प्रपंचं सप्तभूमिकं ॥ ४४ ॥ स्वर्णकुंभत्रयोपेतां । सिंहांकां गजसंयुतां ॥ विचित्रशालभंजीभि-रन्वितां स्वर्विमानवत् ॥ ४५ ॥ वाजित्रघटिकागार-घटीयंत्रसमन्वितां ॥ प्रतोलीं पौरलोकैश्च । त्यक्तां दृष्ट्वा स विस्मितः ॥ ४६ ॥ युग्मं ॥ धृत्वाथ साहसं राजा । सभामंतर्गतो यदा ॥ तत्र सिंहासनछत्र-चामरादीन्यपश्यत ॥ ४७ ॥ तत्र भद्रासनान्येष । कांचना-

नि च भूमिपः ॥ शून्यान्यालोक्य सर्वत्र । चित्ते विस्मयमाप्तवान् ॥४८॥ प्रकारैः सप्तदशभि-स्तदा निष्पादितानि च ॥ भोज्यानि भोज्यशालायां । दृष्टवान् नृपतिर्नयी ॥४९॥ एवं विलोकयन्नेप । शून्यं सकलमंदिरं ॥ साहसी स क्रमेणागा-दुपरितनभूमिकां ॥५०॥ तत्र कांचनपल्यंके । शय्योपरिस्थितां वरां ॥ सोऽपश्यत्सर्वशृंगार-संयुतां च विमालिकां ॥५१॥ रुदंतीं गौरवर्णां तां । श्वेतांजनयुताक्षिणीं ॥ प्रक्षरदश्रुधाराभिः । सशोकां स निरैक्षत ॥५२॥ जगाद साहसं धृत्वा । नृपः का त्वं सुलोचने ॥ कथं रुदसि किं दुःखं । वद तेऽस्ति ममाग्रतः ॥५३॥ इत्युक्ता विक्रमार्केण । सा न शक्नोति जल्पितुं ॥ स्वपादसंज्ञया प्राह । प्रकटं पृथिवीपतेः ॥ ५४॥ गृहाण कुंपिकामेनां । कृष्णांजनयुतामथ ॥ तेनांजय त्वं मे नेत्रे । नृपेनापि तथा कृतं ॥५५॥ सा दिव्यरूपसंयुक्ता । जाता कन्या मनस्विनी ॥ किमेतदिति भूपेन । पृष्टोवाच तदा त्वियं ॥५६॥ आस्यतामासनेऽमुष्मिन् । साहसैकशिरोमणे ॥ यथाहं सकलां वार्तां । वदाम्यामूलचूलतः ॥५७॥ पुरं कनकनामेदं । राजा कनकशेखरः ॥ राज्ञी कनकवत्यस्ति । तस्य वामांगहारिणी ॥५८॥ कियत्यपि गते काले । मनोरथशतैरहं ॥ सुमुहूर्त्ते तया जाता । सुता पुत्रत्रयोपरि ॥ ५९॥ दिने

दिने वर्धमाना । पित्रोरानंददायिनी ॥ संपूर्णचंद्रवत्सौम्या । निष्कलंकाऽनघं परं ॥ ६० ॥ लब्धाप-
नेन मे नाम । दत्तं कनकमालिका ॥ शिक्षित्वा सर्वशास्त्राणि । पाठिताहं प्रमोदतः ॥ ६१ ॥ अ-
तिरूपाथ जाता च । यौवनेन क्रमादहं ॥ तदा चिंतातुरो जातो । वरस्यार्थे पिता मम ॥ ६२ ॥
जातेति शोको महतीति चिंता । कस्य प्रदेयेति महान् वितर्कः ॥ दत्ता सुखं प्राप्स्यति वा न वे-
ति । कन्यापितृत्वं खलु नाम कष्टं ॥ ६३ ॥ कुलं सुशीलतायुक्तं । विद्यां वित्तं वपुर्वयः ॥ दृष्ट्वा व-
राय पितृभ्यां । कन्यका हि प्रदीयते ॥ ६४ ॥ पिताप्याचिंतयन्मे तु । गुणाः सर्वे न संतु वा ॥
परं साहसिनो देया । वरराजस्य कन्यका ॥ ६५ ॥ यतः—उद्यमं साहसं धैर्यं । बलं बुद्धिः परा-
क्रमं ॥ षडेते यस्य विद्यंते । तस्माद्देवोऽपि शंकते ॥ ६६ ॥ इति निश्चित्य भूपालो । नानादेशा-
गतान् जनान् ॥ अपृच्छत्कन्यकायास्तु । वरार्थं स पृथक्पृथक् ॥ ६७ ॥ सभालोका नृपस्याग्रे । व-
चस्तथ्यमथोऽवदन् ॥ स्वामिन् श्रीमालवेशोऽस्ति । साहसैकगुणावधिः ॥ ६८ ॥ नृपोऽवग् विक्रमः
क्वैष । सार्वभौमो नरेश्वरः ॥ क्व चाहं कूपसंतुल्य-कटाहद्वीपदर्दुरः ॥ ६९ ॥ परं केनाप्युपायेन ।
प्रेष्यते तत्र कन्यका ॥ स्वयंवरा वृणोत्येनं । गुणज्ञा गुणसागरं ॥ ७२ ॥ यतः—वरं विलोकये-

त्कन्या । माता वित्तं पिता कुलं ॥ बांधवाः स्वजनांश्चैव । मिष्टान्नमितरे जनाः ॥ ७३ ॥ विसृज्याथ सभां राजा । गृहे यावत्समागतः ॥ तावन्नृमांसभक्षयेकः । पुर्यां कुणप आगतः ॥ ७४ ॥ सकलोऽपि पुरीलोको । नृपराज्ञीसमन्वितः ॥ मुक्त्वा च सकलं वस्तु । जीवं लात्वा पलायितः ॥ ७५ ॥ उक्तंच—त्यजेदेकं कुलस्यार्थे । ग्रामस्यार्थे कुलं त्यजेत् ॥ ग्रामं जनपदस्यार्थे । आत्मार्थे पृथिवीं त्यजेत् ॥ ७६ ॥ अमेध्यमध्ये कीटस्य । सुरेंद्रस्य सुरालये ॥ समाना जीविताकांक्षा । समं मृत्युभयं द्वयोः ॥ ७७ ॥ अहमेका बलादेव । पापिना तेन पाणिना ॥ धृत्वा कृतांजनेनैव । बिडाली भयविह्वला ॥ ७८ ॥ कृष्णांजनेन सद्रूपां । करोति मां स दुष्टहृद् ॥ मया पृष्टोऽन्यदा सोऽथ । मम त्वं किं करिष्यसि ॥ ८० ॥ सोऽवदत्परिणेष्यामि । शुभेऽह्नि त्वां सुलोचने ॥ मयोक्तं त्वं तु दैत्येशो । दुर्गंधाहं क मानुषी ॥ ८१ ॥ भिन्नजातिस्थयोस्तेन । कुणपेश्वर गर्हितः ॥ कथं स्यान्नावयोर्योगो । लोकद्वयविरुद्धकृत् ॥ ८२ ॥ क्रव्यादोऽसौ ततोऽवादी—न्मानसे हर्षितस्तदा ॥ खेदं मा कुरु हे कांते । सर्वं भव्यं भविष्यति ॥ ८४ ॥ संबंधं शृणु मे भद्रे । पूर्वं विद्याधराग्रणीः ॥ वैताढ्ये दक्षिणश्रेण्यां । पुरे गगनवल्लभे ॥ ८५ ॥ राजा पवनवेगोऽभूत् । श्रीमती तस्य गेहिनी ॥ तयोर्हौ

तनुजन्मानौ । मेघपद्मरथाह्वयौ ॥ ८६ ॥ ज्येष्ठो मेघरथः श्रेष्ठः । कनिष्ठोऽहं कुलाधमः ॥ शिशुत्वे पाठितः पित्रा । परं जातो विषोपमः ॥ ८७ ॥ जिनाज्ञापालको मेघ—रथः शिवरथोपमः ॥ वैराग्यवानहं रागी । पुनः कामातुरो भृशं ॥ ८८ ॥ तत्रैकदागात् श्रुतपारगामी । भद्रो यशोभद्रमुनींद्रवर्यः ॥ सद्धर्मकल्पद्रुमवारिवाहः । संसारदाहौघघनप्रवाहः ॥ ८९ ॥ चिंतामणिर्जंगमकल्पवृक्षो । दक्षो दयावांश्च परोपकारी ॥ ज्ञानैस्त्रिभिः सूर्यकरोपमानैः । प्रबोधयन् भव्यगणांबुजानि ॥ ९० ॥ युग्मं ॥ ततस्तं सकलो लोको—ऽशोको धर्मधुरंधरं ॥ मुनिं मोहारिमथनं । नंतुं तत्र समाययौ ॥ ॥ ९१ ॥ नृपः सपरिवारस्तं । संवेगरससागरं ॥ नत्वा मार्दवभावेन । शुश्राव धर्मदेशनां ॥ ९२ ॥ धर्माशिषं मुनिर्दत्वा । सुवैराग्यरसानुगां ॥ भवांबुधितरीप्रायां । प्रारेभे धर्मदेशनां ॥ ९३ ॥ धर्मो दुःखौघनाशाय । धर्मो निर्वृतिशर्मदः ॥ धर्मो नरकसंताप—वारको भवतारकः ॥ ९४ ॥ स चैकधा द्विधा त्रिधा । चतुर्धा पंचधा भवेत् ॥ बहुधा बुद्धिभेदेन । सर्वज्ञोक्त इह ध्रुवं ॥ ९५ ॥ एकधा स दयामूलो । द्विधा विरतिसंज्ञकः ॥ त्रिधा तत्वत्रयाचार—श्चतुर्धा दानकर्मणि ॥ ९६ ॥ पंचधा व्रततो ज्ञेयः । संयमे दशसप्तधा ॥ ध्यानमौनक्रियायोगैः । शतधानेकधा मतः ॥ ९७ ॥ नृज-

न्म दुर्लभं प्राप्य । सुकुलं साधुसंगतिं ॥ यो धर्मं न करोत्यत्र । स यात्ति नरकावनिं ॥ ९८ ॥
भोगा रोगप्रदा ज्ञेया । यौवनं क्षणभंगुरं ॥ संध्यारागाभ्रछायेव । नित्यं संसारचेष्टितं ॥ ९९ ॥
यत्प्रातस्तद्दिनार्धे न । यद्दिनार्धे न तन्निशि ॥ यन्निशि तन्निशीथे न । संसारोऽनित्य एव हि ॥
॥ ५०० ॥ धर्महीनो दिनो यामो । मुहूर्त्तं घटिका लवः ॥ आवली समयश्चापि । यो गतो निः
ष्फलश्च सः ॥ १ ॥ अहो संसारकूपेऽस्मिन् । जीवाः कुर्वंति कर्मभिः ॥ अरघट्टघटीन्याया-द्गमाग-
मक्रियां ध्रुवं ॥ २ ॥ अंतःक्लिन्नस्य विष्टाद्यै-र्मलैः श्रोतोद्भवैर्बहिः ॥ चिंत्यमानं किमप्यस्य । शरीर-
स्य न शोभनं ॥ ३ ॥ इदं शरीरं कर्पूर-कस्तूरीप्रभृतीन्यपि ॥ दूषयत्येव पाथोद-पयांस्यूषरभूरिव ॥
॥ ४ ॥ विरज्य विषयेभ्यो ये-स्तेपे मोक्षफलं तपः ॥ तैरेव फलमेतस्य । जगृहे तत्ववेदिभिः ॥
॥ ६ ॥ चारित्रेण विहीनः । श्रुतवानपि नो प्रशस्यते सद्भिः ॥ शीतलजलसंपूर्णः । कुलजैश्चांडाल-
कूप इव ॥ ७ ॥ यशोभद्रमुखात् श्रुत्वा । राजा सद्धर्मदेशनां ॥ राज्ये मेघरथं न्यस्य । प्रव्रज्यां
जगृहे मुदा ॥ ८ ॥ महाव्रतधरो धीरो । मुनिः कनकशेखरः ॥ विहरन्नवनीपीठे । गिरिमष्टापदं य-
यौ ॥ ९ ॥ चत्वार्यष्टौ दश द्वौ च । जिनान्नत्वा सुभक्तितः ॥ विजेतुमंतरंगारीन् । शुभध्यानमथा-

तन्मूर्छां तुच्छबु-
करोत् ॥ १० ॥ अचिंतयच्च धिगिदं । सदा गदपदं वपुः ॥ मुधैव मुग्धाः कुर्वंति । दारुकीटगणैरिव ॥ १२ ॥
क्षयः ॥ ११ ॥ शरीरमंतरुत्पन्नै—र्व्याधिभिर्विविधैरिदं ॥ दीर्यते दारुणैर्दुःखै—
रुजो बहिर्हि सुंदराकार—मंतरेतन्मलाविलं ॥ न्यग्रोधस्य फलमिव । मध्ये कृमिकुलाकुलं ॥ १३ ॥
लुंपंति कायस्य । तत्कालं रूपसंपदं ॥ महासरोवरस्येव । वारि सेवालवल्लरी ॥ १४ ॥ शरीरं श्लथते
लालाः । पतंति मुखतोऽभितः ॥ धिक् स्वरूपं हि संसारे । जराभिभूतदेहिनः ॥ १५ ॥ रूपं लव-
णिमा कांतिः । शरीरं द्रविणान्यपि ॥ संसारे तरलं सर्वं । कुशाग्रजलबिंदुवत् ॥ १६ ॥ ततो वि-
नश्वरस्यास्य । शरीरस्य शरीरिणः ॥ अकामनिर्जरासारं । तप एव महत्फलं ॥ १७ ॥ अमेध्यपूर्णे
कृमिजालसंकुले । स्वभावदुर्गंधयुते विनश्वरे ॥ कलेवरे मूत्रपुरीषसंग्रहे । रमंति मूढा विरमंति पं-
डिताः ॥ १८ ॥ संसारासारतां ज्ञात्वा । ज्ञानेनायुःक्षयं तथा ॥ संलेखनां विधायासौ । समाराधन-
पूर्वकं ॥ १९ ॥ शुभभावनया युक्तो । वियुक्तः पापकर्मतः ॥ गृहीत्वानशनं चांते । पंचमं कल्प-
मासदत् ॥ २० ॥ ततो मेघरथो राजा । वैताढ्यश्रेणिनायकः ॥ जिनधर्मरतो नित्यं । व्यसनानि
न्यवारयत् ॥ २१ ॥ ममोक्तं तेन भो भ्रात—र्जिनधर्मे मतिं कुरु ॥ त्यज दुर्जनवद्दीव्यं । मिथ्यात्वं

दुर्गतिप्रदं ॥ २२ ॥ मिथ्यात्वं दुःखदौर्गत्य—निगोदजयदायकं ॥ मिथ्यात्वं परमो वैरी । मिथ्यात्वं परमं तमः ॥ २३ ॥ वरं व्याधिर्वरं मृत्यु । वरं वैरी वरं विषं ॥ परं मिथ्यात्वसंसर्गो । न वरं जवकारणं ॥ २४ ॥ यतः—मूलं बोधिद्रुमस्यैतद् । द्वारं मोक्षपुरस्य च ॥ स्तंभो निर्वाणहर्म्यस्य । निदानं सर्वसंपदां ॥ २५ ॥ गुणानामेक आधारो । रत्नानामिव सागरः ॥ पात्रं चारित्रवित्तस्य । सम्यक्त्वं श्लाघ्यते न किं ॥ २६ ॥ युग्मं ॥ अवतिष्ठति नाज्ञानं । जंतौ सम्यक्त्ववासिते ॥ प्रचारस्तमसः कीदृग् । भुवने जानुजासिते ॥ २७ ॥ तिर्यग्नरकयोर्द्वारे । दृढा सम्यक्त्वमर्गला ॥ देवमानवनिर्वाण—सुखद्वारैककुंचिका ॥ २८ ॥ जवेद्वैमानिकोऽवश्यं । जंतुः सम्यक्त्ववासितः ॥ यदि चोद्वांतसम्यक्त्वो । बद्धायुर्वापि नो पुरा ॥ २९ ॥ अंतर्मुहूर्त्तमपि यः समुपास्य जंतुः । सम्यक्त्वरत्नममलं विजहाति सद्यः ॥ बंभ्रम्यते जवपथे सुचिरं न सोऽपि । सम्यक्त्वयुक्तमनुजस्य किमुदीरयामः ॥ ३० ॥ इति मत्वा ततो भ्रात—र्मिथ्याभ्रांतिं त्यज द्रुतं ॥ निंबस्य सहकारस्य । फलपाकं विलोकय ॥ ३१ ॥ जन्मन्येकत्र दुःखाय । रोगांधत्वमरिर्विषं ॥ अपि जन्मसहस्रेषु । मिथ्यात्वमचिकित्सितं ॥ ३२ ॥ मिथ्यात्वेनालीढचित्तो नितांतं । तत्वं मुख्यं नैव जानाति मूढः ॥ किं जात्यंधाः

कुत्रचिद्वस्तुजाते । रम्यारम्यव्यक्तिमासादयंति ॥ ३४ ॥ न सर्वज्ञा न नीरागाः । शंकरब्रह्मविष्णवः ॥ प्राकृतेभ्यो जनेभ्योऽपि । तेषां गर्हितचेष्टितं ॥ ३५ ॥ स्त्रीसंगः काममाचष्टे । द्वेषं चायुधसंग्रहः ॥ व्यामोहं चाक्षसूत्रादि । देहाशौचं कमंडलुः ॥ ३६ ॥ गौरी रुद्रस्य सावित्री । ब्रह्मणः श्रीर्मुरद्विषः ॥ शचींद्रस्य रवे रता—देवी दक्षात्मजा विधोः ॥ ३७ ॥ तारा बृहस्पतेः स्वाहा । वह्नेश्चेतोभुवो रतिः ॥ धूमोर्णा श्राद्धदेवस्य । दारा एवं दिवौकसां ॥ ३८ ॥ सर्वेषां शस्त्रसंबंधः । सर्वेषां मोहचेष्टितं ॥ तेषां हि विदितं लोके । कामभावविजृंभितं ॥ ३९ ॥ बुद्धस्यापि न देवत्वं । मोहात् शून्यत्ववादिनः ॥ प्रमाणासिद्धे शून्यत्वे । शून्यवादकथा वृथा ॥ ४० ॥ गौरीविनायकस्कंद—समीरणपुरस्सराः ॥ निगद्यंते कथं देवाः । सर्वदोषनिकेतनाः ॥ ४१ ॥ यः पशुर्यूथमश्नाति । स्वपुत्रं च वृषस्यति ॥ शृंगादिभिर्हंति जंतून् । सा वंद्यास्तु कथं नु गौः ॥ ४२ ॥ स्थानं तीर्थर्षिदेवानां । सर्वेषामपि गौर्यदि ॥ विक्रीयते दुह्यते च । हन्यते च कथं हि सा ॥ ४५ ॥ जलेन यदि शुद्धिः स्या—त्तदा मत्स्येषु सा न किं ॥ अंतरंगा च शुद्धिस्तु । कषायत्यागतो भवेत् ॥ ४६ ॥ वरं नरकवासो हि । न पुनर्वाम्भवं कुलं ॥ वरमेकांतमूकत्वं । न वेदमुखरं मुखं ॥ ४७ ॥ वरं वराकश्चार्वा-

को । योऽसौ प्रकटनास्तिकः ॥ वेदोक्तितत्परश्छद्म—तापसो न तु जैमनिः ॥ ५० ॥ देवोपहार-
व्याजेन । यज्ञव्याजेन येऽथवा ॥ घ्नंति जंतून् गतघृणा । घोरां ते यांति दुर्गतिं ॥ ५१ ॥ कुदेवं
कुगुरुं धर्मं । त्यज हिंसापरायणं ॥ भज रत्नत्रयं रम्यं । देवं धर्मं गुरुं शुभं ॥ ५२ ॥ जिनधर्मरता
ये च । विरताः पापकर्मणः ॥ ज्ञातव्या बांधवास्ते तु । विपरीताश्च वैरिणः ॥ ५३ ॥ अतो बांधव
नो युक्तं । त्वया सह प्रजल्पनं ॥ मम ते संस्तवेनापि । हीयते शुद्धदर्शनं ॥ ५४ ॥ यतः—सं-
का कंखा वितिगिछा । पसंस तह संथवो कुलिंगीसु ॥ सम्मत्तस्स अइयारे । परिहरियव्वा पयत्तेण
॥ ५५ ॥ उक्त्वा मेघरथोऽथैवं । स्थितो मे बांधवाग्रणीः ॥ तस्य वाक्यं तु मे जातं । भृते कुंभे
जलं यथा ॥ ५६ ॥ मयोक्तं वाक्यमेतत्ते । कर्णे तप्तत्रपूपमं ॥ भाति भ्रातः शिवादन्यो । देवो ना-
स्ति जगत्त्रये ॥ ५७ ॥ भवे भवे सदा भूया—न्मतिर्मे मोहविह्वला ॥ जिनेंद्रे नो युगांतेऽपि ।
जीविते मरणेऽथवा ॥ ५८ ॥ अनेन वचसा मेघ—रथो राजातिपीडितः ॥ पुरान्निष्कासयामास ।
मां भ्रातरमपि क्षणात् ॥ ५९ ॥ अहं सकोपः कैलाशे । गत्वा शिवनिकेतने ॥ शिवस्याराधनं भ-
क्त्या—कुर्वमुग्रतपोरतः ॥ ६० ॥ धूम्रपानमहाध्यान—मौनैरशनवर्जितैः ॥ दिनैः कतिपयैः शंभुः ।

प्रत्यक्षोऽनूनममाग्रतः ॥ ६१ ॥ महादेवो जगन्नाथः । सुरासुरगणैर्वृतः ॥ मद्भाग्येन प्रभूतेना—चो-
चदेप ममाग्रतः ॥ ७२ ॥ वद वत्स त्वया कस्मा—त्तपसाहं वशीकृतः ॥ याचस्व वांछितं तेऽस्ति ।
चित्ते तत्पूरयाम्यहं ॥ ७३ ॥ सोऽवक् तर्हि मे देहि । प्रिये येन न कैरपि ॥ विभो सुरासुरैर्भूपे-
र्दोषै रोगैर्जलाग्नितः ॥७४॥ शंभुः प्रोवाच भो भद्र । न कोऽप्येवंविधो भुवि ॥ भूतश्च भवति भा-
वी । संसारे योऽवतारकृत् ॥ ७५ ॥ परं गृहाण मे दंभं । विजयाख्यं जयप्रदं ॥ अनेन ते भवि-
ष्यंति । नष्टा विश्वेऽपि शत्रवः ॥ ७६ ॥ वश्यं भविष्यति सर्वं । त्रैलोक्यं ते क्षणादपि ॥ अस्यैव
घाततो ज्ञेयं । मरणं नान्यतस्तव ॥ ७७ ॥ ततस्तं विजयं नाम्ना । दंभं लात्वा शुभे दिने ॥ अहं
पलाशी संजातो । रसनालौल्यदोषतः ॥ ७८ ॥ मानवोऽहं नृजाता त्व—मुभयोः संगतिर्वरा ॥ सफ-
ला सर्वकार्येषु । निश्चितं हि भविष्यति ॥ ७९ ॥ विजयाख्यमिमं दंभं । पूजयित्वाष्टमीदिने ॥ नि-
जं पुरं गमिष्यामि । विवाह्य त्वां मनस्विनि ॥ ८० ॥ तत्र मेघरथं हत्वा । जिनभक्तं ममाग्रजं ॥
वैताढ्यश्रेण्यो राज्यं । गृहीष्येऽहं निजं प्रिये ॥ ८१ ॥ त्वं प्रिया चेच्चकोराक्षि । स्वर्गलोकसुखेन
किं ॥ त्वं प्रिया यदि न स्यान्मे । स्वर्गलोकसुखेन किं ॥ ८२ ॥ त्वां प्रियां पट्टराज्ञीं मे । दृष्ट्वा

वामांगहारिणीं ॥ सुरासुरनरेशाश्च । भविष्यंति सुविस्मिताः ॥ ७३ ॥ पट्टाभिषेकवेलायां । विद्याधरपुरंध्रयः ॥ आवां वर्धापयिष्यंति । पुष्पैर्मुक्ताफलान्वितैः ॥ ७४ ॥ इत्युक्त्वा स च पापात्मा । कृत्वा मामोतुवल्लभां ॥ श्वेतांजनप्रयोगेण । गतो रात्रौ समेष्यति ॥ ७५ ॥ विक्रमाय प्रदत्तां मां । स बलात्परिणेष्यति ॥ वरं व्याघ्रवने वासो । न पुनः क्रूरचेष्टितैः ॥ ७६ ॥ आमूलचूलतः सर्वं । वृत्तमुक्तं नरोत्तम ॥ परं कथं त्वमायातः । स्थाने यमसभोपमे ॥ ७७ ॥ अयं दुष्टोऽतिपापिष्टो । निकृष्टः क्रूरकर्मकृत् ॥ यदा ज्ञास्यति भो भद्र । तदा त्वां मारयिष्यति ॥ ७८ ॥ मम स्वकर्मदोषेण । यद्भाव्यं तद्भविष्यति ॥ त्वरितं गच्छ शिष्ट त्वं । मा मुधा मरणं व्रज ॥ ७९ ॥ उक्तं च—समीहितं यन्न लभामहे वयं । प्रभो न दोषस्तव कर्मणो मम ॥ दिवाप्युलूको यदि नावलोकते । तदापराधः कथमंशुमालिनः ॥ ८० ॥ पत्ते वसंतमासे । ऋद्धिं पावंति सयलवणराइ ॥ जं न हु पत्त करीरे । ता किं दोसो वसंतस्स ॥ ८१ ॥ इति तस्या वचः श्रुत्वा । दयालुर्विक्रमो नृपः ॥ करुणारसकासारो । जातः सजललोचनः ॥ ८२ ॥ स्वरूपं प्रकटीकृत्य । जगाद नरनायकः ॥ विक्रमं मां शुभे विद्धि । मा भैषीर्न भयं मम ॥ ८३ ॥ निशम्येति प्रहृष्टा सा । जाता कनकमालि-

का ॥ इष्टस्य दर्शनं कस्य । न भवेदमृतोपमं ॥ ९४ ॥ अथ नृपंप्रति साह । स्वामिन् देवार्चनं यदा ॥ करोत्ययं नृमांसाशी । तदाहूतो न जल्पति ॥ ९५ ॥ श्रीमद्विजयदंडं स । संस्थाप्य पूर्वतोमुखं ॥ महाभक्त्या प्रणामं तु । करोति घटिकाद्वयं ॥ ९६ ॥ तदा त्वया स हंतव्यो । दंडेन शिरसि छलात् ॥ यथासौ प्रेतसदनं । याति स्वेनैव कर्मणा ॥ ९७ ॥ राजा जजल्प विश्वस्तं । नाहं हन्मि वरानने ॥ शूराः साहसिनो व्यक्तं । मारयंति मदोध्धुरान् ॥ ९८ ॥ तदा तयोक्तं संलीय । त्वमत्र स्थिरतां भज ॥ संज्ञामहं करिष्यामि । दंडो ग्राह्यस्तदा त्वया ॥ ९९ ॥ तस्मिन् गृहीते दुष्टोऽसौ । निष्प्राणो मृत एव हि ॥ द्वंद्वयुद्धं ततः कार्यं । सह तेन तदा त्वया ॥ १०० ॥ अंगीकृतं नरेंद्रेण । दाक्षिण्यात्तद्वचो हितं ॥ बिडालीरूपिणी श्वेतां—जनेन तेन सा कृता ॥ १ ॥ क्षणांतरे स चायातः । क्रूरो विद्याधराधमः ॥ कृत्वा स्वाभाविकं रूपं । तस्याः पुनरुवाच तां ॥ २ ॥ अद्य मनुष्यगंधोऽत्र । समायाति कथं प्रिये ॥ साब्रवमनुष्यरूपाहं । मम गंधोऽन्यथा वृथा ॥ ३ ॥ जजल्पासौ प्रिये तूर्णं । कुरु स्नानादिकां क्रियां ॥ श्रीमद्विजयदंडस्य । यथा पूजा विधीयते ॥ ४ ॥ यदा पूजनवेलायां । कश्चिदत्रैति मानवः ॥ तदा मे भोजनं दंड—नैवेद्यं च भवेद् ध्रुवं ॥ ५ ॥

स्नानं कृत्वा हरस्यार्चां । चकार स तया सह ॥ दंडं न्यस्य पुरोऽभ्यर्च्य । प्रणाममकरोन्मुदा ॥ ६॥ यावत्तस्थौ च ध्यानेऽसौ । तावदागत्य भूपतिः ॥ दंडं जग्राह वेगेन । निधानं निर्धनो यथा ॥७॥ देवार्चनं विधायाथो—ध्वींभूतः खेचराधमः ॥ नृपेण हक्कितस्ताव—त्साहसैकधनेन सः ॥ ८॥ रे पापिष्ट नृमांसाशिन । कुरु शस्त्रं ममोपरि ॥ सुप्तं दीनं भयत्रांतं । न हन्मि प्रथमं त्वहं ॥ ९॥ जिनं जिनोक्तसिद्धांतं । जैनं मुनिं गृहस्थकं ॥ विराधयंति ये तेषां । प्राणहर्ता करो मम ॥ १०॥ अथ दंडं स्वकीयं स । गतं विज्ञाय साहसी ॥ कृतगव्यूतिरूपोऽरं । नृपं हंतुमधावत ॥ ११॥ अग्निकरकंधमारुह्य । विक्रमोऽपि पराक्रमी ॥ जघान मस्तके तं स । पलादं पापकारकं ॥ १२॥ स तु सप्तगुणं विद्या—रूपं कृत्वा नृपोपरि ॥ क्रव्यादश्च मदोन्मत्तो—ऽपतत्पाषाणखंडवत् ॥ १३॥ तदाग्निकेन सवज्र—रूपेण रक्षितो नृपः ॥ तदा परस्परं युद्धं । तयोर्जातं भयंकरं ॥ १४॥ राज्ञा विजयदंडेन । हतो मूर्ध्नि निशाचरः ॥ धरित्र्यां पतितो वेगा—द्वेतालेन च भक्षितः ॥ १५॥ पुष्पवृष्टिः कृता देवै—र्दुंदुभिनादपूर्वकं ॥ तत्पुरं पूरयामास । वेतालः सनृपैर्नरैः ॥ १६॥ श्रीविक्रमं नृपं दृष्ट्वा । राजा कनकशेखरः ॥ परमानंदपूरेण । पूरितोऽमृतकुंभवत् ॥ १७॥ पंचवर्णसुपुष्पौघै—

गुंफितां रत्नगर्भितां ॥ विक्रमस्य न्यधात्कंठे । वरमालां नृपांगजा ॥ १८ ॥ ततः सहर्षो नृपतिः स्व-
कन्यां । रक्तां ददौ जीवितदायकस्य ॥ श्रीविक्रमार्कस्य नृपस्य भक्त्या । प्रक्षाल्य पादौ परया समृ-
द्ध्या ॥ १९ ॥ तामुद्वाह्य नृपतितिलको दंडमादाय हस्ते । तं वेतालं कृतगजतनूं सप्रियो ह्यारुरोह
॥ वेगादागात्पुरपरिसरे सोमशर्मास्ति यत्र । सच्छात्रैस्तैः परिवृत इतो मार्गयन् भूपमार्गं ॥ २० ॥
पंडितस्य सछात्रस्य । राजा कनकशेखरः ॥ वस्त्रालंकरणैः मार्धं । ददौ भोजनमुत्तमं ॥ २१ ॥ स्व-
र्णसंकलिका रत्न—जटिता मुद्रिका घनाः ॥ छात्राणां स्वर्णमाणिक्य—घटितान् घुर्घरान् ददौ ॥२२॥
पट्टकूलानि बहुशो । तथैव सुखभद्रिकाः ॥ अदात्प्रमुदितो भूपो । तेषां भूपानुगामिनां ॥ २३ ॥
वेतालस्य स्कंधमारोप्य सर्वान् । छात्रान् राजा पंडितं स्वां प्रियां च ॥ सोपाराख्ये पत्तनेऽगाद्युगा-
दि—प्रासादे श्रीनाभिपुत्रं ननाम ॥ २४ ॥ नमस्कृत्य देवं यदा विक्रमार्को । वरे मंडपे छात्रयुक्तः
समागात् ॥ तदा लोकहाहारवं शोकयुक्तं । पृथिवीपतिश्चाशृणोदुग्रसत्वः ॥ २५ ॥ ज्ञात्वा कोलाह-
लं तं नरपतितिलको विस्मितो देवभक्तं । पृष्टांचक्रे किमेतद्वद वरवचनं भो भयं किं जनानां ॥
भूतप्रेतासुराणां वनगजजनितं क्रूरभूपोद्भवं वा । येनासौ लोकवर्गो नयनजलयुतो याति शोकैक-

चित्तः ॥ २६ ॥ स प्राह शृणु भूपाल । पुरेऽस्मिन् जातमद्भुतं ॥ अरिष्टं शिष्टलोकानां । गदितुं यन्न शक्यते ॥ २७ ॥ तथापि कथयिष्यामि । तवाग्रे पुरुषोत्तम ॥ पुरेऽस्मिन्नस्ति शांतात्मा । सोमशर्मा द्विजोत्तमः ॥ २८ ॥ तस्य सर्वगुणाधारा । शीलालंकारधारिणी ॥ क्षमादेवी महाशांता । कांता कांतानुगाभवत् ॥ २९ ॥ कर्पूरामृतचंदन–सारैरिव चंद्रकिरणसंयुक्तैः ॥ सा निर्मिता नितांतं । विधिना विधिपूर्वकं जनानंदा ॥ ३० ॥ अभाग्ययोगतस्तस्या । गृहे दुष्कर्मदोषतः ॥ अज्ञातकुलशीलस्तु । शिष्य एकः समाययौ ॥ ३१ ॥ त्रिषष्टिछात्रका आसन् । द्वात्रिंशल्लक्षणान्विताः ॥ तत्र हि पाठशालायां । विद्याध्ययनतत्पराः ॥ ३२ ॥ अन्नपानादिकं सर्वं । प्रयच्छंती द्विजप्रिया ॥ नित्यं तेषां च छात्राणां । सा पुपोष स्वपुत्रवत ॥३३॥ तयान्यदा चतुर्दश्यां । महामातुश्च पूजनं ॥ कृतं पुरस्य रक्षार्थं । छात्राणां पंडितस्य च ॥ ३४ ॥ अज्ञातकुलशीलेन । तेन धूर्तेन पापिना ॥ हृतं तन्मंगलं सर्वं । परं शांतिप्रदायकं ॥ ३५ ॥ स नष्टो बालवेषेण । गृहीत्वा दंडमुत्तमं ॥ तत्पृष्टे वंचिता नष्ट–रुगात्राः पंक्तिसंयुताः ॥ ३६ ॥ न ज्ञायतेऽथ ते सर्वे–ऽवटे क्षिप्ता विनाशिताः ॥ मारिता वा भक्षिताश्च । तेन राक्षसरूपिणा ॥ ३७ ॥ पतिव्रता सत्ययुक्ता । योगिनीभिश्च रक्षिता ॥ कृ-

राभिः क्रूरचेष्टाभि——र्विप्रपत्नी च सा सती ॥ ३९ ॥ गात्राणां पितरस्तेषां । वियोगविधुराशयाः ॥
महादुःखार्णवे मग्ना । मरणार्थमिहागताः ॥ ४० ॥ तेषां दुःखेन लोकाश्च । सर्वे नगरवासिनः ॥
संति समागता ह्यत्र । नदीतीरे चितांतिके ॥ ४१ ॥ मूलतोऽयं मया तूक्तो । वृत्तांतस्ते भयंकरः ॥
न ज्ञायते च किं भावि । शोभनं वाप्यशोभनं ॥ ४२ ॥ उमादेवीं ब्राह्मणीं योगिनीभि——र्भुक्तां
ज्ञात्वा प्रेषयामास गात्रान् । तेषां पार्श्वे पितृवर्गं समेषां । हर्षोपेतं कारयामास राजा ॥ ४४ ॥ सो-
पारकाधीश्वरविश्वनाथः । श्रीविक्रमार्कस्य नृपस्य पादौ ॥ नत्वातिभक्त्याभयदानदातुः । पुरे प्रवेशं
च चकार हर्षात् ॥ ४५ ॥ निजांगजातां महनीयरूपां । श्रीविश्वनाथः परया महर्द्ध्या ॥ व्यवाहय-
न्मालवभूमीपाय । रम्ये मुहूर्ते जयमालिकाख्यां ॥ ४६ ॥ श्रीविक्रमस्तस्य नराधिपस्य । विवाह्य क-
न्यां स्वजनैः समेतः ॥ सोपारकाख्यं नगरं सहर्षो । विलोकयामास महर्द्धियुक्तः ॥ ४७ ॥ अथो-
परोधात्तनयां कृशोदरीं । ददौ सुतारां सुभगां द्विजोत्तमः ॥ स सोमशर्मा नवकंकणांकित——श्री-
विक्रमार्काय मुदातिगौरवात् ॥ ४८ ॥ श्रीविक्रमार्को नृपतिर्वधूभ्यां । द्वाभ्यां युतो दंभयुगान्वितश्च
॥ पुरीं स्वकीयां प्रययौ महोत्सवैः । सतोरणां केतुगणैर्विराजितां ॥ ४९ ॥ तौ द्वौ दंभौ गांछिका-

याः पुरस्ता—न्मुक्त्वा राजा पादयुग्मं ननाम ॥ मातः कार्यं सिद्धमेतद् द्वितीयं । सत्कार्यार्थी भूपतिस्तामवोचत् ॥ ५० ॥ श्रीविक्रमार्कस्य नरेश्वरस्य । श्रीपंचदंडातपत्रबंधे ॥ पद्ये महाश्चर्यकरे यथोक्तः । प्रस्ताव एष द्वितयो बभूव ॥ ५१ ॥

॥ अथ तृतीयः प्रस्तावः प्रारभ्यते ॥

अथ श्रीविक्रमादित्य । आदित्य इव सप्रभः ॥ तृतीयकार्यसिद्ध्यर्थं । सोद्यमः समजायत ॥१॥ प्रेते गत्वा स तां श्वश्रूं । नत्वा बुद्धिमतां वरः ॥ आदेशं याचयामास । साहसी शुद्धमानसः ॥२॥ वद स्वामिनि मे कार्यं । तृतीयं ज्ञानलोचने ॥ येन कृतेन छत्रं ते । जामातुर्मस्तके भवेत् ॥३॥ सावदद्विबुधश्रेष्ट । वत्स स्वह्नमते शृणु ॥ मानसे साहसं धृत्वा । कार्यं कुरु महत्तरं ॥ ४ ॥ स्तंभतीर्थपुरे गत्वा । श्रीजयकर्णभूपतेः ॥ गृहात्तृतीयभूम्यास्त्वं । पेटामानय सत्वरं ॥ ५ ॥ तथेत्युक्त्वा ततो राजा । गत्वा स्वकीयवेश्मनि ॥ अग्निकस्कंधमारुह्य । ययौ तत्र पुरे क्षणात् ॥ ६ ॥ बाह्योद्याने क्षणं राजा । लोकान् वीक्ष्य महर्द्धिकान् ॥ कलत्रपुत्रसंयुक्तान् । मंडपेषु च विस्मितः ॥ ७ ॥ सरांसि शतसंख्यानि । देवकुलान्यनेकशः ॥ सुसंचारजलास्तत्र । वापीकूपाः सहस्रशः ॥ ८ ॥ प्र-

पाः पौरजनानंदा । अमंदा दानशालकाः ॥ वाटिका वनराजी च । पुष्करिण्यो मठाश्रमाः ॥ ९ ॥
द्रुमाः सदाफला यत्र । रामा रम्या रमोपमाः ॥ धनाढ्या धनदाकारा । नराश्चानंददायकाः ॥ १० ॥
वरा वरांगनाः काम—नायिका इव भांति च ॥ यत्रालंकरणोपेताः । पूर्णचंद्राननाः खलु ॥ ११ ॥
वृक्षाः कल्पद्रुमाकारा । धेनवः कामधेनवः ॥ सरांस्यमृतकुंडानि । वाप्यः कूपाः सुधोदकाः ॥ १२ ॥
प्रासादा मेरुकैलाश—शिखराभा मनोहराः ॥ गृहाणि देवभवन—सदृशानि त्वनेकधा ॥ १३ ॥
अश्वा उच्चैःश्रवाकारा । गजा ऐरावणोपमाः ॥ जंगमानीव हर्म्याणि । रथा रविरथोपमाः ॥ १४ ॥
बहुप्रकारभोज्यानि । शाकपाकान्यनेकशः ॥ भुक्त्वा पौरजनो गेहं । याति गौरवगर्वितः ॥ १५ ॥
विक्रमेण जनः पृष्टः । कथं यूयं पुराद्बहिः ॥ अत्राथ गृहं त्यक्त्वा । संशयो मे महानिति ॥ १६ ॥
तेनोक्तं शृणु भो पांथ । यत्पृष्टमुत्तम त्वया ॥ एषा लीलाविलासाढ्या । नगरी स्वःपुरीसमा ॥ १७ ॥
नामानि च चत्वार्यस्या । नगर्याः प्रविभांति वै ॥ त्रंबावती भोगवती । लीलावत्यमरावती ॥ १८ ॥
सिद्धकिन्नरगंधर्वै—र्विद्याधरसुरासुरैः ॥ नागव्यंतरज्योतिष्कैः । क्रीडनार्थमिव कृता ॥ १९ ॥ ताम्रर-
जतगांगेय—रत्नमाणिक्यविद्रुमैः ॥ कृतान्यागारहट्टानि । राजंतेऽत्र सदाभितः ॥ २० ॥ धूमेन

श्यामलीयंते । सोल्लोचानि गृहाण्यतः ॥ कारणाज्जनवर्गोऽयं । बहिः पाकं करोति वै ॥ २१ ॥ इति श्रुत्वा नृपस्तूर्णं । मध्याह्ने नगरंप्रति ॥ गछन् विलोकयामास । वप्रं विस्मयकारकं ॥ २२ ॥ परिखाजलसंव्याप्त—द्वात्रिंशद्गोपुरान्वितः ॥ गवाक्षैः शालभंजीभि—र्दत्तशोभः स वप्रकः ॥ २३ ॥ शंखावर्त्तप्रतोल्याः स । द्वारपालैरलक्षितः ॥ विवेश वसुधाधीशो । निजकार्यचिकीर्षया ॥ २४ ॥ नानाचित्रांकितानेक—हट्टराजिविराजिता ॥ चंद्रसूर्योपलैर्बद्धा । रथ्या शीतोष्णवारकैः ॥ २५ ॥ मणिप्रबिंबितमुक्ता—प्रालंबनमिषेण यत्र शेषाहिः ॥ भवनानि बिभर्त्ति सदा । बहुधात्मानं विभज्येव ॥ २६ ॥ विभ्रोऽभिसारिकाणां । भवनगणः स्फटिकप्रभाविकटः ॥ यत्र विराजत्यभितः । प्रकटं रजतपटलछुंटाकः ॥ २७ ॥ यत्र त्रिनयनज्वलन—ज्वालावल्या पुरा हि ज्वलितोऽयं ॥ जीवति मानसजन्मा । शशिवदनावदनकांतिपीयूषैः ॥ २८ ॥ रतिल्लुलितललितललना—श्रमजललवनोदी सुरभिश्च ॥ पंकजपरिमलपटलै—र्वासितदेहो वहत्यनिलः ॥ २९ ॥ नवबिशकिसलयकवलन—मोद्यतकलहंसकलकलैर्यत्र ॥ कमलवनेषु प्रसरति । लक्ष्म्या इव नूपुरारावः ॥ ३० ॥ नृत्यन्मुग्धमयूरा । मरकतमणिजा गृहावली सततं ॥ सेंद्रायुधघननिवहा । प्रावृड् मूर्तेव यत्रास्ते ॥ ३१ ॥ शशिकि-

रत्नप्रावरण—स्फटिकहर्म्येषु हरिणाशावाहयः ॥ यत्र विभ्रांति सुधांबुधि-रंगत्तरंगोत्कता इवाप्सरसः ॥ ॥ ३२ ॥ लंकालकाद्या नगरी—र्निर्जित्यातिप्रमोदतः ॥ चंचलैर्नृत्यतीवालं । या निकेतनकेतुभिः ॥ ३३ ॥ पुरशोभां नृपः पश्यं—स्त्वरितं राजमंदिरे ॥ भूमिद्वयमतिक्रम्य । तृतीयां भूमिमासदत् ॥ ॥ ३४ ॥ दृष्टा तत्र विशालाक्षी । कन्या संपूर्णलक्षणा ॥ नारीवृंदवृता तेन । नानालंकारधारिणी ॥ ३५ ॥ सर्वांगसुंदरीं श्यामां । सुभगां शोभनाशयां ॥ सरस्वतीव सकल—कलाकौशलपेशलां ॥ ३६ ॥ तां दृष्ट्वा भूपतिश्चित्ते । चिंतयामासिवानिति ॥ एषा नूनं नृपसुता । श्रीजयकर्णभूपतेः ॥ ॥ ३७ ॥ युग्मं ॥ चिंतातुरा कथं ह्येषा । दृश्यते तरलाकृतिः ॥ सखीभिः सरसैर्वाक्यै—र्वाचितापि न जल्पति ॥ ३८ ॥ सनिःश्वासा च स्वे गल्ले । दत्तहस्ता नतानना ॥ जलार्द्रनयना गीत—नृत्यरंग-विवर्जिता ॥ ३९ ॥ कुत्रापि दत्तसंकेता । रोगार्त्ता विरहातुरा ॥ वियोगिनी वा केनापि । निष्क-लंका कलंकिता ॥ ४० ॥ विलोकयाम्यहं ताव—च्चरित्रं छन्नवृत्तितः ॥ कुत्रास्ति रत्नमंजूषा—स्या यया मम कार्यकं ॥ ४१ ॥ ततो दिनात्यये वामा । रामावृंदं विहाय सा ॥ शिरोऽर्त्तिव्याजतः सु-ता । सख्यः सर्वा गृहं ययुः ॥ ४२ ॥ जातेऽथ विजने नीत्वा । मंजूषां रत्नसंयुतां ॥ सा ददर्श दृ-

ढीकृत्य । गता भूमिं चतुर्थिकां ॥ ४३॥ राजाप्यनुपदं गत्वा । गवाक्षे गरुडेशवत् ॥ उपविश्य च-
तुर्दिक्षु । वीक्षांचक्रे विशारदः ॥ ४४॥ असावेवं सुखासीनः । समाधिध्यानतत्परः ॥ योगीवैकाग्र-
चित्तात्मा । तस्थौ पेटां विलोकयन् ॥ ४५॥ अथ सा राजकन्यापि । नामतो रत्नमंजरी ॥ सर्वत्रा-
लोकयामास । निजकार्यचिकीर्षया ॥ ४६॥ तया नृपो न दृष्टोऽसौ । तत्रासन्नोऽपि मुग्धया ॥
अलक्षीकृतदेहो य-द्विक्रमार्को महीपतिः ॥ ४७॥ अथ प्रोद्धाट्य मंजूषां । लात्वा दंडं महागुणं॥
सुवर्णपट्टे संस्थाप्य । तस्य पूजां चकार सा ॥ ४८॥ धूपाक्षतफलैः पुष्पै-र्वासनैवेद्यदीपकैः ॥
प्रकारैरष्टभी रम्यै-र्दृरिभावभरान्विता ॥ ४९॥ द्वितीयं पट्टमानीय । नवभागैरलंकृतं ॥ कुंकुमा-
गुरुकर्पूर-चंदनाद्यैस्तु चर्चितं ॥ ५०॥ तस्योपरि च मंजूषां । निवेश्य ध्यानसंयुता ॥ मार्गं गवे-
षयामास । गवाक्षस्था वरानना ॥ ५१॥ विक्रमोऽदृश्यरूपेण । गवाक्षोपरि संस्थितः ॥ तावत्कोऽ-
पि युवागत्य । तारस्वरमिमां जगौ ॥ ५२॥ प्रहितोऽस्मि तवानेतुं । विद्यासिद्धे वरानने ॥ कन्य-
कुब्जपुरीशस्य । सुतेन नरब्रह्मणा ॥ ५३॥ इति शब्दं समाकर्ण्य । सा कन्या सहसोत्थिता ॥ गृ-
हीत्वा दंडरत्नं त-द्गवाक्षद्वारमागता ॥ ५४॥ तत्पृष्टलग्नो नृपोऽपि । गवाक्षद्वारदेशगः ॥ प्रच्छन्नवृ-

त्या चरितं । सकलं च व्यलोकयत् ॥ ५५ ॥ सा जगादेति नो दूत । शीघ्रमागच्छ त्वं त्विह ॥ न
कोऽप्यस्ति गृहस्यांत-र्मा कृथाः कस्यचिद्भयं ॥ ५६ ॥ अधःस्थोऽहं कथं तुर्यां । भूमिं स्वामिनि से-
वकः ॥ आगच्छामि विनोपायं । रज्जुसोपानकादिकं ॥ ५७ ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा । कुमारी रत्न-
मंजरी ॥ दृढीकृत्य करे दंड-ममुंचच्चपलं ह्यधः ॥ ५८ ॥ स प्रज्ञावान्वितो दंडो । रज्जुरिव तदाभ-
वत् ॥ पाणिभ्यां तं गृहीत्वा स । आरूढो भूमिकां वरां ॥ ५९ ॥ प्रणम्य परया भक्त्या । स स्वा-
मिन्याः पुरोऽवदत् ॥ कृत्वा वेगेन सामग्रीं । समागच्छ वरानने ॥ ६० ॥ यद् ग्राह्यं तद्गृहाणाशु ।
विलंबावसरो न हि ॥ नित्यं प्रच्छन्नकार्यस्य । स्युर्विघ्नानि पदे पदे ॥ ६१ ॥ स युवा तव रूपेण ।
मोहितो मदनातुरः ॥ क्षणं नास्ति क्षमः स्थातुं । तवांगसंगमं विना ॥ ६२ ॥ नृपः श्रीविक्रमादि-
त्य-श्चलचित्तोऽभवत्तदा ॥ गमिष्यति कदाप्येषा । पेटा ग्राह्या मया ध्रुवं ॥ ६३ ॥ पुनश्चिंतितवा-
न् भूप । एषा बाला कुमारिका ॥ अस्याश्चेत्किंचित्स्यादत्र । पेटामध्ये हि सांप्रतं ॥ ६४ ॥ तदाद-
त्तं कथं ग्राह्यं । मया पुण्यवताधुना ॥ स्त्रीघातपातकं चेत्स्यात् । कदाचिद् दुःख्यनाशतः ॥ ६५ ॥
यतः—एकस्यैकं क्षणं दुःखं । मार्यमाणस्य जायते ॥ सपुत्रपौत्रस्य पुन—र्यावज्जीवं हृते धने ॥

॥ ६६ ॥ पतितं विस्मृतं नष्टं । स्थितं स्थापितमाहितं ॥ अदत्तं नाददाति स्वं । परकीयं क्वचित्सुधीः ॥ ६७ ॥ अयं लोकः परो लोको । धर्मो धैर्यं धृतिर्मतिः ॥ मुष्णता परकीयं स्वं । मुषितं सर्वमप्यदः ॥ ६८ ॥ चौर्यपापद्रुमस्येह । वधबंधादिकं फलं ॥ जायते परलोके त—त्फलं नरकवेदना ॥ ६९ ॥ दिवसे वा रजन्यां वा । स्वप्ने वा जागरेऽपि वा ॥ सशल्य इव चौर्येण । नैति स्वास्थ्यं नरः क्वचित् ॥ ७० ॥ वरं वह्निशिखापातः । सर्पास्यं चुंबितं वरं ॥ वरं हालाहलं लीढं । परस्वहरणं न तु ॥ ७१ ॥ प्रायः परस्वलुब्धस्य । निःशूका बुद्धिरेधते ॥ हंतु भ्रातॄन् पितॄन् दारान् । सुहृदस्तनयान् गुरून् ॥ ७२ ॥ परस्वं तस्करो गृह्णन् । वधबंधादि नेक्षते ॥ पयःपायीव लकुटं । बिडाल उपरि स्थितं ॥ ७३ ॥ स्वर्णादिकेऽप्यन्यधने पुरःस्थे । सिद्धा मनीषा दृषदीव येषां ॥ संतोषपीयूषरसेन तृप्ता—स्ते द्यां लभंते गृहमेधिनोऽपि ॥ ७४ ॥ अहं तु विक्रमादित्यो । जगदृणनिवारकः ॥ परोपकारैकरतो । विरतः पापकर्मणः ॥ ७५ ॥ कथं मयास्या मंजूषा । ग्राह्या नु कारणं विना ॥ राजधर्मादपि नृपा । न गृह्णंति छलं विना ॥ ७६ ॥ वृश्चिको दीर्घपृष्ठोऽपि । व्याघ्रो व्यालो भयंकरः ॥ विराधिताः दुःखदाः स्यु—र्दुष्टाः सर्वेऽपि जंतवः ॥ ७७ ॥ इति चिंतार्णवे मग्नो । विक्रमार्को

महीपतिः ॥ उपायं चिंतयामास । छत्रं किंचिद्विलोकयन् ॥ ७७ ॥ इतश्चाकाशमार्गेण । शुक एकः समाययौ ॥ कराब्जे रत्नमंजर्याः । समुद्रं लेखमार्पयत् ॥ ७८ ॥ एकांते सा समुन्मुद्र्य । हर्षपूरभृता भृशं ॥ तं लेखं वाचयामास । सखीप्रेषितमुत्तमं ॥ ८० ॥ स्वस्तिश्रीमदुज्जयिन्याः । सा देवदमनाभिधा ॥ त्र्यंबावत्यां महापुर्यां । श्रीजयकर्णभूपतेः ॥ ८१ ॥ सुताया रत्नमंजर्या । हृदालिंगनपूर्वकं ॥ सप्रणयं महानंदं । सोत्कंठं कथयत्यदः ॥ ८२ ॥ अस्माकं कुशलं ह्यत्र । कुशलं वः प्रवर्ततां ॥ अनया किंवदंत्याशु । विकास्यं चित्तवारिजं ॥ ८३ ॥ वदाम्येतन्महाकार्यं । परिणीता वयं पुनः ॥ दैवयोगात् क्षितीशेन । विक्रमेण विवेकिना ॥ ८४ ॥ जन्मोद्वाहस्तथा मृत्युः । पूर्वकर्मानुगं समं ॥ नूनं भवति लोकेऽत्र । नान्यथा सखि कर्हिचित ॥ ८५ ॥ अन्यथा चिंतितं कार्यं । दैवेन क्रियतेऽन्यथा ॥ सुप्यते मनसान्येन । प्रभातं चान्यथा भवेत ॥ ८६ ॥ यतः—अन्नं गयस्स हियए । अन्नं वाहस्स संधियसरस्स ॥ अन्नं फणिणो हियए । हयविहिणा पुणो कयं अन्नं ॥ ८७ ॥ भवितव्यं भवत्येव । नालिकेरफलांबुवत् ॥ गंतव्यं गच्छति चैव । गजभुक्तकपित्थवत् ॥ ॥ ८८ ॥ सपत्नीभिः समं वासः । पुत्रस्यापि न दर्शनं ॥ पूर्यते कापि न स्वेच्छा । धिग् जन्म नृ-

पयोषितां ॥ ९ ॥ घोरे वने वरं वासो । व्याघ्रव्यालसमाकुले ॥ रागरोषसमाकीर्णे । न पुनर्नृपसद्मनि ॥ २ ॥ सपत्नीत्वं पराशा च । गमने वाररक्षणं ॥ पितृगृहेऽपि गमन—मनोवांछा न पूर्यते ॥ ३ ॥ किं क्रियतेऽथवा कस्य । कथ्यते दुःखमांतरं ॥ यो यथा वर्त्तते कालः । स तथा सेव्यते जनैः ॥ ४ ॥ तथापि त्वं सखी प्राण—वल्लभा दुःखनाशिनी ॥ मम जीवितहंसस्य । मानसत्वं बिभर्षि च ॥ ५ ॥ निश्चलं यदि सख्यत्व—मस्ति मान्ये ममोपरि ॥ तदा त्वयापि मे स्वामी । वरणीयो नृपोऽनघे ॥ ६ ॥ यथावां स्वच्छया सुभ्रु । विद्यया गगनाध्वना ॥ विविधानीह तीर्थानि । नमावश्चैकचित्ततः ॥ ७ ॥ इति मे लिखितं पत्रे । वाच्यमेकाग्रचित्तया ॥ तत्पत्रं शतधा कृत्वा । क्षेपणीयं जले पुनः ॥ १० ॥ यथेदं कोऽपि नो वेत्ति । मंत्रं नौ प्राणवल्लभे ॥ एवंविधानि कार्याणि । गोप्यानि हि प्रयत्नतः ॥ ११ ॥ उक्तं च—षट्कर्णो भिद्यते मंत्र—श्चतुःकर्णश्च धार्यते ॥ द्विकर्णस्यैव मंत्रस्य । ब्रह्माप्यंतं न गच्छति ॥ १२ ॥ सखि कदापि कस्याग्रे । न कथ्यं पत्रवृत्तकं ॥ विक्रमार्को न जानाति । यथासौ धूर्त्तराजराट् ॥ १३ ॥ अधुना नष्टचर्यायां । गतोऽस्ति गुणसागरः ॥ न ज्ञायते स केनापि । रूपांतरविशेषतः ॥ १४ ॥ तस्य पादतले रेखा—स्त्यंगुष्ठांगुलिसंगता ॥

अनेन चिह्नमात्रेण । त्वया ज्ञेयो नराधिपः ॥
विषमा सत्रिशूलांका । पद्मयुग्माग्रगामिनी ॥ १५ ॥ अनेन चिह्नमात्रेण । त्वया ज्ञेयो नराधिपः ॥
स सर्वभाषाचतुर—श्चित्रवाक् चित्ररूपभृत् ॥ १६ ॥ वाचयित्वेति पत्रं सा । कृत्वा च जलमध्यगं ॥
हृदि चिंतातुरा जाता । सख्याः स्नेहेन विह्वला ॥ १७ ॥ किं कर्तव्यं मया ताव—दरद्वितयचिंतया
॥ विक्रमो नरब्रह्मात्र । कस्यात्मायं प्रदीयते ॥ १८ ॥ इति दोलागतं चेतः । संस्थाप्य स्थिरया धि-
या ॥ चिंतनेनाथवा किं स्याद् । यद्भाव्यं तद्भविष्यति ॥ १९ ॥ स वटस्ते सुराः पंच । ददति च
हरंति च ॥ अदान् पातय कल्याणि । यद्भाव्यं तद्भविष्यति ॥ २० ॥ आरोहति गिरिशिखरं । स-
मुद्रमुल्लंघ्य याति पातालं ॥ विधिलिखिताक्षरमालं । फलति कपालं न भूपालः ॥ २१ ॥ जो ज-
त्तियस्स अत्थस्स । भायणं तस्स तत्तियं होइ ॥ वुठेवि दोणमेहे । न डुंगरे पाणियं ठाइ ॥२२॥
भग्नाशस्य करंडपीडिततनोर्म्लानेंद्रियस्य क्षुधा । कृत्वाखुर्विवरं स्वयं निपतितो नक्तं मुखे भोगिनः
॥ तृप्तस्तत्पिशितेन सत्वरमसौ तेनैव यातः पथा । स्वस्थास्तिष्ठत दैवमेव हि नृणां वृद्धौ क्षये वा
हेतुः ॥२३॥ इति चिंताप्रपन्ना सा । हृदि चाकुलतायुता ॥ तं पत्रं स्फाटयामास । गुप्तवार्तासमन्वितं
॥ २४ ॥ जग्राहादृश्यरूपेण । तदा विक्रमभूमिराट् ॥ तत्पत्रं शतधाभूतं । कार्यार्थी कोविदोत्तमः

॥ २५ ॥ शुकराजो जगादाथ । स्वामिनि चपलं मम ॥ आदेशं देह्यहं यामि । प्रतिपत्रं समर्पय ॥ २६ ॥ सावदत् शुकराज त्वं । मदीयं द्वितीयं वपुः ॥ त्वमेव जंगमं पत्रं । तस्याश्चापि ममापि हि ॥ २७ ॥ लेखाद्दूता भवंत्येके । अन्ये कथनकर्मठाः ॥ निःस्पृष्टार्था इह स्तोका । दृश्यंते त्वादृशा भुवि ॥ ३० ॥ कोविदोऽसि च धन्योऽसि । कृतज्ञोऽसि शुकोत्तम ॥ तस्या मद्वचनेनैवं । वाच्यं वचनमुत्तमं ॥ ३१ ॥ अहमत्र स्थिता तत्र । त्वं तत्रस्था ममांतिके ॥ इति मे कथितं वाच्यं । त्वया तस्याः शुकोत्तम ॥ ३२ ॥ खर्जूरद्राक्षहूराम्र—राजादनोरुदाडिमैः ॥ भोजयित्वा तथा चान्यै—र्घृतकूरविमिश्रितैः ॥ ३३ ॥ कंठाभरणसंयुक्तै—र्हाटकैर्नूपुरैस्तथा ॥ संभूष्य परया भक्त्या । तं कीरं सा व्यसर्जयत् ॥ ३४ ॥ कृत्वा प्रणामं तस्याश्च । लात्वा वचनमुत्तमं ॥ शुकराजः खमार्गेण । चलितो मालवंप्रति ॥ ३५ ॥ ततो दूतो जगादैनां । वेला लगति भामिनि ॥ रात्रिः स्तोका घनो मार्गो । गंतव्योऽस्ति शुभानने ॥ ३६ ॥ अथ तेनैव दंडेन । मंजूषासहितां च तां ॥ यावच्चोत्तारयामास । स दूतो नरब्रह्मणः ॥ ३७ ॥ तावत् श्रीविक्रमादित्यः । साहसैकशिरोमणिः ॥ गवाक्षद्वारमागत्य । मंजूषां तु पराकरोत् ॥ ३८ ॥ विलोकयत्यसौ याव—त्तावत्पेटां न पश्यति ॥ यन्मध्येऽ-

स्ति सहस्रांशु—किरणैर्निर्मितं पटु ॥ ३९ ॥ पंचरूपं विचित्रं च । पंचवर्णैः प्रपंचितं ॥ वर्षाशीता-
ष्णताखेद—वारकं जयकारकं ॥ ४० ॥ देवार्पितं बहुगुणं । छत्राकारं सुशीतलं ॥ वस्त्रं यस्य गु-
णान्वक्तुं । सहस्राक्षोऽपि न क्षमः ॥ ४१ ॥ घटितं जातरूपेण । रत्नमौक्तिकसंयुतं ॥ अष्टोत्तरश-
तघुर्घूर—शोभितं चाभितो हि तत् ॥ ४२ ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥ अन्यानि बहुमूल्यानि । रत्ना-
न्याभरणानि च ॥ तत्र संति तत्तां मुक्त्वा । गम्यते किं नु कोविद ॥ ४३ ॥ पाणिभ्यां रज्जुमादा-
य । पुनर्वातायने चट ॥ विलोक्यानय पंजूषां । गम्यते चपलं यतः ॥ ४४ ॥ मा भैषीरुद्भवने को-
ऽपि । नास्ति यस्य भयं तव ॥ सोऽवदन्मम सिंहस्य । शृगालेभ्यो भयं कुतः ॥ ४५ ॥ शतसहस्र-
योद्धारो । मानवा ये मदोद्धुराः ॥ देवा व्यंतरदैत्याश्च । मां जेतुं खलु नो ह्यलं ॥ ४६ ॥ इति
तद्वचसा रुष्टो । विक्रमोऽवक्रविक्रमः ॥ वक्रं शस्त्रं करे धृत्वा । स्थितस्तद्धर्मनि तदा ॥ ४७ ॥ स
दूतश्चटितो रज्जू—मादाय पाणिना द्रुतं ॥ पेटां गवेषयामास । गवाक्षे गर्वपूरितः ॥ ४८ ॥ सर्व-
त्रालोकयत् पेटां । सावधानतयाथ सः ॥ यावन्न लभते ताव—द्विक्रमेणेति भाषितः ॥ ४९ ॥
कस्त्वं किं कारणं चात्र । केन कार्येण चागतः ॥ कस्मै स्वस्तिप्रदानाय । कस्माद्देशादिहागतः ॥

॥ ५०॥ कस्य दूतोऽथवा कस्मिन् । स्थाने गछसि मानव ॥ व्यक्तं वद ममाग्रे त्व-मसि रात्रिंचरोऽथवा ॥ ५१॥ इत्युक्तः स क्रुधाध्मातो । भृकुटीभीषणाननः ॥ मदत्रयेण मत्तांगो । महीशंप्रत्यवोचत ॥ ५२॥ मत्तस्तु मदिरामत्तः । प्रमत्तो धनगर्वितः ॥ उन्मत्तः स्त्रीमदांधश्च । मदत्रयमुदाहृतं ॥ ५३॥ कन्यकुब्जनरेंद्रस्य । भृत्योऽहं नरवर्मणः ॥ यस्य प्रतापदावाग्नौ । पतंगाः सर्वभूमिपाः ॥ ५४॥ स रुष्टो यमरूपोऽस्ति । हृष्टः कल्पद्रुमोपमः ॥ तस्य प्रतिशरीरोऽस्मि । गर्विष्टोऽहं पराक्रमी ॥ ५५॥ वराक रंक किं मे त्वं । पृछस्यागमकारणं ॥ जंबूको मृगराजस्य । मुधा स्पर्धां करोति किं ॥ ५६॥ रे चौरार्पय पेटां मे । कथं मर्तुं च वांछसि ॥ मृगेंद्रस्य समीपे मे । त्वं खलु मृगपोतकः ॥ ५७॥ इति गर्वयुतं तस्य । दूतो वचनमब्रवीत् ॥ अर्कतूलनिभं जातं । नृपचेतसि तत्परं ॥ ५८॥ इत्युक्त्वा विरते तस्मिन् । विक्रमोऽवग्नृपोत्तमः ॥ स्वास्याद्यः स्वगुणान् वक्ति । ज्ञेयोऽसावधमाधमः ॥ ६०॥ उक्तं च—न सौख्यसौभाग्यकरं जनानां । स्वास्येन वै स्वीयगुणप्रकाशनं ॥ गुणास्तु राजंति परोदिता हि । संसत्सु मौनाढ्यगुणोज्ज्वलानां ॥ ६१॥ गुणिनि गुणज्ञो रमते । नाऽगुणिनि गुणयुक्तस्य परितोषः ॥ अलिरेति वनात्कमलं । न दर्दुरस्त्वेकवारमपि ॥

॥ ६२ ॥ गुणा गुणज्ञेषु गुणीभवंति । ते निर्गुणं प्राप्य भवंति दोषाः ॥ सुस्वादतोयाः प्रवहंति न-
द्यः । समुद्रमासाद्य भवंत्यपेयाः ॥ ६३ ॥ नागुणी गुणिनं वेत्ति । गुणी गुणिषु मत्सरी ॥ गुणी
च गुणरागी च । विरलः सरलो जनः ॥ ६४ ॥ पुरा श्रेष्ठी वराकोऽभू—द्वसंतपुरपत्तने ॥ पराक्र-
मेण तत्साम्य—स्त्वं मे चेतसि वर्तसे ॥ ६५ ॥ भोजनावसरेऽन्येद्यु—र्भर्जितः पर्पटः स्त्रिया ॥
श्रेष्ठिना च समुद्धाय । मुष्टिना शतधा कृतः ॥ ६६ ॥ श्रेष्ठिनो लवणं सापि । चोच्चारयति नर्मतः
॥ हृदि विषादमापन्ना । दृष्ट्वा पत्युः पराक्रमं ॥ ६७ ॥ भासि तथाविधस्त्वं मे । यथा स श्रेष्ठिनंदनः
॥ नृपोक्तमिति श्रुत्वा स । करवालं करेऽकरोत् ॥ ६८ ॥ स्मर चौरेष्टदेवं ते । तृणं दंतैर्गृहाण वा
॥ नत्वा मत्पादौ रक्ष स्व—मन्यथा मृत्युमाप्स्यसि ॥ ७१ ॥ इति तद्वचसः प्रांते । विक्रमेण हतो
हृदि ॥ पपात सहसा भूमौ । जीवान्मुक्तश्च वेगतः ॥ ७२ ॥ विक्रमार्कस्ततस्तस्य । रूपं कृत्वा यथा-
तथं ॥ गृहीत्वा पेटिकां तां च । रज्ज्वाधश्च समागतः ॥ ७३ ॥ पेटीपाणिं नरं दृष्ट्वा । जगाद रत्न-
मंजरी ॥ आरुह्य गम्यते करभीं । घटीयोजनगामिनीं ॥ ७४ ॥ उष्ट्रिकां सज्जीकृत्यासौ । तां च-
टाप्य सपेटिकां ॥ त्वरितं चालयामास । विक्रमो मालवंप्रति ॥ ७५ ॥ रत्नमंजर्यथोऽवादी—न्मार्गेऽ

यं पूर्वदिग्गतः ॥ नरवर्मपुरं याम्यां । किं गछसि दिगंतरं ॥ ७६॥ तयेत्युक्ते नृपः प्राह । रोषारुणविलोचनः ॥ अयं मार्गः सुखग्राह्यो । दुःखग्राह्यः परः खलु ॥ ७७॥ पूर्वयाम्यदिशोः किं ते । वर्तते नु प्रयोजनं ॥ यत्र या युष्ट्रिका ह्येषा । तत्रारूढाध्वनि व्रज ॥ ७८ ॥ अथ नृपंप्रति प्राह । सा दूना रत्नमंजरी ॥ किं नु त्वया गृहीतास्मि । कृत्वाहं क्रयविक्रयं ॥ ७९॥ नूनं त्वं च वदन्नेवं । न भृत्यो नरवर्मणः ॥ आराधयंति यद्भृत्याः । स्वामिवत्स्वामिवल्लभां ॥ ८०॥ विराधयंति ये वाचा । भृत्याः स्वस्वामिवल्लभां ॥ तेषां तु नरके घोरे । वासो भवति निश्चितं ॥ ८१॥ चालयस्वोष्ट्रिकां याम्यां । नरवर्मपुरंप्रति ॥ नृपः प्रोवाच हे भद्रे । चल त्वं मौनधारिणी ॥ ८२॥ कः स्वामी नरवर्मा ते । को भृत्यो नरवर्मणः ॥ स्वेछाचारी नभोगामी । द्यूतकारोऽस्मि निर्दयः ॥ ८३ ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा । तप्तलोहोपमं हृदि ॥ विललाप विषण्णा सा । गद्गदस्वरभाषिणी ॥ ८४ ॥ भयाकुला भयभ्रांता । भाग्यहीनोभयच्युता ॥ हा मुधा दुष्टदैवेन । पातिताहं दरोदधौ ॥ ८५ ॥ विलापमिति कृत्वा सा । जगाद नरनायकं ॥ कुत्र गंतासि मां लात्वा । सपेटां वद धूर्तक ॥ ८६॥ सोऽप्यधात् शृणु राजेंद्रपुत्रिके कमलानने ॥ पुराकृतेन पापेन । पतिता त्वं करे मम ॥ ८७ ॥

अहं हारितसर्वस्वो । मुक्त्वा भार्यां निजे पणे ॥ तन्मोटनाय चायात—स्त्रंबावत्यां धनापहः ॥७७॥ दास्यामि द्यूतकारेभ्यः । पेटामध्यस्थितं धनं ॥ त्वां च दत्वा निजां भार्यां । मोचयिष्यामि मानिनि ॥ ७९ ॥ सावदत्कास्ति ते भार्या । भाग्यहीनस्य भो वद ॥ सोऽवकंटकभिल्लस्य । समीपे त्वधमेऽस्ति सा ॥ ८० ॥ पतीयसि यदि त्वं मां । तदा त्वामेव गेहिनीं ॥ करोमि द्यूतकारोऽहं । त्यक्त्वा तां शुभलोचने ॥ ८१ ॥ तत् श्रुत्वा चिंतयामास । कुमारी रत्नमंजरी ॥ हा दैवाद् द्यूतकारोऽयं । कथं मे मिलितः पतिः ॥ ८२ ॥ उक्तं च—जूआरीघर रीधडी । मांकडकंठे हार ॥ वेलीमाथे बेडलुं । रहे केटली वार ॥ ८३ ॥ दमयंती नलनरवरें । राणी तजी निरधार ॥ पांडव पांचाली तजी । ए जुगारी आचार ॥ ८४ ॥ द्यूतं सदैव व्यसनं हि यस्य । आरक्षकाणां लकुटप्रपाताः ॥ सदैव तस्योपरि संपतंति । हा द्यूतकारं शतधा धिगस्तु ॥ ८७ ॥ इति ध्यात्वा विषण्णा सा । जगाद नृपशेखरं ॥ अहो मे प्राक्कृतं कर्म । फलभोगे समागतं ॥ ८८ ॥ उदयति यदि भानुः पश्चिमायां दिशायां । विकसति यदि पद्मं पर्वताग्रे शिलायां ॥ प्रचलति यदि मेरुः शीततां याति वह्नि—स्तदपि न चलतीयं भाविनी कर्मरेखा ॥ ७०० ॥ कर्मणो हि प्रधानत्वं । किं कुर्वंति

शुभा ग्रहाः ॥ वशिष्ठदत्तलग्नोऽपि । रामः प्रव्रजितो वने ॥ २ ॥ ब्रह्मा येन कुलालवन्नियमितो ब्रह्मांडभांडोदरे । विष्णुर्येन दशावतारगहने क्षिप्तः सदा संकटे ॥ रुद्रो येन कपालपाणिपुटके भिक्षाटनं कारितः । सूर्यो भ्राम्यति नित्यमेव गगने तस्मै नमः कर्मणे ॥ ३ ॥ क्व च हरिश्चंद्रः क्वांत्यजदास्यं । क्व पृथुसूनुः क्व च नटदास्यं ॥ क्व च वनकष्टं क्वासौ रामः । कष्ट रे विकटो विधिपरिणामः ॥ ४ ॥ किं करोमि क्व गच्छामि । कस्याग्रे पूत्करोम्यहं ॥ पितुर्गेहं सखीस्नेहो । नरवर्मा त्रयं गतं ॥ ६ ॥ एकभ्रष्टो भवत्येकः । परश्चोभयभ्रष्टकः ॥ अहं तु सर्वथा भ्रष्टा । जाता स्वकर्मदोषतः ॥ ७ ॥ पितुर्गेहं गतं चाद्यं । कन्यकुब्जाधिपो गतः ॥ सख्युक्तो विक्रमादित्यो । दूरस्थः सोऽपि सांप्रतं ॥ ८ ॥ मा चिंतयसि रे चित्त । खेदं किंचिन्मनागपि ॥ ललाटे लिखितं यच्च । भविष्यति तदेव हि ॥ ९ ॥ यो मे गर्भगतस्यापि । वृत्तिं कल्पितवान् खलु ॥ स एव सांप्रतं नूनं । चिंतां मे हि विधास्यति ॥ १० ॥ नृपः प्रोवाच हे भद्रे । का सखी तव वर्तते ॥ उक्तो ययास्ति ते चित्त—चौरको विक्रमाधिपः ॥ ११ ॥ इत्युक्ते सुमुखी प्राह । द्यूतकार वचः शृणु ॥ महाविद्यावती श्रेष्ठा । नारीवृंदोत्तमास्ति या ॥ १२ ॥ देवदानवगंधर्वै—र्मान्यते नितरां हि या ॥ सा देव-

दमनीनाम्ना । विक्रमार्कस्य गेहिनी ॥ १३ ॥ इति वार्तां प्रकुर्वाणौ । राजकन्यावनीप्रभू ॥ देशसीमां व्यतिक्रम्य । प्रापतुः पावकं गिरिं ॥ १४ ॥ उद्याने तत्पुरासन्ने । नंदनोद्यानसन्निभे ॥ करभीं स्थापयामास । प्रभातसमये नृपः ॥ १५ ॥ देवताराधनं कृत्वा । नमस्कृत्य गुरून् तथा ॥ नृपो जिनं हृदि ध्यात्वा । कृत्यं प्राभातिकं व्यधात् ॥ १६ ॥ दृष्ट्वा तत्र स चायातं । चारणश्रमणद्वयं ॥ हर्षप्रकर्षपूरेण । त्रिधाशुद्ध्या ननाम तत् ॥ १७ ॥ उपविश्य तथापृच्छ—न्मुनी राजा स हर्षितः ॥ कुतो युवां समायातौ । क तीर्थे च गमिष्यथः ॥ १८ ॥ यौवने च कथं कस्मा—द्भवद्भ्यां व्रतमाहृतं ॥ कथं वैराग्यमापन्नं । संसारार्णवतारकं ॥ १९ ॥ उक्तं च—शैशवेऽभ्यस्तविद्याश्च । यौवने विषयेच्छिणः ॥ वार्धके धृतचारित्राः । संतो हि विदिता भुवि ॥ २० ॥ प्रथमे वयसि नाधीतं । द्वितीये नार्जितं धनं ॥ तृतीये नार्जितो धर्म—श्चतुर्थे किं करिष्यति ॥ २१ ॥ मुनिर्जगाद भो राजन् । सत्यमुक्तं त्वया पुनः ॥ लौकिकव्यवहारोऽयं । न शास्त्रोक्तमिदं वचः ॥ २२ ॥ उक्तं च—बाल्य एव चरेद्धर्म—मनित्यं खलु जीवितं ॥ फलानामिव पक्वानां । देहनाशो हि निश्चितः ॥ २४ ॥ यतः—संझारागजलबुब्बुवोवमे । जीविए य जलबिंदुचंचले ॥ जुव्वणे य नईवेगसन्निभे । तहवि

विक्रम चरित्रं ७५

जीव किमयं न बुझसि ॥ २५ ॥ उअणं उवणकमणं । अछमणं एगदिवसमझंमि ॥ सूरस्सवि तित्रि गई । का गणणा इअरलोअस्स ॥ २६ ॥ यत्प्रातस्तन्न मध्याह्ने । यन्मध्याह्ने न तन्निशि ॥ निरीक्ष्यते भवेऽस्मिन् ही । पदार्थानामनित्यता ॥ २७ ॥ शरीरं देहिनां सर्व—पुरुषार्थनिबंधनं ॥ प्रचंडपवनोध्धूत—घनाघनविनश्वरं ॥ २८ ॥ कल्लोलचपला लक्ष्मीः । संगमाः स्वप्नसन्निभाः ॥ वात्यव्यतिकरोत्क्षिप्त—तूलतुल्यं च यौवनं ॥ ३० ॥ जीयं जलबिंदुसमं । संपत्तीओ तरंगलोलाओ ॥ सुवणयसमं च पिम्मं । को धम्मविलंबणं कुणइ ॥ ३१ ॥ अनित्यानि शरीराणि । विभवो नैव शाश्वतः ॥ धर्मरत्नेन यो हीनः । स हीनः सर्ववस्तुषु ॥ ३२ ॥ अहो संसारजालस्य । विपरीतः क्रियाक्रमः ॥ क्षणेन दृश्यते रम्य—मरम्यं भवति क्षणात ॥ ३३ ॥ भवारण्यं मुक्त्वा यदि जिगमिषुर्मुक्तिनगरीं । तदानीं मा कार्षीर्विषयविषवृक्षेषु वसतिं ॥ यतश्छायाप्येषां प्रथयति महामोहमचिरादयं जंतुर्यस्मात्पदमपि न गंतुं प्रभवति ॥ ३४ ॥ संसारासारतां ज्ञात्वा । राज्यं त्यक्त्वा महाद्भुतं ॥ सर्वसंगपरित्यागा—दस्माभिर्व्रतमादृतं ॥ ३५ ॥ चारित्रेण विहीनः । श्रुतवानपि नो प्रशस्यते सद्भिः ॥ शीतलजलसंपूर्णः । कुलजैश्चांडालकूप इव ॥ ३६ ॥ संसारमार्गे भ्रमतोऽस्य जंतोः । पूर्वा-

र्जितानल्पकुकर्मयोगात् ॥ एकः खलु तीर्थकरप्रणीतो । धर्मो हि ज्ञेयोऽत्र शरण्यरूपः ॥ ३७ ॥ यच्च पृष्टं त्वया भूप । कुतो युवां समागतौ ॥ अस्मत्स्थानस्वरूपं त्वं । सावधानतया शृणु ॥ ३८ ॥ देशा हि लोकविख्याता । भ्रमंति यत्र देहिनः ॥ यथा बंगातिलंगांध्र—कलिंगकन्यकुब्जकाः ॥ ३९ ॥ तत्वतो मे शृणु राजन् । भवागमनकारणं ॥ निगोदानंतकायानां । मध्ये पूर्वमहं स्थितः ॥ ४० ॥ स द्विधानंतकायोऽपि । सूक्ष्मबादरभेदतः ॥ सूक्ष्मो द्विधा ह्यपर्याप्तः । पर्याप्तोऽपि भवेत्क्रमात् ॥ ४१ ॥ अपर्याप्तो द्विधा ज्ञेयो । जघन्योत्कृष्टभेदतः ॥ एवं चतुर्धा सूक्ष्मश्च । निगोदोऽनंतकायकः ॥ ४२ ॥ एवं स्थितिविशेषेण । बादरोऽपि चतुर्विधः ॥ तत्र भ्रांतः क्रमेणाहं । मरणोत्पत्तिप्रयोगतः ॥ ४४ ॥ अनंतकालं तत्राहं । भ्रांतः स्थितिविशेषतः ॥ सहमानो बहुधा छेद—भेदनादिपरंपरां ॥ ४५ ॥ द्वात्रिंशद्भेदतः ख्याताः । सिद्धांतेऽनंतकायकाः ॥ शूच्यग्रेऽनंतजीवानां । तत्र स्थानं प्रवर्तते ॥ ४६ ॥ अथ जीवा द्विधा ज्ञेया । मुक्तसंसारिभेदतः ॥ अनादिनिधनाः सर्वे । ज्ञानदर्शनलक्षणाः ॥ ४७ ॥ मुक्ता ह्येकस्वभावाः स्यु—र्जन्मादिक्लेशवर्जिताः ॥ अनंतदर्शनज्ञान—वीर्यानंदमयाश्च ते ॥ ४८ ॥ संसारिणो द्विधा जीवा—स्त्रसस्थावरभेदतः ॥ द्वावपि तौ द्विधा पर्या—प्तापर्याप्तविशेषतः ॥ ४९ ॥

पर्याप्तयस्तु षडिमाः । पर्याप्तत्वनिबंधनं ॥ आहारो वपुरक्षाणि । प्राणा भाषा मनोऽपि च ॥ ६० ॥
स्युरेकाक्षविकलाक्ष—पंचाक्षाणां शरीरिणां ॥ चतस्रः पंच षट् वापि । पर्याप्तयो यथाक्रमात् ॥६१॥
एकाक्षाः स्थावरा भूम्यप्—तेजोवायुमहीरुहः ॥ तेषां तु पूर्वे चत्वारः । स्युः सूक्ष्मा बादरा अपि
॥ ६२ ॥ प्रत्येकाः साधारणाश्च । द्विप्रकारा महीरुहः ॥ प्रत्येका बादरा एवं । ते भवंति चतुर्विधाः
॥ ६३ ॥ पर्याप्तापर्याप्ताश्चेति । जघन्योत्कृष्टभेदतः ॥ साधारणा द्विधा ज्ञेयाः । सूक्ष्मबादरसंज्ञया ॥
॥ ६४ ॥ पर्याप्तापर्याप्तोत्कृष्ट—जघन्यस्थितितोऽष्टधा ॥ एवमेकेंद्रियभेदा—श्चत्वारिंशच्चतुर्युताः ॥
॥ ६५ ॥ तेष्वेकेंद्रियकेष्वेवं । भ्रांतोऽहं बहुवारकं ॥ प्रेरितः कर्मराजेन । सहमानो विविधापदः ॥
॥ ६६ ॥ त्रसा द्वित्रिचतुःपंचें—द्रियत्वेन चतुर्विधाः ॥ तत्र पंचेंद्रिया द्वेधा । संज्ञिनोऽसंज्ञिनोऽपि
च ॥ ६७ ॥ शिक्षोपदेशालापान् ये । जानंते तेऽत्र संज्ञिनः ॥ संप्रवृत्तमनःप्राणा—स्तेभ्योऽन्ये
स्युरसंज्ञिनः ॥ ६८ ॥ स्पर्शनं रसनं घ्राणं । चक्षुः श्रोत्रमितींद्रियं ॥ तस्य स्पर्शो रसो गंधो । रूपं
शब्दश्च गोचरः ॥ ६९ ॥ द्वींद्रियाः कृमयः शंखा । गंडूपदा जलौकसः ॥ कपर्दशुक्तिकाद्याश्च ।
विविधाः कृमयो मताः ॥ ७० ॥ यूका मत्कुणमत्कोट—लिक्षाद्यास्त्रींद्रिया मताः ॥ पतंगमक्षिकाभृं-

ग—दंशाद्याश्चतुरिंद्रियाः ॥ ७१ ॥ तिर्यग्योनिजवाशेषा । जलस्थलखचारिणः ॥ नारका मानवा देवाः । सर्वे पंचेंद्रिया मताः ॥ ७२ ॥ मनोजाषाकायबल—त्रयमिंद्रियपंचकं ॥ आयुरुच्छ्वासनिःश्वासा । इति प्राणा दश स्मृताः ॥ ७३ ॥ सर्वजीवेषु देहायु–रुच्छ्वासा इंद्रियाणि च ॥ विकला संज्ञिनां भाषा–पूर्णानां संज्ञिनां मनः ॥ ७४ ॥ उपपातजवा देवा । नारका गर्भजाः पुनः ॥ जरायुपोतांडजवाः । शेषाः संमूर्छनोद्भवाः ॥ ७५ ॥ संमूर्छिनो नारकाश्च । जीवाः पापा नपुंसकाः ॥ देवाः स्त्रीपुंसवेदाः स्यु–र्वेदत्रयजुषः परे ॥ ७६ ॥ सर्वे जीवा व्यवहार्य–व्यवहारितया द्विधा ॥ सूक्ष्मा निगोदा एवांत्या–स्तेज्योऽन्ये व्यवहारिणः ॥ ७७ ॥ इह लक्षाणि योनीना—मशीतिश्चतुरुत्तरा ॥ सर्वज्ञोक्ता हि शास्त्रेषु । सर्वेषामपि जन्मिनां ॥ ७१ ॥ एकाक्षा बादराः सूक्ष्माः । पंचाक्षाः संज्ञ्यसंज्ञिनः ॥ सद्वित्रिचतुरक्षाश्च । पर्याप्ता इतरेऽपि च ॥ ७२ ॥ एतानि जीवस्थानानि। जिनोक्तानि चतुर्दश ॥ मार्गणा अपि तावंत्यो । ज्ञेयास्ता नामतो यथा ॥ ७३ ॥ गतींद्रियवपुर्योग—वेदज्ञानक्रुधादयः ॥ संयमाहारदृग्लेश्या–भव्यसम्यक्त्वसंज्ञिनः ॥ ७४ ॥ मिथ्यादृष्टिमास्वादन—सम्यग्मिथ्यादृशोऽपि च ॥ अविरतिसम्यग्दृष्टि–र्विरतोऽविरतोऽपि च ॥ ७५ ॥ प्रमत्तश्चाप्रमत्तश्च । नि-

वृत्तिबादरस्तथा ॥ अनिवृत्तिबादरश्चा—पि सूक्ष्मसंपरायकः ॥ ८६ ॥ ततः प्रशांतमोहश्च । क्षीणमो-
हश्च योगवान् ॥ अयोगवानिति गुण—स्थानानि स्युश्चतुर्दश ॥ ८७ ॥ मिथ्यादृष्टिर्भवेन्मिथ्या—
दर्शनस्योदये सति ॥ गुणस्थानत्वमेतस्य । भद्रकत्वाद्यपेक्षया ॥ ८८ ॥ मिथ्यात्वस्यानुदयेऽनं—
तानुबंध्युदये सति ॥ सास्वादनसम्यग्दृष्टिः । स्यादुत्कर्षात् षडावलिं ॥ ८९ ॥ सम्यक्त्वमिथ्यात्वयो-
गा—न्मुहूर्तं मिश्रदर्शनं ॥ अविरतसम्यग्दृष्टि—रप्रत्याख्यानकोदये ॥ ९० ॥ विरताविरतस्तु स्यात् ।
प्रत्याख्यानोदये सति ॥ प्रमत्तः संयमी प्राप्त—संयमो यः प्रमाद्यति ॥ ९१ ॥ सोऽप्रमत्तः संयतो यः
। संयमी न प्रमाद्यति ॥ उभावपि परावृत्त्या । स्यातामंतर्मुहूर्त्ततः ॥ ९२ ॥ कर्मणां स्थितिघातादी
—नपूर्वान् कुरुते यतः ॥ तस्मादपूर्वकरणः । क्षपकः शमकश्च सः ॥ ९३ ॥ यद्बादरकषायाणां ।
प्रविष्टानां मिथोमिथः ॥ परिणामा निवर्तंते । निर्वृत्तिबादरोऽपि सः ॥ ९४ ॥ परिणामा निवर्तंते ।
मिथोमिथः प्रयत्नतः ॥ अनिवृत्तिबादरः स्यात् । क्षपकः शमकोऽपि सः ॥ ९५ ॥ लोभाभिधः संप-
रायः । सूक्ष्मकिट्टीकृतो यतः ॥ स सूक्ष्मसंपरायः स्यात् । क्षपकः शमकोऽपि सः ॥ ९६ ॥ अथो-
पशांतमोहः स्या—न्मोहस्योपशमे सति ॥ मोहस्य तु क्षये जाते । क्षीणमोहः प्रवक्ष्यते ॥ ९७ ॥

सयोगकेवली घाति—क्षयाडुत्पन्नकेवलः ॥ योगानां तु क्षये जाते । स एवायोगकेवली ॥ ९८ ॥
इति संसारमार्गोऽयं । भव्यस्य भवसागरे ॥ गतागतं प्रकुर्वंति । यत्र संसारिणः समे ॥ ९९ ॥
पुद्गलानां परावर्ता । बहवोऽपि मया कृताः ॥ सद्भाग्ययोगतः सम्यग् । तत्वं प्राप्तं तथाधुना ॥१००॥
पंचेंद्रियत्वं मानुष्य—मार्यं देशं वरे कुले ॥ जन्म लब्ध्वा बोधिबीजं । प्राप्तं चारित्रमुत्तमं ॥ १ ॥
त्यक्त्वा राज्यं धनं धान्यं । ज्ञात्वा संसारचेष्टितं ॥ गुरोरनुज्ञया तीर्था—न्नमामि वसुधास्थितान् ॥२॥
तीर्थानामुत्तमं तीर्थं । सिद्धिदं सर्वकामदं ॥ श्रीशत्रुंजयनामास्ति । मोक्षमार्गप्रकाशकं ॥ ३ ॥ अ-
स्यामेवावसर्पिण्या—मयोध्यानगरे शुभे ॥ ईक्ष्वाकुवंशसंजातो । युगलाचारवारकः ॥ ४ ॥ श्रीम-
न्नाभिकुलोत्तंसो । विनीतापुरनायकः ॥ पंचशतधनु कायः । स्वर्णाभो वृषलांछनः ॥५॥ चतुरशीति-
लक्षाणां । पूर्वाणां मध्यनस्तथा ॥ विंशतिपूर्वलक्षाणि । कुमारत्वे जिनः स्थितः ॥ ६ ॥ त्रिषष्टिल-
क्षपूर्वान् स । राज्यं कृत्वा महार्द्धकः ॥ दानं सांवत्सरं दत्वा । जग्राह चरणं वरं ॥७॥ वर्षांते स्वी-
यपौत्रस्य । गृहे कृत्वा च पारणं ॥ गते वर्षसहस्रे च । केवलज्ञानमाश्रितः ॥ ८ ॥ उत्पन्ने केवल-
ज्ञाने । देशनायां जगद्गुरोः ॥ प्रव्रजितं भरतस्य । पुत्राणां शतपंचकं ॥ ९ ॥ सप्तशती च पौत्रा-

णां । दीक्षिता भरतस्य तु ॥ अन्येऽपि बहवो भव्या । लेभिरे चरणं वरं ॥ १० ॥ विहरन् स्वाम्य-
योध्यायां । गणेशैः परितो वृतः ॥ विश्वविश्वजनानंद—दायकः समुपागतः ॥ ११ ॥ जगाम भर-
तो नाथं । वंदितुं विनयान्वितः ॥ पुंडरीकं मुनिं दृष्ट्वा । तत्र दुर्बलतां गतं ॥ १२ ॥ युग्मं ॥ पप्र-
च्छ स्वामिनं भक्त्या । कथं मे दुर्बलः सुतः ॥ स्वामी तु कथयामास । खिद्यतेऽयं सुतस्तव ॥ १३ ॥
भरतोऽप्यवदत्स्वामिन् । गृहीतं व्रतमुत्तमं ॥ शत्रौ मित्रे समे ज्ञाते । कथं खेदोऽस्य जायते ॥१४॥
जगाद भरतं स्वामी । लक्षैरेकोत्तरैर्भवैः ॥ निबद्धं कर्म सत्तायां । स्थितं ह्युदयमागतं ॥ १५ ॥
भरतः स्वामिनं प्राह । केनेदं तपसा विभो ॥ याति कर्म क्षयं दत्वा । सिद्धिं शाश्वतसौख्यदां ॥
॥ १६ ॥ जगदीशो जगादाथ । श्रीशत्रुंजयपर्वते ॥ संलेखनां करोत्येष । तदा यायात् शिवं द्रुतं
॥१७॥ श्रुत्वेति पुंडरीकोऽथ । मुनिभिः पंचकोटिभिः ॥ युतो गतस्तत्र तीर्थे । मुक्तिं प्राप्तोऽविनश्व-
रां ॥ १८ ॥ उक्तं च—पल्योपमसहस्रैकं । ध्यानाल्लक्षमभिग्रहात् ॥ दुःकर्म क्षीयते शत्रुं—जये
चेति जिनोऽवदत् ॥ २० ॥ शत्रुंजये गिरौ दृष्टे । ह्यसंख्यभवपातकं ॥ नाशं प्रयाति गारुड—मं-
त्रेणेवाहिजं विषं ॥ २१ ॥ पुंडरीकमुखा यत्र । मुनयः पंचकोटयः ॥ सिद्धा नमिविनम्याद्या । जि-

तात्मजानो द्विकोटयः ॥ २६ ॥ द्राविडो वालिखिल्लश्च । साधुभिर्दशकोटिभिः ॥ प्रद्युम्नः शांबकः सि-
द्धौ । सार्धं सार्धत्रिकोटिभिः ॥ २७ ॥ पांडवा नारदा मुक्ताः । शुकसेलगसूरयः ॥ निर्वृत्तो भरतो
रामो—ऽपरे दशरथात्मजाः ॥ २८ ॥ को मीयेदंगुलैर्व्योम । को वा नीरं समुद्रजं ॥ श्रीशत्रुंजय-
संसिद्धान् । गणयेदमरोऽपि कः ॥ २९ ॥ अस्मिन् शत्रुंजये तीर्थे । राजन् यात्रा मया कृता ॥ अ-
थाहं सर्वशृंगेषु । यात्रां कर्तुमिहागतः ॥ ३० ॥ यथा रैवतशृंगं च । तथायं पावको गिरिः ॥ सिद्ध-
क्षेत्रस्य ज्ञातव्यं । सिद्धानां स्थानमुत्तमं ॥ ३१ ॥ उक्तं च—रामसूआ दुन्नि जणा । लाडनरिंदा
य पंचकोडीउ ॥ पावाइ सेलसिहरे । सिद्धिं गया ते नमंसामि ॥ ३२ ॥ मुनी तीर्थे च नत्वाथ ।
चचालाग्रे नृपोत्तमः ॥ नदीगिरिगुहाकीर्णां । प्राप्तो भीमां महाटवीं ॥ ३३ ॥ वराहव्याघ्रसिंहादि—
दुष्टव्यालैकशृंगिकैः ॥ घूकघूत्कारवृंदैश्च । सा बभूवातिभीषणा ॥ ३४ ॥ तत्र क्षुधापिपासार्त्तो । रो-
षारुणविलोचनः ॥ मनुष्यगंधमाघ्राय । सिंह एकः समाययौ ॥ ३५ ॥ सिंहनादं ततः श्रुत्वा । भ-
यार्त्ता रत्नमंजरी ॥ जगादोच्चैः समायातं । हा कष्टं प्राणनाशकं ॥ ३६ ॥ रक्षकः कोऽपि नास्त्यत्र ।
। महाटव्यां महाभटः ॥ स्त्रीहरणे हि शूरोऽयं । कातरः सिंहमारणे ॥ ३७ ॥ इति मर्मवचः श्रुत्वा ।

विक्रमार्को महीपतिः ॥ बाणमारोपयामास । कोदंडे शब्दवेधकं ॥ ३८ ॥ संस्थाप्य करभीं सोऽथ । मुमोच धनुषः शरं ॥ शरेण विद्धः सिंहोऽपि । पपात सहसा भुवि ॥ ३९ ॥ विक्रमो विक्रमी भूप—स्ततोऽवग् रत्नमंजरीं ॥ सिंहदेहस्थितं बाणं । भयं त्यक्त्वा समानय ॥ ४० ॥ गता सा कंपमानांगी । पराधीना कुमारिका ॥ दृष्ट्वा मृगारिं निर्जीवं । बाणं लात्वा समाययौ ॥ ४३ ॥ दत्वा नृपाय तं बाणं । तत्रस्था सा व्यचिंतयत् ॥ द्वात्रिंशल्लक्षणोपेतः । कोऽप्ययं सुभगाग्रणीः ॥ ४४ ॥ कदाचिद्विक्रमो राजा । भाग्यसंयोगतो भवेत् ॥ तदा मे फलितं बीजं । पूर्वपुण्यद्रुसंभवं ॥ ४५ ॥ इति चिंतातुरां तां स । समादाय नृपोत्तमः ॥ गिरिमार्गमतिक्रम्य । प्राप रत्नपुरं पुरं ॥ ४६ ॥ तस्योद्याने विषण्णः स । बध्वा करभिकां तरौ ॥ क्षणमेकं तु सुष्वाप । तले तस्यैव शीतले ॥ ४७ ॥ करोम्यहं क्षणं निद्रां । सावधानतया त्वया ॥ चिंतनीयोष्ट्रिका तावत् । पुनः पेटासमन्विता ॥ ४८ ॥ मृगेंद्रमारणं कस्य । न कथ्यं रत्नमंजरि ॥ त्वया चात्रोपवेष्टव्यं । यावन्निद्रां करोम्यहं ॥ ४९ ॥ युग्मं ॥ इत्युक्त्वा सोऽथ सुष्वाप । भयार्ता रत्नमंजरी ॥ वनं विलोकयामास । श्वापदध्वनिसंकुलं ॥ ॥ ५० ॥ अथ निद्रावशं प्राप्तं । विलोक्य वसुधाधिपं ॥ पदोर्विलोकयामास । लक्षणानि नृपस्य

सा ॥ ५१ ॥ अंगुष्टमध्यतो रेखां । पादमध्यानुगामिनीं ॥ शंखचक्रांकुशयुतां । दृष्ट्वा चित्ते चमत्कृता ॥ ५२ ॥ असौ नूनं विक्रमार्को । मात्रवेशो महाबलः ॥ सखीप्रोक्तः समस्त्येव । लक्षणैश्चोपलक्षितः ॥ ५३ ॥ तस्मिन्नवसरे तस्या । वामलोचनहस्तयोः ॥ शुभदं स्फुरणं चैव । समकालमजायत ॥ ५४ ॥ उक्तं च—शिरसः स्फुरणे राज्यं । बाहोश्च प्रियमेलकः ॥ चक्षुषः स्फुरणे प्रीति—रधरस्या प्रियागमः ॥ ५५ ॥ नरस्य दक्षिणांगानि । प्रोक्तानि परमर्षिभिः ॥ विपरीतानि नारीणां । ज्ञातव्यान्यत्र कोविदैः ॥ ५६ ॥ निश्चित्य विक्रमादित्यं । तं नूनं हर्षिनाथ सा ॥ भर्तारं मनसा कृत्वा । पादसंवाहनं व्यधात् ॥ ५७ ॥ ततो राजा जजागार । क्षुधार्त्तश्च व्यचिंतयत् ॥ मुक्त्वा नगरमध्येऽह—मस्यै भोज्यं समानये ॥ ५८ ॥ एनां कुत्रापि मुंचामि । सपेटां निर्जने वने ॥ यथेमां कोऽपि नो वेत्ति । साप्यथो क गमिष्यति ॥ ५९ ॥ तत्रास्त्येको महातुंगः । प्रासादो मेरुसन्निभः ॥ तन्मध्यमंरूपे मुक्त्वा । तां जगाम नृपः पुरं ॥ ६० ॥ कांदविकापणे गत्वा । मुक्त्वा रसवतीं वरां ॥ गृहीत्वा तत्कृते भोज्यं । यावद्भूपः समाययौ ॥ ६१ ॥ तावद्भुष्ट्रीं च पेटां तां । तामपि रत्नमंजरीं ॥ न पश्यतिस्म तत्रासौ । विस्मयाकुलमानसः ॥ ६२ ॥

इति ज्ञात्वा विषण्णोऽसौ । तरुभ्रष्टो यथा कपिः ॥ अभूत्कर्तव्यमूढात्मा । क्षणमात्रं महीपतिः ॥ ६३ ॥ पूर्वस्यां पश्चिमायां च । दक्षिणस्यां दिशि पदं ॥ विलोकितं नरेंद्रेण । तच्छुद्धिं नाप्तवान् परं ॥ ६४ ॥ एषा गता पुरीमध्ये । स्वेच्छया वा भविष्यति ॥ त्रिचाण्यतो दिनान्यत्र । स्थित्वा तां शोधयाम्यहं ॥ ६५ ॥ यदा लब्धा तदा श्रेष्ठं । न लब्धा चेत्तदा मया ॥ त्र्यंबावत्यां नगर्यां हि । गंतव्यं सर्वथा पुनः ॥ ६६ ॥ विलोक्यः कान्यकुब्जो वा । देशः श्रीनरवर्मणः ॥ कदाचिद्धि भवे-त्तत्र । गता सा रत्नमंजरी ॥ ६७ ॥ इति निश्चित्य मनसि । नगरांतर्विलोकयन् ॥ स्थितः स्थिर-तया भूपो । भाग्यसौभाग्यभूषितः ॥ ६८ ॥ इतश्च रत्नमंजर्याः । संबंधोऽभूद्यथा तथा ॥ श्रूयतां सावधानेन । मनसाथाखिला जनाः ॥ ६९ ॥ तत्र रत्नपुरे वेश्या । नाम्नास्ति नृपकुंचिका ॥ नि-धानं कामभूपस्य । शृंगारतरुवाटिका ॥ ७० ॥ रूपलक्षणसंपूर्णं । सर्वशृंगारभूषितं ॥ गुणज्ञमस्ति तद्गेहे । कन्यकाशतपंचकं ॥ ७१ ॥ लक्ष्मीरिव धने नैषा । रूपतो मन्मथप्रिया ॥ भाति भामि-नीमध्ये । शास्त्रवादे सरस्वती ॥ ७२ ॥ तस्याश्चास्ति जनानंद—दायकः कीरपुंगवः ॥ सर्वलक्षण-संपूर्णो । नामतो विबुधप्रियः ॥ ७३ ॥ तस्य भ्रातृद्वयं वृद्धं । विद्यागुणसमन्वितं ॥ सकलं शोभ-

नाकार—मस्त्यवंतीपुरीस्थितं ॥ ७४ ॥ विदग्धमंडनश्चैको—ऽपरो विद्याविशारदः ॥ श्रीविक्रमगृहे ऽस्त्याद्यो—ऽन्यो देवदमनीगृहे ॥ ७५ ॥ विद्याविशारदो लेखं । त्र्यंबावत्यां समर्प्य च ॥ स्नेहाऽत्र-पुरे भ्रातु—र्मिलनार्थं समागतः ॥ ७६ ॥ सहोदरं समायातं । विलोक्य विबुधप्रियः ॥ अभ्युत्था नासनादिभि—स्तस्य स्वागतमातनोत ॥ ७७ ॥ यतः—वदनं नैव सानंद—मासनं न न भाषणं ॥ न कार्यवादपृछा च । तस्य पार्श्वे गतेन किं ॥ ८० ॥ वदनं यस्य सानंद—मासनं चैव भाषणं ॥ कार्यवादस्य पृछा च । गम्यते तस्य सन्निधौ ॥ ८१ ॥ प्रणम्य परया भक्त्या । गुरुवन्निजबांधवं ॥ दर्शयामास स्नेहं स । भ्रातृस्नेहो ह्यलौकिकः ॥ ८२ ॥ उक्तं च—देशे देशे कलत्राणि । मित्राणि च पदे पदे ॥ तं देशं नैव पश्यामि । यत्र भ्राता सहोदरः ॥ ८३ ॥ अपुत्रस्य गृहं शून्यं । दिशः शून्या अबांधवाः ॥ मूर्खस्य हृदयं शून्यं । सर्वशून्या दरिद्रता ॥ ८४ ॥ स्नानभोजनपानाद्यै—र्भक्तिं कृत्वा महत्तमां ॥ एकांते तेन सार्धं स । वार्तां कर्तुं प्रचक्रमे ॥ ८७ ॥ अद्य मे सफलं जन्म । वर्षं मासो दिनादि च ॥ अभेयामृतपूरेण । हृदयं पूरितं शुभं ॥ ८८ ॥ अहो अकुसुमं बीज—मद्य वृष्टिरमेघजा ॥ अकस्मात्स्वर्णवृष्टिर्मे । यद्भूतं भ्रातृदर्शनं ॥ ८९ ॥ क गत्वा किं महा-

कार्यं । कृत्वात्रैव त्वमागतः ॥ भ्रातर्मे मानसाब्जस्य । विकासनदिवाकरः ॥ ९०॥ विद्याविशारदोऽवादीत् । श्रूयतां विबुधप्रिय ॥ कृत्वाहं स्वामिनीकार्यं । स्तंभतीर्थादिहागतः ॥ ९१॥ उज्जयिन्यां गमिष्यामि । मिलित्वा त्वां सहोदरं ॥ सा देवदमनी राज्ञी । मार्गं मे मार्गयिष्यति ॥ ९२॥ किं कृतं च त्वया तत्र । कार्यं वद सहोदर ॥ सोऽवक् स्वामिनीकार्यं मे । प्रकटं नैव कथ्यते ॥ ९३॥ यतः—षट्कर्णो भिद्यते मंत्र—श्चतुःकर्णः स्थिरीभवेत ॥ द्विकर्णस्याथ मंत्रस्य । ब्रह्माप्यंतं न गच्छति ॥ ९४॥ दिवा निरीक्ष्य वक्तव्यं । रात्रौ नैव च नैव च ॥ संचरंति महाधूर्ता । वटे वररुचिर्यथा ॥ ९५॥ सोऽवग् वररुचिः कोऽसौ । पंडितो वटमध्यगः ॥ येन तत्र स्थितेनाशु । धूर्तत्वं कृतमद्भुतं ॥ ९६॥ शृणु बांधव विज्ञस्य । विक्रमार्कस्य भूपतेः ॥ सभाशृंगारभूतोऽस्ति । विद्वान् वररुचिर्वरः ॥ ९७॥ स चतुर्दशविद्यावान् । वादविद्याविशारदः ॥ पुराणस्मृतिवेदादि—सर्वशास्त्रेषु पारगः ॥ ९८॥ अन्यदा विक्रमार्कस्य । शुको देशान्निरीक्षितुं ॥ विदग्धमंडनो नाम्ना । प्रयातो गगनाध्वना ॥ १०००॥ स षण्मासावधिं कृत्वा । देशे देशे परिभ्रमन् ॥ क्रमेण च विशश्राम । पद्मिनीपुरपत्तने ॥ १॥ कस्यापि श्रेष्ठिनो गेह—गवाक्षेऽसावुपाविशत् ॥ तत्र रंभासमाकारं । कु-

न्यावृंदं विलोकयन् ॥ २ ॥ तन्मध्यादेकयावादि । शुकोऽयं शुकशेखरः ॥ श्रीविक्रमस्य नृपस्य । जीवितादपि वल्लभः ॥ ३ ॥ विदग्धमंडनो ह्येष । नामतश्चार्थतः परः ॥ महाविद्यावतां श्रेष्ठः । शुकजातिकुलाग्रणीः ॥ ४ ॥ वयस्याभिरथान्याभिः । सा प्रोक्ता सखि त्वं कथं ॥ वेत्सि कीरं कलावंतं । विक्रमादित्यभूपतेः ॥ ५ ॥ सावोचदृष्टो मया दृष्टो—ऽभूत्पुरोज्जयिनीपुरि ॥ पितृवेश्मस्थया सख्यः । शुकोऽयं गुणसागरः ॥ ६ ॥ ज्ञानस्य प्रत्ययः सारः । प्रत्ययो ह्यनुमानतः ॥ रौक्यमुच्चारतः सारं । मानं सारं प्रदानतः ॥ ७ ॥ ततः सावक् शुकं चेत्त्वं । विक्रमस्य शुको यदि ॥ तदागत्य द्रुतं विहन् । मे पाणौ समुपाविश ॥ ८ ॥ इति तस्या वचः श्रुत्वा । हृदानंदकरं वरं ॥ मा भूदसत्यवागेषा । कीरश्चिंतितवानिति ॥ ९ ॥ आगतस्तत्क्षणादेष । करांभोजे मरालवत् ॥ तस्याः सापि च हर्षेण । तत्कालं पूरिताभवत् ॥ १० ॥ हस्तसंवाहनं कृत्वा । कुशलप्रश्नपूर्वकं ॥ सावोचत् शुकराजेंद्र । हृष्टाहं तव दर्शनात् ॥ ११ ॥ उक्तं च—साधूनां दर्शनं पुण्यं । तीर्थभूता हि साधवः ॥ तीर्थं पुनाति कालेन । सद्यः साधुसमागमः ॥ १२ ॥ परोपकारनिपुणः । परकार्यप्रसाधकः ॥ अद्य त्वं मम भाग्येन । दृष्टिगोचरतां गतः ॥ १३ ॥ यतः—कस्यादेशात्क्षपयति तमः सप्तसप्तिः

प्रजानां । छायां कर्तुं त्विह विटपिनामंजलिः केन बद्धः ॥ अभ्यर्थ्यंते नवजलमुचः केन वा वृष्टिहेतोः । प्रायेणैवं परहितविधौ साधवो बद्धकक्षाः ॥ १४ ॥ छायामन्यस्य कुर्वंति । स्वयं तिष्ठंति चातपे ॥ फलंति च परस्यार्थे । नात्महेतोर्महाद्रुमाः ॥ १५ ॥ पिबंति नद्यः स्वयमेव नांभः । खादंति न स्वादुफलानि वृक्षाः ॥ पिबंति गावो न स्वयं पयांसि । वर्षंति मेघाश्च स्वयं परार्थे ॥ १७ ॥ पुंसः संति सहस्रशः स्वभरणव्यापारबद्धादराः । स्वार्थो यस्य परार्थ एव स पुमानेकः सतामग्रणीः ॥ दुःपूरोदरपूरणाय पिबति श्रोतःपतिं वाडवो । जीमूतस्तु निदाघसंभृतजगत्संतापविच्छित्तये ॥ १९ ॥ एके सत्पुरुषाः परार्थरचकाः स्वार्थं परित्यज्य ये । सामान्यास्तु परार्थमुद्यमभृतः स्वार्थाविरोधेन ये ॥ तेऽमी मानुषराक्षसाः परहितं स्वार्थाय निघ्नंति ये । ये तु घ्नंति निरर्थकं परहितं ते के न जानीमहे ॥ २० ॥ इति सत्पुरुषं ज्ञात्वा । प्रार्थयामि तवांतिके ॥ यदुत्तमनरे याञ्चा । मोघापि शुभदायका ॥ २१ ॥ यथा—जातं वंशे भुवनविदिते पुष्करावर्तकानां । जानामि त्वां प्रकृतिपुरुषं कामरूपं मघोनः ॥ तेनार्थित्वं त्वयि विधिवशाद्दूरबंधुर्गतोऽहं । याञ्चा मोघावरमधिगुणे नाधमे लब्धकामा ॥ २२ ॥ ममोक्तं शुकराजेंद्र । कथ्यं विक्रमभूपतेः ॥ वदिष्यसि यदा नैव । स्त्रीहत्यापा-

तकं तव ॥ २३ ॥ पद्मतुल्यौ रदौ रक्तौ । तिलकं मंजरीयुगं ॥ मुखे दशांगुलीक्षेपः । कथ्यमेतत्त्वयानघ ॥ २४ ॥ श्रुत्वा वाक्यं त्वया प्रोक्तं । शुकोऽगाद्गगनाध्वना ॥ उज्जयिन्यामधीशस्य । कथितं तत्तयोदितं ॥ २५ ॥ संसदि तस्य राज्ञोऽस्ति । विदुषां शतपंचकं ॥ बुद्धिप्रपंचकथकं । ग्रासभक्षणतत्परं ॥ २६ ॥ तेषां मध्ये महाश्रेष्ठो । ज्येष्ठभावेन नायकः ॥ विद्वान् वररुचिर्नाम्ना । धाम्ना सुरगुरूपमः ॥ २७ ॥ तानाकार्य शुकप्रोक्तं । गदित्वेत्यादिशन्नृपः ॥ विमृश्य त्रिदिनं याव—त्तथ्यं कथ्यं ममाग्रतः ॥ २८ ॥ नृपोक्तमिति श्रुत्वा ते । ययुर्वररुचेर्गृहं ॥ विमृशंति विषण्णास्ते । किंकर्तव्यजडात्मकाः ॥ २९ ॥ कथं कथ्यो नृपस्याग्रे । तच्चित्तस्थोऽयमर्थकः ॥ भूमिमध्ये परैः क्षिप्तं । निधानं नैव लभ्यते ॥ ३० ॥ मेघानां गर्जितं स्त्रीणां । चरित्रं भवितव्यतां ॥ अवर्षणं च वृष्टिं च । नैव जानंति मानवाः ॥ ३१ ॥ प्रहेलिकां समस्यां च । निधानं भूमिमध्यगं ॥ गर्भोत्पत्तिं विपत्तिं च । नैव जानंति मानवाः ॥ ३२ ॥ कदाचिद् ज्ञानयोगेन । देवतानां प्रसादतः ॥ जानंति मानवा ये तु । देवताभा भवंति ते ॥ ३३ ॥ इति चिंतातुराणां च । गतं तेषां दिनद्वयं ॥ तृतीये दिवसे राजा । कथयामास संसदि ॥ ३४ ॥ यद्येते पंडिताः सर्वे । विमृश्य शुकभाषितं ॥ अर्थं न

कथयिष्यंति । मारयिष्यामि तानहं ॥ ३५ ॥ इति श्रुत्वाथ ते सर्वे । पंडिताः प्रपलायिताः ॥ गिरिगह्वरगर्तासु । स्थिता भूमिगृहेषु च ॥ ३६ ॥ यतः—पंथसमा नत्थि जरा । दारिद्दसमो पराभवो नत्थि ॥ मरणसमं नत्थि भयं । खुहासमा वेयणा नत्थि ॥ ३७ ॥ प्रणष्टो नगरं मुक्त्वा । वररुचिर्दिनात्यये ॥ प्रेतवनसमीपस्थे । प्रविष्टो वटकोटरे ॥ ३८ ॥ अथार्धरात्रिवेलायां । भूतप्रेतगणोऽखिलः ॥ आगत्य वटशाखासु । स्थाने स्थाने ह्युपाविशत् ॥ ३९ ॥ तेषां मध्ये महावृद्धो । जर्जरीभूतविग्रहः ॥ भूतो भूरिगुणागारो—ऽस्त्यवधिज्ञानसंयुतः ॥ ४० ॥ प्रतिपन्नः पुत्ररूपेण । तस्योत्संगे गदाधरः ॥ शिशुरेकः समागत्य । विमनाः संस्थितस्तदा ॥ ४१ ॥ पृष्टं वृद्धेन भूतेन । किमद्य विमनाः शिशो ॥ उवाच बालो भो तात । वयमद्य बुभुक्षिताः ॥ ४२ ॥ वृद्धोऽवदद्भो भवतां । प्रगे भोज्यं भविष्यति ॥ वसापिशितरक्तास्थि—दुग्धमोदकमिश्रितं ॥ ४३ ॥ सोऽवक् तात कथं भोज्यं । सर्वेषां नो भविष्यति ॥ वृद्धोऽवदत्प्रगे भूपः । पंडितान् पीलयिष्यति ॥ ४४ ॥ शिशुरुवाच भो तात । कोऽन्यायो विहितोऽस्ति तैः ॥ शुकोक्तं सर्ववृत्तांतं । भूतस्तस्मै न्यवेदयत् ॥ ४५ ॥ बालकः प्राह मे तात । तदर्थं कथय स्फुटं ॥ बालनारीनरेंद्राणां । ग्रहो ग्रथिलसन्निभः ॥ ४६ ॥ केशस-

न्मार्जनीहेतो—र्वल्लभीशसुताग्रहे ॥ कृतो द्विपक्षसंसारो । रंकेण व्यवहारिणा ॥ ४६ ॥ सीताया ग्रहतो जातं । हिरण्यमृगमारणं ॥ सीताया हरणं चैव । लंकारावणभंजनं ॥ ४७ ॥ राज्ञो ग्रहस्तथैवास्ति । कौरवाणां कुलक्षयः ॥ दुर्योधनकृतो जातो । बंधुमरणसंयुतः ॥ ४९ ॥ वृक्षो भूतस्ततोऽवादीत् । पद्मिनीपुरपत्तने ॥ व्यवहारिसुतारत्नं । नाम्ना तिलकमंजरी ॥ ५० ॥ द्वात्रिंशल्लक्षणोपेता । रक्ता विक्रमभूपतौ ॥ दशभिर्दिवसैर्झैया । ह्यवस्थां दशमीं गता ॥ ५१ ॥ यतः—पोयणपुरंमि नयरे । वणिगसुआ तिलयमंजरीणामा ॥ रत्ता तवंमि नरवर । दसमीं वञ्चां दसे दिवसे ॥ ॥ ५२ ॥ यदुक्तं भूतनाथेन । श्रुतं तद्वररुचिना ॥ वटमध्यस्थितेनाशु । हर्षोत्कर्षप्रदायकं ॥ ५३ ॥ प्रगे वररुचिः सोऽथ । निर्गत्य वटकोटरात् ॥ गतोऽवंतीपुरीमध्ये । सर्वथा भयवर्जितः ॥ ५४ ॥ एके धृता गताः केऽपि । पंडिता राजपूरुषैः ॥ दृष्ट्वा वररुचिः प्राह । भ्रीयंतेऽमी कथं द्विजाः ॥५५॥ कथयिष्यति यद्राजा । तस्य दास्यामि चोत्तरं ॥ केसरितो हि नष्टा क । यास्यंति मृगपोतकाः ॥ ॥ ५६ ॥ नृपांतिकं समागत्यो—त्तरं सत्यं स चोचिवान् ॥ जीविताई ततो दानं । नृपो वररुचेर्ददौ ॥ ५७ ॥ गत्वा नृपेण सा तत्र । महोत्सवपुरस्सरं ॥ विवाहिता वरे लग्ने । कन्या तिलकमंज-

जरी ॥ ५८ ॥ दिने द्वितीये भूतेन । पृष्टोऽसौ वृद्धभूतरा ॥ स्वामिन् किमपि नो भोज्यं । संजातं नैव कुत्रचित् ॥ ५९ ॥ अवधिज्ञानतो भूतो । विज्ञायेति जगाद तं ॥ श्रुतं सर्वं ममोक्तं च । विद्विषा वटकोटरे ॥ ६० ॥ इति श्रुत्वा शुकः प्राह । भ्रातरं कोविदं शुकं ॥ न कोऽप्यस्त्यत्र यो मंत्रं । शृणुयान्नौ सहोदर ॥ ६१ ॥ बंधोरनुग्रहेणोक्तं । तेन सर्वं यथातथ्यं ॥ मिलित्वा शुकराजेंद्रो । गतोऽवंत्यां स हर्षितः ॥ ६२ ॥ सुप्तया वेश्यया सर्वं । ज्ञातं कीरनिवेदितं ॥ चित्ते सा चिंतयामास । पापा पापप्रपंचिका ॥ ६३ ॥ समेष्यत्यद्य कल्ये सा । मार्गेऽस्मिन् रत्नमंजरी ॥ बुद्धिबलान्मया ग्राह्या । शृंगारतरुमंजरी ॥ ६४ ॥ ध्यात्वेत्यनिशमायाति । तत्र मार्गे सुरालये ॥ विलोकनाय पापात्मा । कुट्टभावयुताथ सा ॥ ६५ ॥ भोजनार्थं यदा राजा । तां मुक्त्वा नगरं गतः ॥ तस्मिन् क्षणे समायाता । तत्र सा रूपजीविका ॥ ६६ ॥ विलोक्य कन्यारत्नं सा । त्रैलोक्यैकमनोहरं ॥ हर्षोत्कर्षप्रपूरेण । पूरिता साभवत् क्षणात् ॥ ६७ ॥ चिंतयामास चित्ते सा । मम भाग्यं महत्तरं ॥ प्राप्तेयं जगदानंद—दायिनी गजगामिनी ॥ ६८ ॥ कापीयं स्वर्वधू रुष्टा । स्वर्गादत्र समागता ॥ किं वा विद्याधरी कापि । मंत्रसाधनसोद्यमा ॥ ६९ ॥ किं वा पातालकन्येयं । विषोद्विग्ना-

त्र ह्यागता ॥ किंवा रतिरिंद्राणी । पार्वती वा हरिप्रिया ॥७०॥ यतः—भद्रे क्वासि सुरांगना कि-मथवा विद्याधरी किन्नरी । किं वा नागकुमारिका बुधसुता किंवा महेशप्रिया ॥ पौलोमी किमु च-क्रवर्तिदयिता तीर्थाधिपोल्लंघनात् । शापात् क्रुद्धमुनीश्वरस्य वचसा त्वं कानने दृश्यसे ॥७१॥ स्वें-गितं साथ संगोप्य । धूर्ता मायैकमंदिरं ॥ तस्याः समीपमागत्य । गणिकेत्यवदच्च तां ॥ ७२ ॥ आगता त्वं कुतो भद्रे । कुत्र देशे तु यास्यसि ॥ किं गोत्रं कः पिता तेऽथ । व्यूढा वा त्वं कुमा-रिका ॥ ७४ ॥ वत्से कथय मे शीघ्रं । काभिधा तव वर्तते ॥ श्रुतेन येन मे चित्तं । महानंदेन पूर्यते ॥ ७५ ॥ इत्युक्ता सावदत् श्रेष्ठां । तां दृष्ट्वा स्त्रीशिरोमणिं ॥ नृपमाता महेभ्यस्य । मातेय-मिति चिंतयन् ॥ ७६ ॥ त्रंबावतीमहाराज—श्रीजयकर्णभूपतेः ॥ जयश्रीकुक्षिसंभूता । सुताहं र-त्नमंजरी ॥ ७७ ॥ हर्षाश्रुपूरिता वेश्या । मायया कुटिलाशया ॥ जगाद तर्हि हे पुत्रि । मम त्वं भगिनीसुता ॥ ७८ ॥ आगच्छ परमप्रेम—रसामृतसरोवरे ॥ शृंगाररससर्वस्वे । मम गेहं पवित्रय ॥ ७९ ॥ तयोक्तं मातर्मे स्वामी । पतित्वेन वृतोऽस्ति यः ॥ स गतोऽस्ति पुरीमध्ये । भोजनादि-जिघृक्षया ॥ ८० ॥ आगमिष्यति सोऽत्रैव । मदर्थं भोजनादिकं ॥ गृहीत्वा नरराजेंद्र । क्षणमेकं

प्रतीक्ष तत् ॥ ८१ ॥ रूपाजीवा वचाणैवं । जामाताऽपि समेष्यति ॥ अत्र मुक्ता जना मे तं । द-र्शयिष्यंति मद्गृहं ॥ ८२ ॥ इति मायाप्रपंचेन । वंचिता रत्नमंजरी ॥ सपेटा करजीयुक्ता । गता सार्धं तया द्रुतं ॥ ८३ ॥ मायया हि महापापै—र्वंच्यते सरलो जनः ॥ मत्स्यः समुद्रमध्यस्थो । बध्यते बुद्धियोगतः ॥ ८४ ॥ द्यूतकारे नटे धूर्ते । वेश्यायां च विशेषतः ॥ माया कृत्वा निजावासं । स्थितास्ति खलु शाश्वती ॥ ८५ ॥ मायामविश्वासविलासमंदिरं । दुराशयो यः कुरुते धनाशया ॥ सोऽनर्थसार्थं न पतंतमीक्षते । यथा बिडालो लकुटं पयः पिबन् ॥ ८६ ॥ कुशलजननवंध्यां सत्यसूर्यास्तसंध्यां । कुगतियुवतिमालां मोहमातंगशालां ॥ शमकमलहिमानीं दुर्यशोराजधानीं । व्यसनशतसहायां दूरतो मुंच मायां ॥ ८७ ॥ विधाय मायां विविधैरुपायैः । परस्य ये वंचनमाचरंति ॥ ते वंचयंते त्रिदिवापवर्ग—सुखान्महामोहसखाः स्वमेव ॥ ८८ ॥ मुग्धप्रतारणपरायणमुज्जिहीते । यत्पाटवं कपटलंपटचित्तवृत्तेः ॥ जीर्यत्युपप्लवमवाप्यमिहैव कृत्वा । नापथ्यभोजनमिवामयमायतौ तत् ॥ ८९ ॥ माया दुर्गतिकृद्भवेत्परभवे क्लेशाय चास्मिन्नपि । श्रीवीरेण सुरोऽपि कैतवपरः कुब्जीकृतो मुष्टिना ॥ किं कर्णस्य न निष्फला युधि कला विप्रच्छलान्नाभवत् । किं श्रीशो न ज-

गाम वामनतनुर्दैन्यं बलेर्बंधने ॥ ९० ॥ सर्वेऽप्येते कषायाः सदृशबलभृतः किंतु तीव्रैव माया । य-
ज्जित्वाषाढभूतिं नटमिव नटयामास गौरीव चंडं ॥ स्त्रीत्वं स्त्रीलिंगभावादिव नृषु न ददौ मल्लिमु-
ख्येषु या किं । सद्यं दुर्दांतदैत्यं कितवमृगदृशीभूय विष्णुर्जघान ॥ ९१ ॥ प्राकारवलयाकीर्णं ।
प्रतोलीसमशोभितं ॥ इंद्रागारसमाकारं । शोभितं सप्तभूमिकं ॥ ९२ ॥ गवाक्षतोरणैर्जाल—जा-
लैर्वरबलानकैः ॥ जलागारैर्गृहैर्गुप्तै । रमाक्रीडानिकेतनं ॥ ९३ ॥ रजतस्वर्णमाणिक्य—रत्नभित्ति-
विराजितं ॥ वापिकादीर्घिकावर्ण्य—वनराजिसमाकुलं ॥ ९४ ॥ विविधैश्चित्रितं चित्रै—र्विचित्रैर्व-
स्तुभिर्भृतं ॥ कामक्रीडाकलाभ्यास—कोविदैराश्रितं जनैः ॥ ९५ ॥ नानादेशांतरायात—लोकै-
र्लीलाविलासकैः ॥ कामिनीनयनानंद—दायकैरभितो भृतं ॥ ९६ ॥ मनोज्ञतोरणैः पंच—शतैर्वा-
तायनैर्युतं ॥ पूरितं वरकन्याभि—र्धन्याभिः शतपंचभिः ॥ ९७ ॥ एवंविधं महासौध—ममरागारस-
न्निभं ॥ गीतनृत्यादिसहितं । रत्नमंजरी चैकत ॥ ९८ ॥ कुलकं ॥ विवेश वेश्यया सार्धं । सौ-
धांता रत्नमंजरी ॥ विषादहर्षमिश्रेण । चेतसा विह्वला तदा ॥ ९९ ॥ वेश्यया दत्तसंकेतं । दासी-
वृंदमथाययौ ॥ तालव्यजनवातेन । तस्यास्तापमपाकरोत् ॥ ११०० ॥

गंधोदकेन तस्याश्च । दास्या प्रक्षालितौ करौ ॥ चरणावपि तत्राथ । संस्थाप्य स्वर्णभाजने ॥ ॥१॥ चीनांशुकानि योग्यानि । दासी तां पर्यधापयत् ॥ भूषणानि महर्घ्याणि । तस्या अंगेषु च न्यधात् ॥ २ ॥ अन्या भोज्यानि भव्यानि । कृते तस्याः समानयत ॥ सुरभिघृतयुक्तानि । सुस्वादूनि सुगंधतः ॥ ३ ॥ इति बह्वादरं दृष्ट्वा । रत्नमंजर्यथोऽवदत् ॥ का जातिर्भवतां कर्म । किमाचारश्च कः खलु ॥ ४ ॥ विसंस्थुलं विकाराढ्यं । सहासं लज्जयोज्झितं ॥ नारीवृंदं निराशंकं । नृहीनं दृश्यते कथं ॥ ५ ॥ लज्जा विभूषणं लोके । नारीणां तु विशेषतः ॥ लज्जाहीनाः पशुप्रायाः । कुलटास्ताः पणांगनाः ॥ ६ ॥ श्रुत्वा तद्वचनं वेश्या । द्वासप्ततिकलानिधिः ॥ उवाच वचनं चारु । चातुर्यजितभारती ॥ ७ ॥ न वेत्स्यस्मद्गृहाचारं । स्वर्विमानसमं शुभे ॥ मनसा चिंतितं कार्यं । समग्रं ते भविष्यति ॥ ८ ॥ कारयिष्यंति ते स्नानं । दास्यः श्रमहरं सदा ॥ वरचंपकपानीयै—र्मृगनाभिविमिश्रितैः ॥ ९ ॥ नित्यं नवनवैर्भोज्यै—र्नानाशाकादिसंयुतैः ॥ भोजनावसरे भोज्यं । दास्यो दास्यंति ते सदा ॥ १० ॥ देवदूष्याणि वस्त्राणि । विविधानि वरानने ॥ अर्पयिष्यंति ते दास्यः । सदा चाट्टक्तितत्पराः ॥ ११ ॥ राजानो राजपुत्रा ये । देशेशा मंडलाधिपाः ॥ श्रेष्ठिनः

सार्थवाहाश्च । ते भविष्यंति किंकराः ॥ १२ ॥ छत्रचामरवादित्र—सुखासनहयान् गजान् ॥ आ-
नयिष्यंति राजान—स्तवाज्ञावशवर्तिनः ॥ १३ ॥ भोगा नवनवास्तेऽत्र । भविष्यंति मृगेक्षणे ॥ न-
रा नवनवा नित्यं । पतिष्यंति पदांबुजे ॥ १४ ॥ त्वया नेत्रत्रिभागेन । दृष्टास्ते वशवर्तिनः ॥ मु-
नयोऽपि भविष्यंति । सुरासुरनृसेविताः ॥ १५ ॥ सुभगे किं बहूक्तेन । नरत्वे सुरवैभवं ॥ मनसा
चिंतितं सर्वं । देववत्ते भविष्यति ॥ १६ ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा । चिंतयामास चेतसि ॥ तस्याः
स्वरूपं विज्ञाय । विषण्णा रत्नमंजरी ॥ १७ ॥ पूर्वकर्मभवोऽहो मे । विपाको बलवत्तरः ॥ दिव्यपत्यु-
र्यतो भ्रष्टा । चटितास्याः करे हहा ॥ १८ ॥ प्राणांतेऽपि न मुंचामि । शीलव्रतमहाधनं ॥ नारी-
णां परमो धर्मो । निजशीलस्य पालनं ॥ १९ ॥ शीलव्रतविहीनानां । नारीणां नरके स्थितिः ॥
निगोदामेध्यमध्ये वा । गदितास्ति जिनोत्तमैः ॥ २० ॥ कलिः कलंकः परलोकदुःखं । यशश्च्युति-
र्धर्मधनस्य हानिः ॥ हास्यास्पदत्वं स्वजनैर्विरोधो । भवंति दुःखानि कुशीलभाजां ॥ २१ ॥ दत्त-
स्तेन जगत्यकीर्तिपटहो गोत्रे मषीकुर्चक—श्चारित्रस्य जलांजलिर्गुणगणारामस्य दावानलः ॥ सं-
केतः सकलापदां शिवपुरद्वारे कपाटो दृढः । शीलं येन निजं विलुप्तमखिलं त्रैलोक्यचिंतामणिः ॥

॥ २६ ॥ शीलं नाम नृणां कुलोन्नतिकरं शीलं परं भूषणं । शीलं ह्यप्रतिपातिवित्तमनघं शीलं सुग-
त्यावहं ॥ शीलं दुर्गतिनाशनं सुविमलं शीलं सुकीर्त्यास्पदं । शीलं निर्वृतिहेतुरेव परमः शीलं तु
कल्पद्रुमः ॥ २७ ॥ क्षणिके भावनादाने । तपोऽप्यनियतस्थिति ॥ यावज्जीवं तु जीवस्य । दुष्करं
शीलपालनं ॥ २८ ॥ सीतया दुरपवादभीतया । पावके स्वतनुराहुतीकृता ॥ पावकस्तु जलतां ज-
गाम यत् । तेन शीलमहिमा विजृंभते ॥ २९ ॥ व्याघ्रव्यालजलानलादिविपदस्तेषां व्रजंति क्षयं।
कल्याणानि समुल्लसंति विबुधाः सान्निध्यमध्यासते ॥ कीर्त्तिः स्फुर्त्तिमियर्त्ति यात्युपचयं धर्मः प्रण-
श्यत्यघं । स्वर्निर्वाणसुखानि सन्निदधते ये शीलमाबिभ्रते ॥ ३० ॥ हरति कुलकलंकं लुंपते पाप-
पंकं । सुकृतमुपचिनोति श्लाघ्यतामातनोति ॥ नमयति सुरवर्गं हंति दुर्गोपसर्गं । रचयति शुचि-
शीलं स्वर्गमोक्षौ सलीलं ॥ ३१ ॥ तोयत्यग्निरपि स्रजत्यहिरपि व्याघ्रोऽपि सारंगति । व्यालोऽप्यश्व-
ति पर्वतोऽप्युपलति क्ष्वेडोऽपि पीयूषति ॥ विघ्नोऽप्युत्सवति प्रियत्यरिरपि क्रीडातडागत्यपां—नाथो
ऽपि स्वगृहत्यटव्यपि नृणां शीलप्रभावाद् ध्रुवं ॥ ३२ ॥ किंच—संपदि यस्य न हर्षो । विपदि वि-
षादो रणे च धीरत्वं ॥ तं भुवनत्रयतिलकं । जनयति जननी सुतं विरलं ॥ ३३ ॥ रत्नमंजर्यथोऽ-

वादी—दुत्त्वा मां भगिनीसुतां ॥ त्वयात्राहं समानीता । वद स्वामी ममास्ति क ॥ ३७ ॥ वेश्या वग् मृगशावाक्षि । वरेण किं करिष्यसि ॥ बहवस्ते वरा नित्यं । मनोवांछितपूरकाः ॥ ३९ ॥ साथो तद्वचनं श्रुत्वा । कर्णे तप्तत्रपूपमं ॥ उवाच वचनं चारु । चतुरा रत्नमंजरी ॥ ३८ ॥ प्राणात्यये ऽप्यहं वेश्या—गेहे स्थास्यामि नो खलु ॥ सतीत्वमेकभर्तृत्वं । ब्रुवंति हि मनीषिणः ॥ ४० ॥ विटकोटिनिघृष्टांगाः । संचारस्थानसन्निभाः ॥ निर्लज्जा निस्त्रपाः पापाः । कृत्याकाराः पणांगनाः ॥ ॥ ४१ ॥ या विनष्टविटकोटिनिघृष्टाः । कोमला वचसि चेतसि दुष्टाः ॥ पापकर्मकरणेऽतिपटिष्ठा—स्ता भजेत ननु कः खलु वेश्याः ॥ ४२ ॥ विषेण वह्निना वातो । कूपे हि पतनेन वा ॥ झंपापातेन जिह्वाग्र—खंडनेनाहियोगतः ॥४३॥ तीक्ष्णशस्त्रेण पाषाण—शकलेनाथ रज्जुना॥ वज्रेण भोज्यत्यागाद्धा । प्राणत्यागं करोम्यहं ॥ ४४ ॥ वेगेन कुरु सामग्रीं । करोमि काष्टभक्षणं ॥ तव गृहेऽन्नपानादि । नैव लास्यामि निश्चितं ॥ ४५ ॥ अथ साह मृगाक्षि त्वं । वरं वृणु यथेप्सितं ॥ यस्य सार्थे समायाता । मृतोऽसौ मारितोऽथवा ॥ ४६ ॥ अत्र राजा हयानीक—स्वामी भूरिपराक्रमः ॥ सुरप्रियोऽभिधानेन । धाम्ना जितदिवाकरः ॥ ४७ ॥ महागुणो महामान्यो । महाकुलसमु-

र्भवः ॥ कंन्यकुब्जपुरेशस्य । भ्राता हि नरब्रह्मणः ॥५१॥ सहोदरेण साकं स । कलिं कृत्वा त्विहागतः ॥ एकं पतिं तमासाद्य । कृतार्थं कुरु यौवनं ॥५२॥ उत्तिष्ठ शोभनाकारे । निरीक्षस्व वरंप्रति ॥ सोऽत्रायातोऽस्ति कार्येण । मित्रवृंदसमन्वितः ॥५३॥ जालांतरगवाक्षेण । नरं सुप्तं ददर्श सा ॥ तदैव तेन खड्गेन । निहता लघुमूषिका ॥५४॥ मित्राणामग्रतस्तेन । दोर्दंडयोः पराक्रमं ॥ कृतं व्याख्यानयामास । वराको रंकशेखरः ॥५५॥ इति तच्चरितं दृष्ट्वा—ऽचिंतयद्रत्नमंजरी ॥ मृगारिमारकः सोऽथो—ऽयं तु मूषकमारकः ॥५६॥ उत्तमं तं पतिं त्यक्त्वा । हा वृणोमि कथं न्वमुं ॥ मानसं ननु मुक्त्वा किं । हंसी खेलति पल्वले ॥५७॥ ध्यात्वेति सावदद्वेश्यां । स पतिर्वा हुताशनः ॥ येन सार्धं समायाता । येन सिंहो विनाशितः ॥५८॥ अथ वह्निप्रवेशार्थं । सपदि कृतनिश्चया ॥ उवाच गणिकामेषा । काष्ठानि मम दीयतां ॥५९॥ तस्या वाचं निशम्येति । वेश्या चित्ते व्यचिंतयत् ॥ मम गृहे हठादेषा । नैव स्थास्यति निश्चितं ॥६०॥ ध्यात्वेति गणिकावृंदं । मेलयित्वा तदा द्रुतं ॥ चितायाः सर्वसामग्रीं । साकुर्वत्तटिनीतटे ॥६१॥ सारुह्य शिबिकां भव्यां । वेश्यावृंदसमन्विता ॥ पंचशब्दादिवादित्र—वादनैः कृतमंगला ॥६२॥ न-

रनारीशतैर्वंद्य—माना मौनावलंबिनी ॥ नरनाथयुता शीर्ष—धृतश्वेतातपत्रका ॥ ६३ ॥ चामरैर्वी-ज्यमाना च । शृण्वंतीति जनोदितं ॥ धन्यैषा गणिकापुत्री । सेवते या हुताशनं ॥ ६४ ॥ गता चितागृहद्वारं । कृत्वा स्नानमुवाच सा ॥ भो लोकाः श्रूयतां तथ्यं । काष्टभक्षणकारणं ॥ ६५ ॥ कुलकं ॥ तदा रत्नपुराधीशः । सामंतादिसमन्वितः ॥ आगतो निकटं तस्याः । श्रोतुं वचनमुत्तमं ॥ ६६ ॥ ततः पप्रछ राजेंद्रः । कथं त्वं काष्टभक्षणं ॥ करोषि करुणागारे । बालत्वेऽप्यतिदुःखिता ॥ ६७ ॥ अथ सा प्राह राजेंद्रा—ऽलभमाना निजं पतिं ॥ दुःखेन तेन देहं स्वं । दहामि दहने ध्रुवं ॥ ६८ ॥ नृपोऽवोचद्गुणागारे । स पतिस्ते गुणाकरः ॥ साहस्यैकशिरोरत्नं । केन चिह्नेन ल-भ्यते ॥ ६९ ॥ सावदत् शृणु राजेंद्र । तस्य लक्षणमुत्तमं ॥ येन त्वेकेन बाणेन । मृगारिर्निहतो निशि ॥ ७० ॥ रूपांतरेण केनापि । परीक्षितुं हि मे मनः ॥ यद्यस्तीह तदागत्य । वार्यतां मां स वह्नितः ॥ ७१ ॥ अन्यथा तस्य मे हत्या—पातकं देहघाततः ॥ इत्युक्त्वा सा चितामध्ये । विवे-श वह्निसंयुता ॥ ७२ ॥ तत्र श्रीविक्रमो राजा । रूपांतरविशेषतः ॥ तां विलोकयितुं पेटा—मुष्ट्रीं चासीत्समागतः ॥ ७३ ॥ पतिभक्तां च तां ज्ञात्वा । विक्रमः सपदि त्विमां ॥ चकर्ष पादघातेन ।

कृत्वारं संम्रशश्रितां ॥७४॥ ततो जयजयारावः । समभूल्लोकमध्यतः ॥ उपलक्षितः क्षितीशेन । विक्रमो निजरूपभाक् ॥७५॥ एवं रत्नपुराधीशो । दृष्ट्वा तं विक्रमं नृपं ॥ पपात पादयोस्तस्य । भक्त्या विनयसंयुतः ॥ ७६ ॥ जगाद सोऽद्य मे पुण्यं । प्राक्कृतं फलितं प्रभो ॥ पवित्रं नगरं जातं । भवतां पादरेणुना ॥७७॥ धन्यास्ते तरवस्तथा जनपदा ग्रामाकरा नागराः । सारासारविचारचारुचतुरास्ते सज्जनाः सज्जनाः ॥ येषां श्रीनृपराजराजिचरणन्यासैः पवित्रीयते । छाया भूमितलं गृहांगणवरं देहो मनो निर्मलं ॥७८॥ श्रीविक्रमार्कस्य नृपस्य कंठे । मुमोच मालां मणिमौक्तिकैर्युतां ॥ धन्या तु सा धन्यतरैः प्रशस्या । वादित्रशब्दान्वितनाटकैः सह ॥७९॥ पुरप्रवेशं परया महर्द्ध्या । चकार राजा वरतूर्यनादैः ॥ महर्द्धिलोकैः कृतमंगलस्य । श्रीविक्रमार्कस्य गुणाकरस्य ॥ ॥८०॥ श्रीरत्नगराधीशो । विवाह्य रत्नमंजरीं ॥ हस्त्यश्वस्वर्णरत्नादि । ददौ विक्रमभूभुजे ॥ ॥८१॥ इतश्च रणतूर्याणां । नादैर्बधिरितांबरं ॥ आच्छादितार्कसद्विंबं । सैन्योच्छलितरेणुभिः ॥८२॥ हस्त्यश्वरथसामंत—मंम्लीकपदातिभिः ॥ सन्नाहशस्त्रसंयुक्तैः । पूरितं परमर्द्धिकं ॥ ८३ ॥ सैन्यं तत्र समायांतं । लोकानां भयकारकं ॥ दृष्ट्वा कातरतां प्राप्ता । नरा नेशुर्दिशो दिशं ॥८४॥ सक-

लोऽपि पुरीलोको । जज्ञे भयसमाकुलः ॥ राजा युद्धोद्यतश्चासी—द्वीररसान्वितः ॥ ७५ ॥ षट्त्रिंशद्राजवंश्याश्च । बहवः शस्त्रपाणयः ॥ अभ्येयुस्त्वरितं तत्र । मूर्ता वीररसा इव ॥ ७६ ॥ सूर्यवंश्याः शशिवंश्या । यादवाः पारमारकाः ॥ चोहाणाश्च कदंबाख्या । ईक्ष्वाकाः करटाः शिवाः ॥७७॥ चंदेलाश्च सिसोदाश्च । गोहिला गूढविक्रमाः ॥ चापोत्कटा मोरकाश्च । छिंदसिल्लारसैंधवाः ॥७८॥ सोलंका राष्ट्रकूटाश्च । पालका मंकुआणकाः ॥ महाराष्ट्रा निकुंताश्च । प्रतिहारास्तु दाधिमाः ॥ ॥ ७९ ॥ कुलाचाराः कुलापाश्च । भाटीवंश्याश्च वाघलाः ॥ हरिवंश्या डोणकाश्च । खटिंशाश्चापि माथुराः ॥ ८० ॥ षट्त्रिंशदायुधोपेता । महायोद्धा महर्द्धिकाः॥ समायाता मदोन्मत्ता—स्ते तत्र समरोत्सुकाः ॥ ८१ ॥ एवं सामग्रिकां सर्वां । कृत्वा रत्नपुराधिपः ॥ सर्वानाकारयामास । सेवकान् ग्रासभक्तकान् ॥ ८२ ॥ शूरास्तु हर्षपूरेण । पूरिताः पौरुषान्विताः ॥ कातराश्च भयभ्रांता । भग्नांगा जज्ञिरे तदा ॥ ८३ ॥ नानातूर्यानकध्वानैः । क्ष्वेडाबृंहितहेषितैः ॥ तदा नादमयं विश्व—मिदं विश्वमजायत ॥ ८४ ॥ युद्धतूर्यनिनदैर्बलवद्भि—र्द्राग् विजित्य वचनान्यबलायाः ॥ विस्मृतस्मररसो रणरौद्रः । प्रादुरासीदिह वीररसश्च ॥ ८५ ॥ कोऽपि वीरमुकुटः परिरभ्यन् । प्रेयसीं स्तनघटौ च

निरीक्ष्य ॥ संस्मृतप्रधनकुंजरकुंभो । मंक्षु वीररसमूर्त्तिरचालीत् ॥ १ ॥ कामयुद्धकलितः खलु वीरो । वीक्ष्य वेणिमथ स्वीयप्रियायाः ॥ चेतसि त्वसिलतां हि विचिंत्य । कोऽपि युद्धगमनोत्सुक आसीत ॥ २ ॥ स्पर्द्धया लसदसेश्चलवेणिं । कुंभिकुंभसुभगां च कुचालिं ॥ बाणपातपरिस्पर्द्धिकटाक्षान् । वीक्ष्य केऽपि सुभटा रणमीयुः ॥ ३ ॥ आशिषं वलितकंठजनन्याः । कोऽप्यमन्यत वरां शकुनालिं ॥ सैव संयति यतः सुभटानां । रक्षणे कवचतां प्रतिपेदे ॥ ४ ॥ वल्लभास्मि तव चेत्करिकुंभां—स्तूर्णमेव च विदार्य मदर्थं ॥ मौक्तिकानि हि समानय नाथ । कांतयोक्त इति कोऽपि रणेऽगात् ॥ ५ ॥ अस्मि वीरजननीति जनन्या । अस्मि वीररमणीति रमण्या ॥ प्रेरितः पटुभटः किल कोऽपि । युद्धसन्मुखमगात्समरोत्कः ॥ ६ ॥ पत्युरेव पुरतः सुतमेका । स्माह वीरमुकुटं समरोत्कं ॥ विक्रमं युधि तथा विदधीथा । नो यथा भवति वत्स विकल्पः ॥ ११ ॥ कंपितः पतसि पादयुगे मे । नेत्रकोणकहतोऽपि भयार्तः ॥ युध्यसे किमिषुभिर्युधि नाथ । कांतयेति हसितश्चलितोऽन्यः ॥ १२ ॥ मा कृथा युधि वृथास्स कलंकं । मां निधाय हृदये हृदयेश ॥ जीवितेऽपि मरणेऽपि कदापि । त्वामहं प्रिय न वै प्रजहामि ॥ १३ ॥ कोऽपि पाणिकृतकाष्टकृपाणो । बालकोऽप्यनुपतन्

जनकं स्वं ॥ हन्मि शत्रुसुभटानिति जल्पन् । भक्तिशक्तिभिरधारि जनन्या ॥ १४ ॥ अस्मि वीर-
तनया वरवीर—प्रेयसी च कुरु वीरसवित्रीं ॥ अद्य हृद्यसमरैरिति माता । काचिदिह निजपुत्रमु-
वाच ॥ १५ ॥ कातराः स्वगृहे केऽपि । गत्वा स्त्रीवेषधारकाः ॥ कूर्चमुत्तार्य संजाताः । प्रसविएय इव
स्त्रियः ॥ १६ ॥ कातराणां गृहे राज्ञो । दूताः क्रूरा यमाननाः ॥ आकारणार्थमागत्यो—पविष्टा भ्रां-
तचेतसः ॥ १७ ॥ तैराहूतो भयभ्रांतः । शुष्कौष्ठो गद्गदस्वरः ॥ अभितो व्यस्तवसनो । विकीर्ण-
निजमूर्धजः ॥ २० ॥ ब्रुवन् लज्जाविनिर्मुक्तो । विलुंठन् स पदे पदे ॥ निस्ससार निजाद्गेहात् ।
शुष्कास्यो श्रथिलाकृतिः ॥ २१ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ तदा रत्नपुराधीशः । विक्रमश्च नृपोऽप्यथ ॥ स-
न्नह्य सन्मुखौ जातौ । पश्चिमस्यां दिशि क्रमात् ॥ २२ ॥ अग्र्यैररीन् प्रति प्रोक्तं । के यूयं कस्य
सेवकाः ॥ स्कंधावारस्य कः स्वामी । परसीमाक्रमणं कथं ॥ ३२ ॥ प्रोक्तमागंतुकैस्तथ्यं । श्रीजय-
कर्णनृपतिः ॥ सुताया रत्नमंजर्या । अत्र पृष्टेऽस्ति चागतः ॥ ३३ ॥ तत्र जातस्ततो घोर । उभयोः
सैन्ययो रणः ॥ नानातूर्यनिनादैश्चा—भितो बधिरितांबरः ॥ ३४ ॥ पतिः पदातिं रथिनं रथेशः ।
तुरंगवाहं तुरगाधिरूढः ॥ गजाधिरूढो हि गजप्ररूढं । समाह्वयन् युद्धकृतेऽत्र वीराः ॥ ३५ ॥ उग्रा-

लितः संयति रेणुरश्वैः । सांडीकृतः स्यंदनचक्रचक्रैः ॥ विस्तारितः कुंजरकर्णतालै—रनुक्रमेणाथ रुरोध सूर्यं ॥ ३८ ॥ अथ श्रीविक्रमादित्यं । भूपं ज्ञात्वा रणांगणे ॥ नेशुर्दिशोदिशं वीरा । युध्य-मानं मदोद्धतं ॥ ३७ ॥ अश्रौषीच्च तदा वार्ता । श्रीजयकर्णनृपतिः ॥ परिणीता विक्रमेण । नृपेन मम कन्यका ॥ ३७ ॥ श्रीजयकर्णनृपाल—स्त्वरितं स्वमतंगजं ॥ मुक्त्वा च पादचारेण । श्रीविक्रमार्कमभ्यगात् ॥ ५१ ॥ ततो विक्रमनृपालं । पूज्यं पूज्यक्रियोचितं ॥ जयकर्णो ननामाथ । क्षमयित्वा निजागसं ॥ ५२ ॥ ततः प्रवर्तितो रंगो—ऽमंदानंदयुतस्तदा ॥ उभयोर्नृपयोश्चारु—विवाहव्यग्रचित्तयोः ॥ ५३ ॥ कृत्वा विवाहं परया समृद्ध्या । श्रीस्तंभतीर्थाधिपराजपुत्र्याः ॥ आकारयामास समग्रलोकं । पुरीस्थितं विक्रमभूमिपालः ॥ ५४ ॥ गाणिक्यमाकार्य ततो नृपेंद्रः । पौराणिकैः पौरजनैः समेतः ॥ कृत्यं बभाषेऽमृतकुंडिकायाः । पणांगनायाः सकलं च तस्याः ॥ ५५ ॥ ततो धृत्वा वेश्यां सकलमपि हृत्वा नरपतिः । समुद्रां मंजूषां धनमपि च तस्या हि सदनात् ॥ खरारोपं कृत्वा श्रवणयुगलं घ्राणसहितं । निघृष्य छित्वा तां निजजनपदाद्दूरमकरोत् ॥ ५६ ॥ विबुधप्रियनामानं । कीरं तस्या गृहीतवान् ॥ विक्रमश्च वधूयुक्तः । प्रापत्स्वीयं पुरं क्रमात ॥ ५७ ॥

बाह्योद्याने स्थित्वा । पुरप्रवेशादिसकलसामग्रीं ॥ कृत्वा राजावंतीं । विवेश वरवाद्यनिर्घोषैः ॥ ५७॥
विविधैर्वर्द्धापनकै—र्वर्धाप्यमानो रत्नमंजरीयुक्तः ॥ पौरजनानंदकरः । क्रमेण सोऽगान्निजावासं ॥
॥ ५९ ॥ कृत्वा कार्यं वर्यमार्योचितं स । श्वश्रूगेहे भूपतिराजगाम ॥ तस्याः पेटामग्रतोऽथो विमुच्य । पूज्येऽथाहं किं करोमीत्यवोचत् ॥ ६० ॥ श्रीविक्रमार्कस्य नरेश्वरस्य । श्रीपंचदंडातपछत्रबंधे ॥ पद्ये महाश्चर्यकरे यथोक्तः । प्रस्ताव एष तृतीयो बभूव ॥ ६१ ॥

॥ अथ चतुर्थः प्रस्तावः प्रारभ्यते ॥

एवं श्रीविक्रमादित्यः । कार्यं कृत्वा तृतीयकं ॥ चतुर्थकार्यकरणे । ह्यादेशं याचते च तां ॥
॥ १ ॥ कथय स्वामिनि शीघ्रं । किं नु कार्यं करोम्यथ ॥ पंचदंडातपत्रस्य । येन सिद्धिः स्फुटा भवेत् ॥ २ ॥ सावदत् शृणु राजेंद्र । व्रजास्मिन्नगरे निशि ॥ धन्यस्य श्रेष्ठिनो गेहे । वेषांतरयुतो द्रुतं ॥ ३ ॥ रात्रौ प्रछन्नवृत्त्या यत् । कार्यं भवति तत्र च ॥ आमूलचूलतः सर्वं । त्वया ज्ञेयं नृपोत्तम ॥ ४ ॥ इति श्रुत्वावनीनाथो । गतो निजगृहं वरं ॥ उपविश्य सभामध्ये । जनानां चेति पृष्टवान् ॥ ५ ॥ धनाढ्यो धन्यनामास्ति । कोऽप्यत्र वणिजोऽग्रणीः ॥ कीदृशः कुत्र तद्गृहं । केना-

चारेण वर्तते ॥ ६ ॥ किं वयस्तस्य के पुत्राः । का भार्या शीलभूषणा ॥ किं कर्म कुरुते सोऽथ । तत्सर्वं मम कथ्यतां ॥ ७ ॥ इति श्रुत्वा नृपस्याथ । वचनं संसदि स्थिताः ॥ सभ्या विचारयामासुः । स्मृतिबुद्धिमतां वराः ॥ ८ ॥ ततस्ते कथयामासुः । स्वामिन्नत्र पुरोत्तमे ॥ अनेके धन्यनामानो । विद्यंते वणिजोऽधुना ॥ ९ ॥ सदाचाररताः केऽपि । कदाचाररताः परे ॥ द्यूतकारास्तथा केऽपि । केऽपि मांसाशने रताः ॥ १० ॥ मद्यपाने रताः केचि—त्केचिद्वेश्यारतास्तथा ॥ परदाररताश्चौर्ये । केऽपि मिथ्याप्रलापिनः ॥ ११ ॥ स्वद्रोहे परद्रोहे च । परद्रव्यग्रहे रताः ॥ केचिद्रताः कूटसाक्ष्ये । देवद्रव्यस्य भक्षकाः ॥ १२ ॥ अन्ये तु धार्मिकाः संति । धर्मकर्मपरायणाः ॥ दानशीलतपोभाव—धर्मवर्गाश्रिता नराः ॥ १३ ॥ स्वदारतोषिणो नित्यं । परस्त्रीदर्शनेंधकाः ॥ परापवादने मूका । विरताः परवंचने ॥ १४ ॥ नित्यं संतोषसहिता । विजितांतरवैरिणः ॥ सद्दानपुण्यवंतश्च । वशीकृतनिजेंद्रियाः ॥ १५ ॥ परं धनेन धर्मेण । धरायां धनदोपमः ॥ धार्मिकाणां धुरि ख्यातो । धन्यो नामास्ति श्रेष्ठिकः ॥ १६ ॥ सुश्रावकगुणैर्युक्तो । वियुक्तो व्यसनैरयं ॥ योग्यः सद्धर्मरत्नस्य । जिनाज्ञातत्परः सदा ॥ १७ ॥ एकविंशतिसंख्यैश्च । सुगुणैर्मौक्तिकैरिव ॥ भूषितो भाति भव्यात्मा । ध-

न्यो धर्मवतां वरः ॥ ४४ ॥ गृहिधर्मानुगैः पंच—त्रिंशद्गुणगणैर्युतः ॥ गुणा हि कथ्यमानास्ते । संक्षेपेण निशम्यतां ॥ ४५ ॥ न्यायसंपन्नविभवः । शिष्टाचारप्रशंसकः ॥ कुलशीलसमैः सार्धं । कृतोद्वाहोऽन्यगोत्रजैः ॥ ४६ ॥ पापभीरुः प्रसिद्धं च । लोकाचारं समाचरन् ॥ अवर्णवादी न क्वापि । राजादिषु विशेषतः ॥ ४७ ॥ अनतिव्यक्तगुप्ते च । स्थाने सुप्रातिवेश्मके ॥ अनेकनिर्गमद्वार—विवर्जितनिकेतनः ॥ ४८ ॥ कृतसंगः सदाचारै—र्मातापित्रोश्च पूजकः ॥ त्यजन्नुपप्लुतं स्थान—मप्रवृत्तश्च गर्हिते ॥ ४९ ॥ व्ययमायोचितं कुर्वन् । वेषं वित्तानुसारतः ॥ अष्टभिर्धीगुणैर्युक्तः । शृण्वानो धर्ममन्वहं ॥ ५० ॥ अजीर्णे भोजनत्यागी । काले भोक्ता च सात्म्यतः ॥ अन्योन्याप्रतिबंधेन । त्रिवर्गमपि साधयन् ॥ ५१ ॥ यथावदतिथौ साधौ । दीने च प्रतिपत्तिकृत् ॥ सदानभिनिविष्टश्च । पक्षपाती गुणेषु च ॥ ५२ ॥ अदेशकालयोश्चर्यां । त्यजन् जानन् बलाबलं ॥ वृत्तस्थज्ञानवृद्धानां । पूजकः पोष्यपोषकः ॥ ५३ ॥ दीर्घदर्शी विशेषज्ञः । कृतज्ञो लोकवल्लभः ॥ सलज्जः सदयः सौम्यः । परोपकृतिकर्मठः ॥ ५४ ॥ अंतरंगारिषड्वर्ग—परिहारपरायणः ॥ वशीकृतेंद्रियग्रामो । गृहिधर्माय कल्प्यते ॥ ५५ ॥ वृद्धत्ववयसा व्याप्तो । जर्जरीभूतविग्रहः ॥ श्वासकासादि

रोगेण । पीडितोऽस्ति परं हि सः ॥ ५६ ॥ वदनं दशनैस्त्यक्तं । देहो मांसेन चाखिलः ॥ त्वक् तस्य तेजसा त्यक्ता । वृद्धो जातोऽस्ति सोऽधुना ॥ ५७ ॥ उक्तं च—गात्रं संकुचितं गतिर्विगलिता दंताश्च नाशं गता । दृष्टिर्भ्राम्यति रूपमेव ह्रसते वक्त्रं च लालायते ॥ वाक्यं नैव करोति बांधवजनः पत्नी न शुश्रूषते । धिक्कष्टं जरयाभिभूतपुरुषं पुत्रोऽप्यवज्ञायते ॥ ५८ ॥ पृथ्वीतले जरा कष्टं । कष्टं धनविपर्ययः ॥ कष्टं मृत्युः सुपुत्रस्य । कष्टात्कष्टतरी क्षुधा ॥ ५९ ॥ एवंविधोऽपि धर्मिष्ठो । वर्याचाररतो ह्यसौ ॥ त्रिकालं विदधे पूजां । पौषधं सर्वपर्वसु ॥ ६३ ॥ सामायिकादिषट्कर्म—कर्ता हर्ता कुकर्मणः ॥ मुनिवद्विषयासंग—विमुक्तः प्रियवाक् सुधीः ॥ ६४ ॥ अष्टादशस्वर्णकोटी—नायकोऽपुत्रवानसौ ॥ अनारतं निजं द्रव्यं । सप्तक्षेत्रेषु यच्छति ॥ ६५ ॥ शृणु राजन् चरित्रं त—द्भार्याया भुवनाद्भुतं ॥ यया धन्यो नितांतं स । सुखी सौभाग्यवानभूत् ॥ ६६ ॥ अस्यैव पुरे श्रीमान् । श्रीपतिर्नामतोऽर्थतः ॥ वरेण्यो वणिजां श्रेष्ठो । ज्येष्ठो लोकेषु सर्वदा ॥ ६७ ॥ पंचानां मध्यतः पूज्यः । पंचाचारप्रपालकः ॥ पंचेंद्रियवशीकर्ता । वीर्यपंचाननोपमः ॥ ६८ ॥ तत्प्रिया श्रीमती नाम्ना । श्रीपतेः श्रीर्यथा यया ॥ पुत्रत्रयोपरि प्राज्ञा । सुता जाता वरानना ॥ ६९ ॥

सुतजन्मोत्सवे सर्वो । जनो यात्यत्र हर्षतां ॥ श्रूयते नैव शास्त्रेषु । सुताजन्मोत्सवः क्वचित् ॥७०॥ यतः—जातेति शोको महतीति चिंता । कस्मै प्रदेयेति महान् वितर्कः ॥ दत्ता सुखं प्राप्स्यति वा न वेति । कन्यापितृत्वं खलु नाम कष्टं ॥ ७१ ॥ वरं व्याघ्रयुतारण्य—सेवनं विषभक्षणं ॥ वंध्यात्वं विवरे वासो । न सुतामुखदर्शनं ॥७४॥ आबाल्यादपि या नित्यं । गृहद्रव्यविनाशिनी ॥ पाणिग्रहणवेलायां । गृहसर्वस्वहारिणी ॥ ७५ ॥ इत्यस्ति लोकविख्यातं । सुताजन्मोत्सवो न हि ॥ तथापि व्यवहारी स । सुताजन्मोत्सवं व्यधात् ॥ ७६ ॥ पुत्रजन्मोत्सवमिव । तस्या जन्ममहं व्यधात् ॥ गुरुघृतादिदानैः स । स्वजनानप्यतोषयत् ॥ ७७ ॥ पंचशब्दादिवादित्रै—र्गृहं नादमयं व्यधात् ॥ षष्टिजागरणं नाम—स्थापनं च पिताकरोत् ॥ ७९ ॥ सा रत्नमंजरीनाम्ना । सर्वांगगुणपूरिता ॥ ववृधे स्वजनानंद—दायिनी भामिनी वरा ॥ ८० ॥ सर्वलक्षणसंयुक्ता । त्यक्ता दोषशतैः सदा ॥ अगण्यपुण्यलावण्य—शालिनी गजगामिनी ॥ ८१ ॥ रूपेण विजितानेक—नाकस्थनाकिनायिका ॥ चतुःषष्टिकलोपेता । सर्वशास्त्रविशारदा ॥ ८२ ॥ सारदेव च या भाति । भामिनी भूरिभूषणा ॥ निर्दूषणा नितांतेन । वेधसा निर्मिता वरा ॥ ८३ ॥ सयौवनापि सानंग—संगरंगवि-

वर्जिता ॥ निर्विकारा विवेकाढ्या । पुंमनोहारिणी परं ॥ ७४ ॥ निरता धर्मशास्त्रेषु । विरता पाप-कर्मणि ॥ परं नृद्वेषिणी नैव । पाणिग्रहणमिच्छति ॥ ७५ ॥ अनेकधा सखीभिः सा । पृष्टा किंचिन्मनोगतं ॥ भावं प्रकाशते नैव । हंत सा कांतवर्जिता ॥ ७६ ॥ श्रीमती श्रीमती सापि । नित्यमारोप्य वक्षसि ॥ तां पृच्छतिस्म हे वत्से । वरं न वृणुषे कथं ॥ ७७ ॥ सावक् नरं सुरं सिद्धं । तथा खेचरपुंगवं ॥ विद्याधरं च गांधर्वं । वरं नैव वृणोम्यहं ॥ ७८ ॥ मंत्रैस्तंत्रैस्तथा यंत्रै—रौषधैर्वश्यकार्मणैः ॥ अन्यैरपि तथोपायै—स्तस्याश्चित्तं न चालितं ॥ ७९ ॥ सर्वावयवसंपूर्णा । सर्वलक्षणसंयुता ॥ सर्वसौंदर्यसहिता—ऽवर्द्धतेंदुकलेव सा ॥ ८० ॥ त्रिजगन्मोहिनीमान—युता सासीज्जितेंद्रिया ॥ तत्स्वरूपं च नो वेधा । अपि जानाति हृद्गतं ॥ ८१ ॥ उद्यौवनमदोन्मत्ता । तारुण्यद्रुममंजरी ॥ लावण्यकूपिकेवासौ । जाता विंशतिवार्षिका ॥ ८२ ॥ अत्रांतरे धनाढ्यस्य । धन्यस्य दयिता मृता ॥ श्रेष्ठिनस्तस्य वृद्धस्य । सप्ततिवर्षसंगिनः ॥ ८३ ॥ सा प्रातिवेश्मिकी रत्नमंजरी शीलभूषणा ॥ धन्यं तं श्रेष्ठिनं वृद्धं । भार्यात्यक्तमथावदत् ॥ ८४ ॥ धन्य त्यज प्रियाशोकं । सहर्षं कुरु मानसं ॥ त्वामहं स्वपतिं कृत्वा । पालयामि पतिव्रतं ॥ १०० ॥ धन्याहं कृतपुण्याहं ।

निस्तीर्णाहं भवार्णवात् ॥ यथा पतिव्रतत्वेन । करोमि निर्मलां तनुं ॥ १ ॥ धन्योऽवदञ्च हे भद्रे । त्वं सुरूपा सयौवना ॥ यूनां हि श्रेष्ठिपुत्राणां । योग्या वामांगसंगता ॥ २ ॥ यतः—अनुचितफलाभिलाषी । विधिनैव निवार्यतेऽधमः पुरुषः ॥ द्राक्षापाचनकाले । मुखरोगो भवति काकानां ॥ ॥ ३ ॥ वांछति हि वरं कन्या । माता वित्तं पिता कुलं ॥ स्वाजन्यं बांधवाश्चापि । मिष्टान्नमितरे जनाः ॥ ४ ॥ मूर्खनिर्धनदूरस्थं । शूरं मोक्षाभिलाषिणं ॥ त्रिगुणाधिकवर्षीयं । तस्मै देया न कन्यका ॥ ५ ॥ बधिरक्लीबमूकानां । खंजांधजडचेतसां ॥ सहसा घातकर्तृणां । नूनं देया न कन्यका ॥ ६ ॥ कुलजातिविहीनानां । पितृमातृवियोगिनां ॥ गेहिनीपुत्रयुक्तानां । नूनं देया न कन्यका ॥ ७ ॥ कुशीलचौर्ययुक्तानां । मद्यमांसरतात्मनां ॥ वैदेशिकस्वगोत्रिणां । नूनं देया न कन्यका ॥ ८ ॥ सदैवोत्पन्नभक्षिणा—मालस्यवशवर्तिनां ॥ बहुवैराग्ययुक्तानां । नूनं देया न कन्यका ॥ १० ॥ उक्तं च—कुलं च शीलं च सनाथता च । विद्या च वित्तं च वपुर्वयश्च । एते गुणा यत्र वरे भवेयु—स्तस्मै प्रदेया जनकेन कन्या ॥ ११ ॥ इत्युक्त्वा विरते तस्मिन् । धन्ये धर्मवतां वरे ॥ उवाच वचनं तथ्यं । धन्या सा रत्नमंजरी ॥ १२ ॥ अहं न भोगसौख्यार्थं । नार्थ-

ग्रहणकांक्षया ॥ संतत्यर्थे न मानार्थे । न भयार्थे न लज्जया ॥ १३ ॥ केवलं पुण्यवांछार्थे । शीलपालनतत्परा ॥ त्वां सुशीलं वरं लब्ध्वा । कुमारीत्वं त्यजाम्यहं ॥ १४ ॥ पतिव्रता तदासक्ता । पतियुक्ता पतिप्रिया ॥ पत्या सहैव या याति । सा नारी वंशभूषणा ॥ १५ ॥ जरायुक्तं निजं नाथं । त्यक्त्वा या रमते परं ॥ पितुर्गृहे घनं याति । नायिका साधमा मता ॥ १६ ॥ पत्युर्वाचमवज्ञाय । या च सन्मुखभाषिणी ॥ पत्यौ द्वेषयुता नित्यं । नायिका साधमा मता ॥ १७ ॥ कलिप्रिया महाक्रूरा । निर्दया मर्मभाषिणी ॥ परगृहाटने रक्ता । नायिका साधमा मता ॥ २० ॥ अधोमुखी कूपगल्ला । घनरोमयुतांगका ॥ लंबोष्टी स्थूलकेशा च । नायिका साधमा मता ॥ २१ ॥ काकस्वरा करालाक्षी । लंबजिह्वारदान्विता ॥ दर्शयंती मुहुर्नाभिं । नायिका साधमा मता ॥ २२ ॥ कुशीला कुलटा कूट—प्रिया क्लेशविधायिनी ॥ कठोरवाक्या काणाक्षी । नायिका साधमा मता ॥ २३ ॥ पतिभक्तिरता नित्यं । पत्युश्चित्तानुरंजका ॥ पतिप्रेमपरानंदा । पतिदुःखेन दुःखिता ॥ २४ ॥ एवंविधा तु या नारी । कुलत्रयकशोपला ॥ प्रशस्यते बुधैर्लोके । गृहलक्ष्मीनिभा सदा ॥ २५ ॥ मया वृतो वरस्त्वं हि । मनसा पुरुषोत्तम ॥ कथयित्वेति मालां सा । तस्य कंठेऽध्यरोपयत् ॥ २६ ॥

विवाहिता शुभे लग्ने । पित्रापि प्रमुदाथ सा ॥ तातदत्तं धनं लात्वा । धन्या धन्यगृहे ययौ ॥२७॥
पत्युः पादौ त्रिकालं सा । प्रक्षाल्य चरणोदकं ॥ तदेव पिबति नित्यं । पतिभक्तिपरायणा ॥२८॥
सतीगुणयुता मौन—वृत्ता च मृदुभाषिणी ॥ गृहकार्यरता जाता । सा सद्धर्मपरायणा ॥२९॥
महासती महामान्या । महोत्साहा मदच्युता ॥ सा महेश्वरपत्नीव । जाता जगति विश्रुता ॥३०॥
तस्याश्चरणनीरेण । वातपित्तकफोद्भवाः ॥ रोगाः सर्वे क्षयं यांति । कुष्टान्यष्टादशाप्यहो ॥३१॥
अपुत्राणां मनुष्याणां । पुत्रप्राप्तिः क्षणाद्भवेत् ॥ स्थावरं जंगमं चैव । विषं नैव प्रसर्पति ॥३२॥
सौम्यदृष्ट्या तया दृष्टं । शुष्कमप्यार्द्रतां भजेत् ॥ क्रूरदृष्ट्या पुनश्चार्द्र । शुष्कं भवति निश्चितं ॥
॥३३॥ अतिवृष्टिरनावृष्टि—र्मूषकाः शलभास्तथा ॥ पराभवंति नो तत्र । तस्या एव प्रभावतः ॥
॥३७॥ मतंगजो हयो व्याघ्रः । सर्पो दावानलो जलं ॥ तत्र तस्याः प्रभावेण । प्रभवंति कदा-
पि न ॥३९॥ इति लक्षणसंयुक्ता । दानशीलतपोऽन्विता ॥ चतुःषष्टिकलोपेता । लक्ष्मीर्मूर्त्तिम-
तीव सा ॥४०॥ स धन्योऽस्ति महाराज । व्यवहारी रमेश्वरः ॥ तस्य प्रियाप्रबंधोऽय—मस्माभिः
कथितोऽखिलः ॥४१॥ पृथ्वीमृणविहीनां स । कृत्वा स्तोकदिनैः खलु ॥ सद्भार्यः स्वर्गलोके च ।

संप्रयास्यति निश्चितं ॥ ४४ ॥ इति तद्वचसः प्रांते । विसर्ज्य सकलां सभां ॥ भूपतिस्तद्गृहे गंतुं । रूपांतरमथाकरोत् ॥ ४५ ॥ नृपो दिनांतेऽथ सुपांथवेषो । धृत्वा करे पुष्करपात्रमेकं ॥ कषायवस्त्रान्वितदेहयुक्तो । रुद्राक्षमालाभिर्भूषितांगः ॥ ४६ ॥ केदारमुद्रांकितस्वांगुलीकः । प्रोहंमदंडांकितपाणिपद्मः ॥ गंगामृदा चर्चितद्वादशांगो । गतश्च तत्राथ स कौतुकार्थी ॥ ४७ ॥ युग्मं ॥ गत्वा तद्गेहांतः । प्रोवाच परिस्फुटं स नृमीशः ॥ सुभगे सुभगाकारे । अतिथिश्चागां तवागारे ॥ ४८ ॥ उक्तं च—अतिथिश्चापवादी च । द्वावेतौ मम बांधवौ ॥ अपवादी हरेत्पाप—मतिथिः स्वर्गदायकः ॥ ४९ ॥ भस्मना शुध्यते कांस्यं । ताम्रमम्लेन शुध्यति ॥ रजस्वला स्त्री स्नानेन । गृही दानेन शुध्यति ॥ ५० ॥ इत्युक्ते यतिभक्ता तं । पांथवेषधरं नृपं ॥ सासने चोपवेश्याथ । रम्यं भोज्यमकारयत् ॥ ५१ ॥ तांबूलादींस्ततो दत्वा । बाह्यांगणभुवि तथा ॥ रम्यां शय्यां विधायासौ । शयनार्थं तमादिशत् ॥ ५२ ॥ नृपोऽप्यदृश्यरूपोऽथ । पश्यन् विविधचेष्टितं ॥ सुप्तोऽपि जजागार । ज्ञातुं तच्चरितं तदा ॥ ५३ ॥ अथ सा संध्याकाले । पत्युः पादोदकं च पीत्वा द्राक् ॥ गेहापवरकमध्ये । निनाय निजवल्लभं भक्त्या ॥ ५४ ॥ गंगापुलिनसुकोमल—शय्यायां सुरभिपुष्पयुक्तायां ॥

सुष्वाप धन्यः श्रेष्ठी । निवेश्य चरणौ प्रियोत्संगे ॥ ५९ ॥ सा पतिचरणौ भक्त्या । संवाहयति स्व-
कीयपाणिभ्यां ॥ शीलवतीशृंगारा । पतिव्रताधर्मसंयुक्ता ॥ ६० ॥ अथ निद्रां गते पत्यौ । धर्मध्या-
नार्थमागता ॥ गृहपौषधशालायां । विशालायां मुदाथ सा ॥ ६१ ॥ संस्थाप्य स्थापनाचार्यं । कृत्वा
स्वीयासनं स्थिरं ॥ सामायिकादिषट्कर्म—करणे सा मतिं दधौ ॥ ६२ ॥ एकाग्रचित्ततां कायं ।
कृत्वा च वचनं स्थिरं ॥ त्रिधा शुद्ध्या शुभध्यानं । ध्याययामास सा शुभा ॥ ६३ ॥ पंचानां परमे-
ष्टिनां । कृत्वा सा स्मरणं घनं ॥ स्मृत्वा सद्धर्मशास्त्राणि । सामायिकमपारयत् ॥ ६४ ॥ समर्प्य गृ-
हकार्यं च । सर्वं परिजनस्य सा ॥ कपाटदृढकरणादि । प्रययौ पतिसन्निधौ ॥ ६५ ॥ राजा श्रीवि-
क्रमादित्य । आदित्यसमसुप्रभः ॥ विलोकयन् विशेषेण । सुप्तः कपटनिद्रया ॥ ६६ ॥ सुप्ते परिज-
ने सर्वे । मंदं मंदं गतो नृपः ॥ जालांतरस्थितो द्वारि । तच्चरित्रं व्यलोकयत् ॥ ६७ ॥ निशार्द्धस-
मये कोऽपि । साहसी चौरनायकः ॥ द्रव्यार्थी खात्रपातेन । प्रविष्टो धन्यसद्मनि ॥ ६८ ॥ तं दृ-
ष्ट्वा जागृता रत्न—मंजरी सा व्यचिंतयत् ॥ कोऽयं रूपश्रिया मार—सदृशो विश्वमोहकः ॥ ६९ ॥
किमिंद्रः किमु वा चंद्रो । ह्यथवा किं दिवाकरः ॥ देवः किमथवा साक्षा—दयं मकरकेतनः ॥

॥ ७०॥ कलंकी रजनीजानि—स्तपनस्तापकः पुनः ॥ अनंगस्तु मनोजन्मा । तत्कोऽयं सुभगा-ग्रणीः ॥ ७१॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ तं दृष्ट्वा रूपवंतं सा । चिंतयंतीति मानसे॥ विषयैः परिभूतांगा-नंगबाणैर्घनं हता ॥ ७२॥ उवाच वचनं चारु । चतुरा रत्नमंजरी ॥ चौरं कामाकुलीभूता । प्रा-णनाथावधार्यतां ॥ ७३॥ एष देहो गृहं चैत—द्धनधान्यसमन्वितं ॥ देवलोकविमानाभं । त्वदा-यत्तमतः परं ॥ ७४ ॥ प्रसीद परमानंद—दायकस्त्वं तु नायक ॥ भोगं भुंक्ष्व मया सार्धं । न स-हेऽहं विलंबनं ॥ ७५ ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा । स जगौ चौरनायकः ॥ कंपमानो भयभ्रांतः । शृणु सौम्ये वचो मम ॥ ७६ ॥ अमेध्यमध्ये कीटस्य । सुरेंद्रस्य सुरालये ॥ समाना जीवितव्याशा । स-मं मृत्युभयं द्वयोः ॥ ७७॥ द्यूतकारी तथा चौर—चर्ययाहं धनार्जकः ॥ वेश्याव्यसनसंयुक्तो । वि-युक्तो गृहबंधुभिः ॥ ७८॥ अतो धनार्थं त्वद्गेहे । प्रविष्टो निष्फलोऽभवं ॥ जागर्ति हि जने चौ-रा । न गृहीतुं धनं ह्यलं ॥ ७९॥ इति चौरवचः श्रुत्वा । विवशा रत्नमंजरी ॥ कामबाणविभिन्नां-गा । विरहानलपीडिता ॥ ८०॥ कुलमार्गं परित्यज्य । व्यथिता मन्मथेषुभिः ॥ पूरिता पापपूरेण । तस्योत्तरमिदं ददौ ॥ ८१॥ नाथाथ शृणु मे वाक्यं । चौरस्त्वं पुरुषोत्तमः ॥ मम मानसमीनस्य

। जालवत्प्रतिभाससे ॥ ८२ ॥ मामकीनो मनोमीनो । वसन् हि रागसागरे ॥ गृहीतो रूपजाले-न । त्वया तेनासि धीवरः ॥ ८३ ॥ सक्तः स्पर्शे नागः । शब्दे हरिणो रसे तु मीनश्च ॥ पतन् पतंगो दीपे । नष्टो गंधेन भृंगश्च ॥ ८४ ॥ विषयगणः कापुरुषं । करोति वशवर्तिनं न सत्पुरुषं ॥ बध्नाति मशकमेव हि । लूतातंतुर्न मातंगं ॥ ८५ ॥ विषस्य विषयाणां च । दूरमत्यंतमंतरं ॥ उप-भुक्तं विषं हंति । विषयाः स्मरणादपि ॥ ८६ ॥ ये नैकांगुलितर्जनामपि गुरोः सोढुं समर्था नरा । मानाभ्युन्नतमानसाश्च सकलं पश्यंत्यधस्ताज्जगत् ॥ ते कामेन कदर्थिना धृतिभिदा पादैर्हता योषि-ता—माज्ञां मूर्धभिरुद्वहंति कृपणा राज्ञामिव प्रोल्बणां ॥ ८७ ॥ यौवनं धनसंपत्तिः । प्रभुत्वमवि-वेकिता ॥ एकैकमप्यनर्थाय । किं पुनस्तच्चतुष्टयं ॥ ८८ ॥ अनादाविह संसारे । दुर्वारो मकरध्व-जः ॥ विडंब्यमाना येनात्र । वीराः स्युरपि कातराः ॥ ८० ॥ एते दुःखमया इमे विषमया एते हि मायामया । एतेभ्योऽपि किमस्ति निंदितमथैतेभ्यो विरूपं च किं ॥ ज्ञातं रे विषयेषु लोलुपतया तैस्तैः प्रकारैः सखे ॥ । चेतस्त्वं विनिवार्यमाणमपि धिग् बहुस्पृहं धावसि ॥ ८१ ॥ अवश्यं याता-रश्चिरतरमुषित्वापि विषया । वियोगे को भेदस्त्यजति न जनो यत्स्वयममून् ॥ व्रजंतः स्वातंत्र्याद-

तुलपरितापाय मनसः । स्वयं त्यक्ता ह्येते शमसुखमनंतं विदधति ॥ ९२ ॥ विषयसुखं दुग्धमिव । स्वादयति जनो विडाल इव मुदितः ॥ नोत्पाटितलकुटमिव । पश्यति यममहह किं कुर्मः ॥ ९३ ॥ अविदितपरमानंदो । वदति जनो विषय एव रमणीयः ॥ तिलतैलमेव मिष्टं । येन न दृष्टं घृतं क्वापि ॥ ९४ ॥ भुंक्ष्व भोगान् मया सार्धं । फलं मानुषजन्मनः ॥ गृहाण सुकुमालं च । ममांगमुररीकुरु ॥ ९५ ॥ चौरः प्रोवाच हे कांते । त्वयोक्तमसमंजसं ॥ वृद्धं पतिं यतस्त्यक्त्वा । स्वकीयं मां तु वांछसि ॥ ९६ ॥ लोकद्वयविरुद्धेना—नेन पापेन कर्मणा ॥ परस्त्रीसंगदोषेण । ममापि नरकं भवेत् ॥ ९७ ॥ किंच स्मृतावपि—गते मृते प्रव्रजिते । क्लीबे च पतिते पतौ ॥ पंचस्वापत्सु नारीणां । पतिरन्यो विधीयते ॥ ९८ ॥ जीवति तव नाथेऽहं । कथं संगं करोमि ते ॥ विचारय विचारज्ञे । नीतिशास्त्रविदां वचः ॥ ९९ ॥ इत्युक्तं चौरराजेन । वचनं नीतिसंयुतं ॥ श्रुत्वा च मदनांधा सा । तस्य चेत्युत्तरं ददौ ॥ १०० ॥ भुजगायं ध्रुवं वृद्धो । मृतोऽस्ति मम वल्लभः ॥ न प्रत्येसि तदागत्य । तं मृतं प्रविलोकय ॥ २ ॥ यावदागत्य चौरोऽसौ । करोत्यस्यास्यदर्शनं ॥ तावत्तया तस्य कंठे । दत्तोंगुष्ठोऽसुनाशकः ॥ ४ ॥ अहो नारीचरित्रं तु । दुर्घटं घटनातिगं ॥ वेधा

अपि न जानाति । का कथा मानुषस्य तु ॥ ८ ॥ यासामंचलवातेन । कामरोगो हि वर्धते ॥ तासामालिंगने पुंसां । किं चित्रं मरणं भवेत् ॥ ९ ॥ आसन्नमेव ललना भजते मनुष्यं । विद्याविहीनमकुलीनमसंस्तुतं च ॥ प्रायेण भूमिपतयः प्रमदा लताश्च । पार्श्वस्थमेव किल संपरिवेष्टयंति ॥ १० ॥ नितंबिन्यः पतिं पुत्रं । पितरं भ्रातरं क्षणात् ॥ आरोपयंत्यकार्येऽपि । दुर्वृत्ताः प्राणसंशये ॥ ११ ॥ संमोहयंति मदयंति विडंबयंति । निर्भर्त्सयंति रमयंति विषादयंति ॥ एताः प्रविश्य सदयं हृदयं नराणां । किं नाम वामनयना न समाचरंति ॥ १२ ॥ स्फुरन्मायावर्त्तः सहजचपलत्वोर्मिनिकरः । करालक्रूरत्वप्रकरमकरव्रातसहितः ॥ चलच्चेतःपोतो हतहृदयपातालविवरो । गभीरोऽयं योषिज्जलधिरिह के के न पतिताः ॥ १४ ॥ स्मितेन भावेन च लज्जया भिया । पराङ्मुखैरर्धकटाक्षवीक्षितैः ॥ वचोभिरीर्षाकलहैश्च लीलया । समस्तभावैः खलु बंधनं स्त्रियः ॥ १५ ॥ अहह गृही क नु कुशली । वध्ध्वा संसारसागरे क्षिप्तः ॥ यद्यपि लभते पोतं । पुनस्तयैव निमज्ज्यते प्रसभं ॥ ॥ १६ ॥ भार्यानिगडं दत्वापि । न संतुष्टः प्रजापतिः ॥ भूयश्च पुत्ररूपेण । यच्छति गलशृंखलां ॥ ॥ १७ ॥ एता हसंति च रुदंति च कार्यहेतो—र्विश्वासयंति च वरं न च विश्वसंति ॥ तस्मान्नरेण

कुलशीलसमन्वितेन । नार्यः श्मशानघटिका इव वर्जनीयाः ॥१८॥ भूमौ निक्षिप्य तं धन्यं । शय्यायां स्वेच्छयाथ सा ॥ तेन सह विविधैर्भंगै—र्मुदा रंतुं प्रचक्रमे ॥१९॥ विविधैश्चुंबनैः सा तं । सुनर्मवचनैस्तथा ॥ आलिंगनपरिष्वंगै—स्तोषयामास संमदात् ॥२०॥ हर्षयुक्तैश्च सीत्कारै—स्तांबूलार्पणकैर्मिथः ॥ तयोस्तदा प्रवृत्तश्च । स्मररंगोऽतिहर्षदः ॥२१॥ त्रियामायास्ततः प्रांते । सोऽवदच्चौरनायकः ॥ यास्याम्यहं निजं स्थानं । मृगशावविलोचने ॥ २२॥ यतः—रात्रिंचराः पुनश्चौरा । दिने प्रच्छन्नवृत्तयः ॥ कुर्कुटस्वरमाकर्ण्य । द्रुतं यांति दिशोदिशं ॥२३॥ अथावदत्सा हे स्वामिन् । विना त्वां प्राणवल्लभ ॥ हाहा कथं भविष्यामि । विरहानलपीडिता ॥२४॥ प्राणेश त्वां विना प्राणान् । कथं रक्षामि संप्रति ॥ नित्यं रात्रौ त्वयागत्य । पावनीयं गृहं मम ॥२५॥ त्वां विना तु गृहं देहो । यौवनं हृदयं मम ॥ संजातं त्वधुना शून्यं । कथ्यते किं मुहुर्मुहुः ॥२६॥ तां जिह्वां शतधा कृत्वा । प्रक्षिपामि दिशोदिशं ॥ यया प्राणेश गच्छ त्व—मिति वाक्यं वदाम्यहं ॥ २७॥ यतः—मा गा इत्यपमंगलं व्रज इति स्नेहेन हीनं वच—स्तिष्ठेति प्रभुता यथारुचिवचस्तचाप्युदासीनता ॥ त्यक्तं सांप्रतमाचरामि रुचिरं यत्सोपचारं वचः । स्मर्तव्या वयमादरेण सहसा

यामः पुनर्दर्शनं ॥ ३० ॥ चौरोऽप्युवाच हे सुभ्रु । लावण्यगुणसागरे ॥ त्वं मे मानसहंसस्य । भासने वागुरा वरा ॥ ३१ ॥ हे प्रिये प्राणदासि त्वं । प्राणान् मुक्त्वा तवांतिके ॥ यामि स्वस्ति तवैवास्तु । समेष्यामि दिनात्यये ॥ ३३ ॥ वदंतमिति तं चौरं । श्रुत्वा विक्रमभूपतिः ॥ करवालकरः क्रूरो—ऽभूत्सज्जो द्वारदेशगः ॥ ३४ ॥ यावत्स खात्रमार्गेण । याति चौरोऽथ शंकितः ॥ तावत्साह कथं स्वामिन् । त्वया कष्टेन गम्यते ॥ ३५ ॥ मुख्यद्वारं समुद्घाट्य । गच्छ त्वं जीवितेश्वर ॥ पुनः प्रसादं कृत्वा मे । मानसाब्जं विकासयेः ॥ ३६ ॥ ततः कपाटमुद्घाट्य । यावद्याति बहिरसौ ॥ राज्ञासिना हतस्तावत् । स चौरः पारदारिकः ॥ ४६ ॥ तत्क्षणादेव पंचत्वं । प्राप्तवांश्च पपात सः ॥ अत्युग्रपुण्यपापानां । फलमत्रैव जन्मनि ॥ ४७ ॥ उक्तं च—द्रौपद्या वचनेन कौरवशतं निर्मूलमुन्मूलितं । सुग्रीवस्य विधाय मोहमतुलं वाली हतस्तारया ॥ सीतासक्तमनास्त्रिलोकविजयी प्राप्तो वधं रावणः । प्रायः स्त्रीवचनप्रपंचनिरताः सर्वे क्षयं यांति वै ॥ ४८ ॥ एकं पश्यति नेत्रवक्रचलितै रामान्यमाभाषते । आलिंगत्यपरं प्रयच्छति करेणान्यस्य तांबूलकं ॥ संकेतं दिशतीतरस्य हसितैरन्यं हरेद्वोऽगनो । यस्तस्यामनुरागमेत्यनिपुणो धिक् तं मनुष्याधमं ॥ ४८ ॥

न विषं नामृतं किंचि—देकां मुक्त्वा नितंबिनीं ॥ सैवामृतमयी रक्ता । विरक्ता विषरूपिणी ॥ ४९ ॥ रक्ता हरति सर्वस्वं । प्राणानपि विरागतः ॥ अहो रागे विरागे च । कष्टं कष्टात्खलु स्त्रियः ॥ ५० ॥ प्राज्ञं विनीतं स्वाचारं । विद्वांसमपि मंत्रिणं ॥ छलयंति नरं नित्य—मेता योषित्पिशाचिकाः ॥ ५१ ॥ इंदुलेखेव कुटिला । संध्येव क्षणरागिणी ॥ नीचगा निम्नगेवासौ । वर्जनीया नितंबिनी ॥ ५२ ॥ ज्ञात्वा तच्चरितं सर्वं । चौरं हत्वा स्ववेश्मनि ॥ गतः श्रीविक्रमादित्यः । सुष्वाप शयने तथा ॥ ५४ ॥ अथ चौरं हतं ज्ञात्वा । गत्वा तन्निकटं च सा ॥ दुःखिता भूरिमोहेन । चकार परिदेवनं ॥ ५५ ॥ हा प्राणनाथ प्राणेश । जीवितेश शुभंकर ॥ मां मुक्त्वा क गतोऽसि त्वं । विरहानलपीडितां ॥ ५६ ॥ कथं हाहा भविष्यामि । त्वां विनाहं जनोत्तम ॥ आजीवितं स्नेहबद्धा । महादुःखाब्धिमध्यगा ॥ ५७ ॥ विलप्य बहुधा चैवं । सेति चित्ते व्यचिंतयत् ॥ अहो मम द्वयं ताव—द्गतं गौरवकारणं ॥ ५८ ॥ लौकिकस्तु गतो भर्ता । गतो लोकोत्तरः पुनः ॥ गतो धर्मः कुले जात—स्त्रैलोक्यव्यापकोऽयशः ॥ ६३ ॥ प्रभाते किं करिष्यामि । पतिहीना सुतैर्विना ॥ लोकद्वयविरुद्धेना—नेन पापेन कर्मणा ॥ ६४ ॥ हाहा दैवाथ जाताहं । सर्वशृंगारवर्जिता ॥ प-

तिहीना च निर्भाग्यगा । विधवा करुणास्पदा ॥ ६५ ॥ वंचिता वस्त्रभूषाभि—स्तांबूलरहितानना ॥ जाता हा संप्रति दीना । कुंकुमादितिरस्कृता ॥ ६६ ॥ अधोमुखी गल्लन्यस्त—हस्ता हातःपरं कथं गृहकोणस्थिता कालं । गमयिष्यामि हा कथं ॥ ६७ ॥ नित्यं रटंती रंकेव । सदाश्रुमलिनानना ॥ लोकानां पुरतः स्वास्यं । दर्शयिष्यामि हा कथं ॥ ७० ॥ वरं विषं वने वासो । व्याघ्रवक्त्रविशोधनं ॥ वरं गुहाप्रवेशश्च । सिंहस्य भयकारिणः ॥ ७१ ॥ वैश्वानरे जले झंपा—पातो वरतरः खलु ॥ न वरं विधवायास्तु । जीवनं लोकनिंदितं ॥ ७२ ॥ विचिंत्येति समुद्भाय । साहसाश्रितमानसा ॥ सा परिवारमुद्भाप्य । रात्रिवृत्तं ततोऽवदत् ॥ ७३ ॥ रजन्यामद्य नो गेहे । स्तेनः कश्चित्समागतः ॥ मारितस्तेन मे प्राण—वल्लभो जरयान्वितः ॥ ७९ ॥ स तीर्थयात्रिको धन्यो । धावमानस्तदा मम ॥ प्राणेशरक्षणार्थं तु । हतः पापेन तेन सः ॥ ८० ॥ जागृताहं क्षणादेव । तावन्नष्टा गतोऽधमः ॥ स स्तेनोऽथ करोमि किं । हा दैवेन हता त्वहं ॥ ८१ ॥ भर्तारं मे तथा चैनं । भर्तुरर्थे मृतं ध्रुवं ॥ गृहीत्वा कानने प्राणान् । त्यजामि वह्निना द्रुतं ॥ ८२ ॥ नार्योऽन्या हि मृते नाथे । रुदंति करुणारसं ॥ वर्धापयंति वलयैः । खंडितैश्च करच्युतैः ॥ ८३ ॥ अहं तु हर्षपूरेण । पूरिता

पतिवर्त्मगा ॥ यास्यामि स्वर्गलोकं हि । लोकवृंदैः स्तुता सती ॥ ८७ ॥ अथ सा स्वामिनो देहं । चौरस्यापि कलेवरं ॥ शुद्धोदकेन प्रक्षाल्य । पूजयामास संमदात् ॥ ८८ ॥ प्रभातसमये जाते । उज्जयिन्या जनोऽखिलः ॥ सतीपादार्चनरतो । गलदश्रुः समागतः ॥ ८९ ॥ हा मातस्त्वां विना लोकः । सशोकः किं करिष्यति ॥ रोगदोषभयभ्रांतः । कस्याग्रे पूत्करिष्यति ॥ ९० ॥ अद्य त्रिभुवनं शून्य—मवंती रंडिताखिला ॥ जनाशा निष्फला जज्ञे । त्वयि देवि दिवं गते ॥ ९१ ॥ श्रीविक्रमो जनैर्गत्वा । विज्ञप्तो विनयान्वितैः ॥ सतीशिरोमणिर्याति । पतिवर्त्मानुगामिनी ॥ ९२ ॥ प्रत्यक्षा कामधेनुः सा । कल्पवल्लीव जंगमा ॥ धन्यस्य दयिता धन्या । मान्याखिलजनव्रजैः ॥ ॥ ९३ ॥ पादप्रक्षालनाद्यस्या । वातपित्तकफोद्भवाः ॥ रोगाः सर्वे प्रयांतिस्म । ह्यभिघातविषोद्भवाः ॥ ९४ ॥ अपुत्राः पुत्रसंयुक्ता । निर्धना धनपूरिताः ॥ तस्याः शीलप्रभावेण । भूताद्याः प्रभवंति न ॥ ९५ ॥ इति तेषां वचः श्रुत्वा । तदा शृंगारसुंदरी ॥ जगाद नृपतिं नत्वा । पट्टराज्ञी पतिव्रता ॥ ९६ ॥ सतीपादोदकं शीघ्र—मानयामि तवाज्ञया ॥ येन मे याति वंध्यात्वं । कुलवृद्धिस्तव प्रभो ॥ ९७ ॥ जगाद नृपतिर्ज्ञात—तच्चरित्रः प्रियांप्रति ॥ सद्योऽहमानयिष्यामि । सत्याः पादोदकं

तव ॥ ९८ ॥ नगरीवासिनां नृणां । नृपतिश्चोत्तरं ददौ ॥ सतीशिरोमणेस्तस्या । उत्सवं कुरुत द्रुतं ॥ ९९ ॥ तत्रागच्छाम्यहं याव—त्तावत्स्थेयं नदीतटे ॥ तस्याः पादौ यथा नत्वा । किंचित्पृच्छामि तामहं ॥ १०० ॥ अथ ते नगरीलोकाः । समागत्य तदोकसि ॥ घोटिकां स्वर्णपर्याणां । सज्जीचक्रुर्मनोहरां ॥ १ ॥ दैरेयीं शर्करायुक्तां । सुगंधिद्रव्यमिश्रितां ॥ रसाढ्यां प्रगुणीचक्रु—र्भोजनार्थं सतीकृते ॥ २ ॥ जग्ध्वा रसवतीं साथ । भुक्तशेषामसौ ददौ ॥ लोकेभ्यः सर्वरोगाणां । विनाशाय दुराशया ॥ ३ ॥ अक्षताशिषदानादि—पादप्रक्षालनांजसा ॥ लोकं संतोष्य सा धर्म—ध्यानकार्यमथाकरोत् ॥ ४ ॥ सप्तक्षेत्रीव्ययं देव—पूजनं गुरुवंदनं ॥ ज्ञानार्चनं संघभक्तिं । दीनोद्धरणकादिकं ॥ ५ ॥ धर्मस्याराधनं क्रोध—मानमायादिवर्जनं ॥ क्षामणं सर्वजीवानां । पापस्थानविसर्जनं ॥ ६ ॥ चतुर्णां शरणं सर्व—तीर्थानां वंदनं तथा ॥ दुष्कार्यगर्हणं चैव । पुण्यानामनुमोदनं ॥ ७ ॥ अनित्यतादिभावानां । भावनं भूरिभावतः ॥ तथा चतुर्विधाहार—त्यजनं हर्षतो व्यधात् ॥ ८ ॥ कुलकं ॥ पंचानां परमेष्ठीनां । स्मरणं चैकचित्ततः ॥ सा चकार तदा शीघ्रं । शुभभाववशं गता ॥ ९ ॥ प्रासादोद्धरणे धर्म—शालायाः करणे तथा ॥ साधर्मिकेभ्यः सर्वं स्वं ।

स्वकीयं सा समार्पयत् ॥ १० ॥ इति धर्मे व्ययं कृत्वा । शुद्धसम्यक्त्ववासिता ॥ लौकिककार्यकरणं । कारयामास सा सती ॥ ११ ॥ गोधूमदानं गोदानं । महीं स्वर्णघटादि च ॥ भावतः सा ददौ दक्षा । ब्राह्मणानां विशेषतः ॥ १२ ॥ अन्येषां स्वजनानां च । पंगुबधिरकुष्टिनां ॥ तथैवांधादिदीनानां । धनं साथ ददौ मुदा ॥ १३ ॥ यतः—पात्रे धर्मनिबंधनं तदितरे प्रोद्यद्दयाख्यापकं । मित्रे प्रीतिविवर्धनं रिपुजने वैरापहारक्षमं ॥ भृत्ये भक्तिभरावहं नरपतौ सन्मानसंपत्करं । भट्टादौ तु यशस्करं वितरणं न काप्यहो निष्फलं ॥ १४ ॥ दानं महिमनिधानं । कुशलविधानं कलंककरिसिंहः ॥ श्रीकलकंठीचूतं । सिद्धिवधूसंगमे दूतं ॥ १५ ॥ दानेन देवा हि वशीभवंति । दानेन वैराण्यपि यांति नाशं ॥ परोऽपि बंधुत्वमुपैति दाना—द्दानं हि सर्वव्यसनानि हंति ॥ १६ ॥ आर्तेषु दीनेषु रुजार्दितेषु । बालेषु वृद्धेषु तथांधकेषु ॥ सुश्रद्धया स्वल्पमपि प्रदत्तं । स्यादक्षयद्रव्यकृते नराणां ॥ १७ ॥ सर्वकार्याणि कृत्वा सा । श्वेतवस्त्रैरलंकृता ॥ मायाविनी गृहद्वारे । ददौ कुंकुमहस्तकान् ॥ १८ ॥ मनुष्यकोटिसंस्तूय—माना नारीगणैर्वृता ॥ पंचशब्दादिवादित्र—बधिरीकृतदिग्गणा ॥ २० ॥ नारीकदंबकैः पृष्टे । गीयमानगुणोत्करा ॥ लोकैश्च संस्तुतासंख्यै—रथारूढा चचाल

सा ॥ २१ ॥ युग्मं ॥ भत्ता महिलाण गई । भत्ता सरणं च जीवियं भत्ता ॥ तम्मग्गाणुसरणं । पइव्वयाणं खु निद्दिठं ॥ २२ ॥ चिंतयंतीति गाथार्थे । दृढं कृत्वा निजं मनः ॥ हसंती बाह्यहर्षेण । हृदि दुःखेन पूरिता ॥ २३ ॥ पदे पदे स्वर्णरूप्य—पुष्पैर्माणिक्यमिश्रितैः ॥ लोकैर्वर्ध्याप्यमाना सा । क्रमादागाच्चतुष्पथं ॥ २४ ॥ एवं प्राप्ता पुरीबाह्ये । रेवतीतटिनीतटे ॥ यत्रास्ति मणिभद्राख्य—यक्षेंद्रस्य गृहं वरं ॥ २५ ॥ समुत्तीर्य ततश्चाश्वात् । स्थित्वा तत्र तरोस्तले ॥ याचकेभ्यो ददौ दानं । सा स्वकीर्त्तिनिबंधनं ॥ २६ ॥ इतस्तत्र महीपालो । विक्रमार्कः समाययौ ॥ सापि स्नानं चकाराथ । गत्वा यवनिकांतरे ॥ २७ ॥ ददौ सा स्वांगलग्नानि । भूषणान्यर्थिनां मुदा ॥ पश्चाद्वर्धापयामास । राजानं सपरिच्छदं ॥ २८ ॥ चिरं जीव चिरं नंद । चिरं पालय मेदिनीं ॥ चिरमाश्रितलोकानां । पूरय त्वं मनोरथान् ॥ २९ ॥ राजन् राजकुलोत्तंस । वंशदीपक विश्वजित् ॥ वंशवृद्धिकरस्तेऽस्तु । मम सत्याः प्रभावतः ॥ ३० ॥ एवमुक्त्वा पुरो राज्ञो—ऽमुंचत्साक्षतमुष्टिकां ॥ शृंगारसुंदर्यर्थं च । पादप्रक्षालनोदकं ॥ ३१ ॥ तस्याः पादौ नमस्कृत्य । राज्ञी शृंगारसुंदरी ॥ ययाचे चाशिषं प्रीता । सतींमन्या जगाद सा ॥ ३२ ॥ अविधवा भव पुत्रवती भव । प्रियहिता दयिता

भव सर्वदा ॥ भव सुतीव्रसतीव्रतधारिणी । भव सदैव रमासहचारिणी ॥ ३३ ॥ या मुकुंदपदपंकजभृंगी । या नृपांगणविनोदकुरंगी ॥ क्षीरसागरविलोडनजाता । सा स्थिरा भवतु मन्मथमाता ॥ ॥ ३४ ॥ इत्युदित्वा गुरून्नत्वा । क्षमयित्वाखिलान् जनान् ॥ गृहीत्वा दीपकं हस्ते । सा चितागारमागमत् ॥ ३५ ॥ तां निवार्य तदा राजा । प्रतिलोकानिति जगौ ॥ दूरे स्थित्वा क्षणं यूय—मेकांतं कुरुत द्रुतं ॥ ३६ ॥ किंचित्पृछामि संदेह—महं सतीशिरोमणेः ॥ येन मे हृदये सौख्यं । जायते हर्षदायकं ॥ ३७ ॥ कृतं निर्व्यजनं लोकै—स्तत्क्षणादेव कोविदैः ॥ मंदंमंदं ततो राजा । पृष्टवांस्तां महासतीं ॥ ३८ ॥ त्रिकालज्ञा त्रिदोषज्ञा । त्रिधा त्रैलोक्यपावनी ॥ त्रियामाकार्यैकर्त्री त्व—महो सतीमतल्लिका ॥ ३९ ॥ पतिव्रतत्वं ते चाहो । पतिघ्ने परलालसे ॥ पतिद्वयसमायुक्ते । पत्युरंगुष्टदायके ॥ ४० ॥ एवंविधैर्गुणैर्युक्ता । मुधा त्वं म्रियसे कथं ॥ भुंक्ष्व भोगान्नवनवान् । यौवनं च कृतार्थय ॥ ४१ ॥ मौर्ख्यात्त्वया वृतो नान्यो । वरो यौवनतायुतः ॥ वंचनायैव लोकानां । वृद्धः परिणीतस्त्वया ॥ ४२ ॥ स्वर्लोकं प्रापितः सोऽपि । गलेंगुष्टप्रदानतः ॥ चौरेण च समं रात्रौ । रंत्वाथ म्रियसे कथं ॥ ४३ ॥ केवलं वंचनायैव । लोकानां सुंदरि त्वया ॥ ख्यापितं जगति स्त्री-

यं । सतीत्वं वामलोचने ॥ ४४ ॥ स्त्रीचरित्रं विमुच्यातः । कथ्यतां तथ्यभाषया ॥ अहं कस्यापि नो वक्ष्ये । समस्तं चरितं तव ॥ ४५ ॥ सावदत शृणु राजेंद्र । मा पृछ चरितं मम ॥ यथा प्रवर्तते कालः । स तथैवोपसेव्यते ॥ ४६ ॥ अंगुष्ठाग्रे ज्वलंतं स्वं । मुक्त्वेदासे नगाग्रगं ॥ तेनासि त्वं महामूर्खः । स्त्रीचरित्रस्य पृछकः ॥ ४७ ॥ हरिहरादयो देवा । मुनयः कपिलादिकाः मानवाश्चक्रवर्त्याद्याः । कामिन्यग्रे तु किंकराः ॥ ४८ ॥ अनिंद्या गुरवो गावः । कांचनं सलिलं स्त्रियः ॥ पृथ्वी चैव षडेतानि । यो निंदति स निंद्यते ॥ ४९ ॥ समुद्रमध्यं नारीणां । चरित्रं मेघगर्जितं ॥ भविष्यज्जीवरूपत्वं । न जानंति सुरा अपि ॥ ५० ॥ भूलोकस्वर्गलोकस्य । नागलोकस्य भूपते ॥ चरित्रं पृछ मे पार्श्वे । मा स्त्रीणां चरितं पुनः ॥ ५१ ॥ तथापि पृछसि यन्मां । तत्त्वं मुग्धोऽसि भूपते ॥ कथितेन च संतापो । भविष्यति परं तव ॥ ५६ ॥ अग्रे विगोपितस्त्वं च । गांध्या तस्याश्च किंकरः ॥ जातो हि पंचदंडात–पत्रस्यापि गवेषकः ॥ ५७ ॥ नाहं सा सत्यभामास्मि । देवानां दमनी न हि ॥ मारयित्वैकमेवाहं । जाताहं परगागिणी ॥ ५८ ॥ बिले बिले त्वया दृष्टा । गोधागोनसमूषकाः ॥ दृष्टिविषो न दृष्टोऽस्ति । दृष्टोऽपि जीवितापहः ॥ ५९ ॥ शुक्तिशंखकपर्दा-

द्याः । सागरे भ्रमता त्वया ॥ विलोकिता विशेषज्ञ । न दृष्टः कौस्तुभः परं ॥ ६० ॥ कंटकाकुल-कंथेर—करीरादिद्रुमास्त्वया ॥ दृष्टाः संति घना राजन् । न दृष्टः कल्पपादपः ॥ ६१ ॥ रणभूर्विष-नूः क्रूरा । मरुभूमिर्विलोकिता ॥ रत्नमुक्ताभृता भूमि—र्न दृष्टा कापि कोविद ॥ ६२ ॥ एवं त्रि-भुवने राजन् । भ्रमता भाग्ययोगतः ॥ कलाः सर्वास्त्वया दृष्टाः । स्त्रीचरित्रं न चेङ्गितं ॥ ६३ ॥ नाधमाहं न मूर्खाह—महं स्त्रीणां शिरोमणिः ॥ स्वं यशो भूतले मुक्त्वा । गमिष्यामि सुरालये ॥ ॥ ६४ ॥ गृहसत्कं न जानासि । त्वं चरित्रं तु भूपते ॥ गच्छ त्वं स्वेच्छया गेहं । मुखम्लानिं च मा कुरु ॥ ६५ ॥ कदापि तवसंदेहो । मानसे स्यात्तदा व्रज ॥ कोचीकांदविकागारे । पृच्छ मे चरितं समं ॥ ६६ ॥ अथास्तु स्वस्ति ते भूप । मिथ्यादुष्कृतपूर्वकं ॥ इत्युदित्वा चितामध्ये । प्रविष्टा रत्न-मंजरी ॥ ६७ ॥ पुरीनिवासिनो लोकाः । सशोकाः सकलास्तदा ॥ तारस्वरं च पूचक्रु—स्तालोद्धा-दनपूर्वकं ॥ ७० ॥ अथ राजापि विच्छायो । राहुग्रस्तो यथा रविः ॥ शल्यशंकासमायुक्तो । गृहमा-गाद्दिनात्यये ॥ ७१ ॥ विक्रमार्कोऽवनीपाल—श्चिंतयामास चेतसि ॥ यामि वेषांतरीभूतः । कोची-कांदविकागृहं ॥ ७२ ॥ विचिंत्येत्युज्जयिन्याः स । पांथवेषश्चतुष्पथे ॥ गत्वा कौतुकतो लोका—

निति पप्रछ भूमिपः ॥ ७३ ॥ क्वास्ति कांदविकानां तु । वाटकस्तुंदपोषकः ॥ यत्र देशांतरायातो । भुंक्ते पांथो बुभुक्षितः ॥ ७४ ॥ इति पृष्टे जनोऽवादीत् । पांथ भो गछ सत्वरं ॥ सत्रागारे हि पांथानां । कोचीकांदविकागृहे ॥ ७५ ॥ स्वर्णरूप्यमयं यत्र । शोभते तोरणत्रयं ॥ प्रतोलीसप्तसंयुक्तं । देवतागारसन्निभं ॥ ७६ ॥ मणिमाणिक्यसंबद्धा । यत्र भूमिस्तमोऽपहा ॥ पंचवर्णा सचित्रा च । स्वर्णभित्तिर्विराजते ॥ ८० ॥ स्वाद्वोदकेन संपूर्णा । यत्र वाप्यो मनोहराः ॥ चतुर्दिक्षु विराजंते । चत्वारः पंकजैर्युताः ॥ ८१ ॥ सदाफला सपापुष्पा । सदा सांद्रद्रुमैर्युता ॥ सुगंधा सरसा तत्र । वनालिर्नंदनोपमा ॥ ८२ ॥ सप्तभूमियुतं गेहं । परिखापरिवेष्टितं ॥ गवाक्षाढ्यं च तत्रास्ति । सुरेंद्रागारसन्निभं ॥ ८३ ॥ कोचीकांदविका तत्र । वसति रम्यरमायुता ॥ प्रत्यक्षा कल्पवल्लीव । वांछितार्थफलप्रदा ॥ ८४ ॥ राज्यार्थी लभते राज्यं । सुतार्थी लभते सुतं ॥ भोगार्थी लभते भोगं । तस्याः पादप्रसादतः ॥ ८५ ॥ विद्याधरैर्नरैः सिद्धैः । किन्नरैर्व्यंतरामरैः ॥ ज्योतिष्कैर्दानवैश्चापि । नम्यते सा शुभंकरा ॥ ८६ ॥ शतसहस्रशो लोकाः । पथिकास्तद्गृहेऽनिशं ॥ कुर्वंति भोजनं नित्य—मुत्तमाधममध्यमाः ॥ ८७ ॥ रुष्टा सास्ति यमाकारा । संतुष्टा सर्वकामदा ॥ तस्याः सद्दर्शनं

पुण्यै—रेव लोकैस्तु लभ्यते ॥८८॥ इति श्रुत्वा महीनाथः । कौतुकोत्तालमानसः ॥ चित्ते चिं-
तातुरीभूतो । जगाम तद्गृहांतिकं ॥८९॥ परावृत्य ततो रूपं । प्रतोलीद्वारमागमत् ॥ अदृष्टरू-
पो नृपश्च । सौधसोपानमाश्रयत् ॥९०॥ अनेकद्वारसंपूर्णं । नानाविधजनाकुलं ॥ भूमिगृहगणै-
र्युक्तं । तोरणैरप्यलंकृतं ॥९१॥ सामंतदेशपालादि—मंडलीकशतैर्युतं ॥ प्रछन्नस्त्रीशतैः सेव्यं ।
पुष्पधूपसुगंधितं ॥९२॥ पंचशब्दादिनिर्घोष—युक्तनाट्यसुशोभितं ॥ स्वर्विमानसमाकारं । तद्-
गृहं नृप ऐक्षत ॥९३॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ एकत्र स्नानपट्टेषु । स्नाप्यंते बहवो जनाः ॥ पांथाः किं-
करवृंदैश्च । शीतोष्णसलिलव्रजैः ॥९४॥ अन्यत्र हाटकस्थालैः । स्वर्णपट्टोपरिस्थितैः ॥ भोजनैः
सप्तदशभि—र्भोज्यंते बहवो जनाः ॥९५॥ कुंकुमाविलगोशीर्ष—चंदनैश्च सुगंधिभिः ॥ विलि-
प्यंते महाभक्त्या । लोकास्तत्र प्रवासिनः ॥९६॥ वरांबरांगनाभोग—लाभमग्नैकमानसाः ॥ दी-
र्घिकाजलकल्लोलै । रमंतः संति पांथकाः ॥९७॥ वंशवीणामृदंगादि—वाद्यैर्बधिरितांबरं ॥ विचि-
त्रचित्रितानेक—कौतुकैश्चातिभासुरं ॥९८॥ गतो मध्यसभां राजा । स्थितः प्रछन्नवृत्तितः ॥ को-
चीकांदविका दृष्टा । तत्र तेन सखीयुता ॥९९॥ स्वर्णसिंहासनासीना । गंगोर्मिनिभचामरैः ॥

वीज्यमानालिवृंदेन । देवीव स्वर्गमध्यगा ॥ १०० ॥ विक्रमः कौतुकोत्तान-मानसोऽथ निरीक्ष्य तां ॥ कथं मयैषा पृष्टव्या । चिंतयामासिवानिति ॥ १ ॥ तावत्पार्श्वगता दासी । स्वामिनीसंज्ञया द्रुतं ॥ विक्रमार्कं करे धृत्वा । मज्जनागारमाविशत् ॥ २ ॥ कोटिपाकादिभिस्तैलै—र्मर्दितो भूमिवासवः ॥ सुगंधजलसंपूर्णैः । कलशैः स्नापितो भृशं ॥ ३ ॥ कोमलवसनेनांगं । सन्मार्ज्याथ विशांपतेः ॥ भूषणैर्वरवस्त्रैश्च । विशेषेण विभूषितं ॥ ४ ॥ भोजनस्थानके याव—द्भोजनं कारयंति ताः ॥ भोजनं न करिष्यामि । प्राणांतेऽपीति सोऽवदत् ॥ ५ ॥ यतः—न भोक्तव्यं न भोक्तव्यं । रात्रावत्र युधिष्ठिर ॥ तपस्विना विशेषेण । गृहिणापि विवेकिना ॥ ६ ॥ ये रात्रौ च सदाहारं । वर्जयंति विवेकिनः ॥ तेषां पक्षोपवासस्य । फलं मासेन जायते ॥ ७ ॥ नैवाहुतिर्न च स्नानं । न श्राद्धं देवतार्चनं ॥ न दानं फलदं रात्रौ । भोजनं तु विशेषतः ॥ ८ ॥ दिवसस्याष्टमे भागे । मंदीभूते दिवाकरे ॥ नक्तं तद्धि विजानीया—न्निषिद्धं तत्र भोजनं ॥ ९ ॥ देवैस्तु भुक्तं पूर्वाह्ने । मध्याह्ने ऋषिभिस्तथा ॥ पितृभिरपराह्णेऽथ । सायं तु दनुजैः स्मृतं ॥ १० ॥ संध्यायां यक्षरक्षोभि—र्ज्ञेयं भुक्तं तु भोजनं ॥ सर्ववेलामतिक्रम्य । रात्रौ भुक्तमभोजनं ॥ ११ ॥ यजुर्वेदेऽप्युक्तं—उलूककाक-

मार्जार—गृध्रमंडलसूकराः ॥ अहिवृश्चिकगोधाश्च । जायंते रात्रिभोजनात् ॥१२॥ करोति विरतिं धन्यो । यः सदा रात्रिभोजनात् ॥ स स्वकीयायुरर्धोप—वासानां फलमाप्नुयात ॥१३॥ रजनीभोजनत्यागे । ये गुणाः संति तानिह ॥ न सर्वज्ञादृते कश्चि—दपरो वक्तुमीश्वरः ॥१४॥ इति ज्ञात्वा महादोषं । रात्रिभोजनसंभवं ॥ जैनशास्त्रसमाख्यातं । प्रत्याख्यातं मयास्ति तत् ॥ ॥१५॥ श्रुत्वेति भूपतिप्रोक्तं । दास्यस्ता विस्मितास्ततः ॥ आनयन् वसुधाधीशं । कोचीकांदविकांतिके ॥१६॥ कुरु प्रणामं स्वामिन्या । अस्या नृप यतोऽस्ति ते ॥ या प्रिया देवदमनी । तस्या मातुरियं स्वसा ॥१७॥ कृत्वा प्रणामं तस्याः स । संयोज्य करसंपुटं ॥ अलंचक्रे तया दत्त—मासनं मानवेंद्रराट् ॥१८॥ सविस्मयो नृपस्तत्र । निविष्टस्तु व्यचिंतयत ॥ कथमदृष्टरूपं मा—मेषा जानाति पश्यति ॥१९॥ इति चिंताप्रपन्नस्य । सा नृपस्य शुभाशया ॥ कोचीकांदविकावादी—द्वचनं विश्ववंदिता ॥२०॥ सकुटुंबस्य ते ब्रूयात् । कुशलं पृथिवीपते ॥ घनैर्दिनैः समायातः । स्वकार्येणासि त्वं नृप ॥२१॥ स्वकार्यमेव लोकानां । मिष्टं नास्त्यपरस्य तु ॥ त्वमप्युत्पन्नकार्यत्वा—दायातोऽसि नृपोत्तम ॥२२॥ सर्वोत्कृष्टगुणाढ्याया । महासतीशिरोमणेः ॥ नार्या मदनमंजर्याः ।

स्त्रीचरित्रगवेषकः ॥ २४ ॥ स्त्रीचरित्रं न जानासि । भुवने महिमाद्भुतं ॥ तेन त्वं भूमिराजेंद्र । नूनं मुग्धोऽधुनाप्यसि ॥ २५ ॥ स्त्रीचरित्रं यदि ज्ञातु—मिच्छा ते भूप वर्तते ॥ मंजूषायां तदा त्वस्यां । प्रविश त्वं विचक्षण ॥ २६ ॥ तयेत्युक्तो नृपस्तत्र । प्रविष्टो हृदि विस्मितः ॥ तावत्समागतस्तत्र । मंत्रीशो बुद्धिसागरः ॥ २७ ॥ मंत्रिमुद्राधरो देश—स्वामी भूपतिवल्लभः ॥ सर्वकर्ता सर्वहर्ता । स चासीत्खलु धीनिधिः ॥ २८ ॥ निष्कस्थालं करे धृत्वा । मणिमुक्ताफलैर्भृतं ॥ पपात पादयोस्तस्या । विनयादित्युवाच च ॥ २९ ॥ ममोपरि प्रसीद त्वं । चिंतितार्थफलप्रदे ॥ भोगं शृंगारसुंदर्या । समं वांछामि कामदे ॥ ३० ॥ तयोक्तं त्वं समारोह । मंजूषां तदिमां द्रुतं ॥ गृहाणेमं च मे दंडं । व्रज तत्र यथेच्छया ॥ ३१ ॥ इति तस्या वचः श्रुत्वा । लात्वा दंडं स हर्षितः ॥ विनयात्तां नमस्कृत्य । मंजूषामारुरोह च ॥ ३२ ॥ दंडप्रभावतो व्योम्नि । स एवं नृपसंयुतः ॥ गतः स्थिता नृपावासे । यत्र शृंगारसुंदरी ॥ ३३ ॥ गवाक्षमार्गतस्तस्याः । प्रासादे सोऽविशद् द्रुतं ॥ तं दृष्ट्वा हर्षसंयुक्ता । जाता शृंगारसुंदरी ॥ ३४ ॥ मुक्त्वासनं महामूल्यं । योजितांजलिसंपुटा ॥ सस्नेहं हर्षसंयुक्तं । साथो वचनमब्रवीत् ॥ ३५ ॥ आगम्यतां जीवितेश । कृतार्थां च कुरुष्व मां ॥

विरहानलदावाग्निं । मां समालिंग्य शामय ॥३६॥ अहं तवैकचित्तास्मि । दूरस्थापि तवांतिके ॥ त्वत्सौख्ये सुखसंबद्धा । त्वद्दुःखेऽस्मि च दुःखिता ॥३७॥ अज्ज कयत्थो जम्मो । अज्ज कयत्थं च जीवियं मम्न ॥ अज्ज कयत्थो दिवसो । सामी तुह संगमेणं च ॥३८॥ अथ सा मंत्रिराजस्य । राज्ञी शृंगारसुंदरी ॥ स्नानादिकं व्यधादुच्चै-र्बहुमानपुरस्सरं ॥३९॥ भोजनं विविधैर्भोज्यै— र्भोजयामास मंत्रिणं ॥ सा तांबूलादिकं दत्वा । शय्यास्थाने समानयत् ॥४०॥ आसनादिकभे- दैश्च । विविधैर्भोगभंगिभिः ॥ राज्ञी तं रंजयामास । मंत्रिणं मानसप्रियं ॥४१॥ भुक्त्वा भोगान् निशाशेषे । सावोचन्मंत्रिशेखरं ॥ गताथ रजनी स्वामिन् । क्षणमात्रप्रमाणतः ॥४२॥ तयेत्यु- क्तेऽथ मंत्रींद्रः । प्रोवाच तां प्रियांप्रति ॥ सौम्ये यास्याम्यहं गेहं । विलंबः श्रेयसेऽत्र न ॥४३॥ कदाचिद्विक्रमो राजा । त्वायादत्र वरानने ॥ तदा किमुत्तरं देयं । त्वया मया च कोविदे ॥४४॥ इति मंत्रिवचः श्रुत्वा । राज्ञी शृंगारसुंदरी ॥ उवाच वचनं चारु । चतुरा चित्तहारिणी ॥४५॥ मुक्त्वा त्वन्मानसं चात्र । गृहीत्वा मानसं मम ॥ त्वं यास्यसि बहूक्तेन । जीवितेश जयी भव ॥ ॥४६॥ लब्ध्वाथावसरं स्वामिन् । पुनर्बुद्धिमतां वर ॥ तव दर्शनसूर्येण । मनोऽब्जं मे विकासयेः

॥ ४९ ॥ त्वया वाच्यः प्रणामो मे । लगित्वा पादयोः परं ॥ कोचीकांदविक्रयास्तस्या । यस्याः सि-द्धिः किलेदृशी ॥ ५० ॥ अथ श्रीविक्रमादित्य—श्चिंतयामास चेतसि ॥ अहो शृंगारसुंदर्या—श्च-रित्रं पापकारकं ॥ ५१ ॥ न प्रतिष्टां न सौजन्यं । न लज्जां न च गौरवं ॥ न च स्वामिहितं वा-माः । पश्यंति मदनांधलाः ॥ ५२ ॥ नूनं निरंकुशा नारी । तत्करोत्यसमंजसं ॥ यत्क्षुधा सिंहशा-र्दूल—व्याला अपि न कुर्वते ॥ ५३ ॥ दूरतस्ताः परित्याज्याः । प्रादुर्भावितदुर्मदाः ॥ विश्वोपता-पकारिण्यः । करिण्य इव योषितः ॥ ५४ ॥ स कोऽपि नास्ति मंत्रोऽत्र । देवो नास्ति तथा दिवि ॥ येन नारीपिशाचीयं । वश्यतां नीयते भुवि ॥ ५५ ॥ संपीड्यात्राहिदंष्ट्राग्नि—यमजिह्वाविषव्रजान् ॥ जगज्जिघांसुना नार्यः । कृताः क्रूरेण वेधसा ॥ ५६ ॥ यदि स्थिरा भवेद्विद्यु—त्तिष्टंति यदि वा-यवः ॥ तदैव महिलानां हि । स्थिरीभवति मानसं ॥ ५७ ॥ श्रीविक्रमस्तच्चरितं समग्रं । ज्ञात्वाऽ-निमेषांकितलोचनोऽभूत् ॥ व्यचिंतयद्धन्म्यबलां किमेनां । सतीत्वभ्रष्टां कुलटामथाहं ॥ ५८ ॥ इ-ति मनसि विचिंत्य विक्रमार्क—स्त्वरिततरं दयया समाकुलोऽभूत् ॥ क्वाहं भूमिपतिः परोपकारी । क्वैषा नारी वराकी गर्हणीया ॥ ६० ॥ ध्यात्वेति सुध्यानपरो नृपोत्तमः । प्रियाचरित्रं सकलं हृदि

स्मरन् ॥ तस्यां स्थितोऽयं वरपेटिकायां । व्यचारयत्संसृतिनाटकं तत् ॥ ६१ ॥ समागत्य दंडेन हत्वा सभूपां । वरां पेटिकां व्योममार्गेण मंत्री ॥ मुदा संयुतो कोचीगेहं प्रधानं । ननामांह्रियुग्मं च तस्याः प्रकामं ॥ ६२ ॥ समर्प्य दंडं पुरतोऽथ कोच्या । राज्ञीनतिं विज्ञपयांचकार ॥ तदाशिषं प्राप्य स बुद्धिसागरो । गतो गृहं स्वं गुरुगौरवान्वितः ॥ ६३ ॥ मुक्त्वा पेटां विक्रमो भूमिपालः । कोच्याः पादौ विस्मितोऽसौ ननाम ॥ शीर्षे हस्तौ योजयित्वा जगाद । ज्ञातं सर्वं तेऽद्य मातः प्रसादात् ॥ ६४ ॥ सा जगाद सुमुखी नृपोत्तम । पृच्छसे किमपि पृच्छ तद्वदि ॥ स्त्रीचरित्रमिति विश्वचित्रकृद् । ज्ञेयमत्र गहनं त्वया खलु ॥ ६५ ॥ महासतीत्वेन विभूषितांगी । या श्रूयते पंचवरा तु द्रौपदी ॥ तृप्तिं परं सा न गता हि पंचभिः । श्रीभारतोक्तं शृणु राजशेखर ॥ ६६ ॥ ऋषीणां पारणायैव । कथमाम्रद्रुमो ह्ययं ॥ अकालेऽपि फलैर्पूर्णो । नारदर्षे वद ध्रुवं ॥ ६७ ॥ पृष्टो युधिष्टिरेणेति । नारदोऽसौ मुनीश्वरः ॥ तथ्यं जगौ धर्मपुत्रं । प्रति सोऽपि तदा ध्रुवं ॥ ६८ ॥ द्रौपदी पंचवाक्यानि । सत्यानि वदते यदा ॥ अकाले आम्रवृक्षोऽयं । फलैश्च फलते तदा ॥ ६९ ॥ इत्युक्ता नारदेनाशु । जगाद द्रौपदी द्रुतं ॥ सभासमक्षं सत्यं सा । सतीव्रजमतल्लिका ॥ ७० ॥ पं-

चापि मम रोचंते । पांडवास्तात सुंदराः ॥ तथापि बलीयान् कामो । मतिः षष्ठेऽपि जायते ॥७०॥
रहो नास्ति क्षणो नास्ति । नास्ति प्रार्थयिता नरः ॥ तेन नारद नारीणां । सतीत्वमुपजायते ॥
॥ ७१ ॥ दृष्ट्वा परं नरं नार्या । भोगेच्छा जायते ध्रुवं ॥ गावस्तृणमिवारण्ये । जिघृक्षंति नवं नवं ॥
॥ ७२ ॥ सुरूपं पुरुषं दृष्ट्वा । भ्रातरं पितरं सुतं ॥ क्लिद्यंते योनयः स्त्रीणा—मामपात्रमिवांभसा ॥
॥ ७३ ॥ इति निशम्य वचो वचनातिगं । नृपवरो हृदये परमां मुदं ॥ बहु चकार धृतिं स्मृतिम-
ध्यगं । स्मरति चेतसि सत्यवतीकृतं ॥ ७५ ॥ कोची जगाद नरराजशिरोवतंस । भाग्यान्वितोऽसि
वरवर्षशतं च जीव ॥ नारीचरित्रमखिलं परिहृत्य ह्यन्यान् । विश्वे विलोकय वरान् विविधप्रकारान्
॥ ७६ ॥ सहस्राभरणान्वितं बहुगुणं सर्वार्थकामप्रदं । सर्वव्याधिहरं सदा फलकरं विश्वेशलक्ष्मीधरं
॥ कल्पद्रूपमदंडरत्नममलं संभोज्य जाते प्रगे । कोचीकांदविका नृपस्य परमप्रीत्या ददौ भक्तितः
॥ ७७ ॥ दंडं गृहीत्वा वररत्नतुल्यं । श्रीविक्रमार्को निजगेहमागात् ॥ कृत्वा तु तुर्यं वरकार्यमेवं ।
समाधिसुध्यानपरो बभूव ॥ ७७ ॥ श्रीविक्रमार्कस्य नरेश्वरस्य । श्रीपंचदंडातपछत्रबंधे ॥ पद्ये महा-
श्चर्यकरे यथोक्ते । तुर्यो बभूव प्रवरः प्रबंधः ॥ ७९ ॥

॥ अथ पंचमः प्रस्तावः प्रारभ्यते ॥

प्रणम्य चरणौ श्वश्वा । मस्तकन्यस्तहस्तकः ॥ आदेशं पंचमं भक्त्या । ययाचे भूमिवासवः ॥ ८० ॥ तयोक्तं शृणु राजेंद्र । देहि राजपरिग्रहं ॥ प्रक्षाल्य चरणौ भक्त्या । विश्वरूपपुरोधसे ॥ ८१ ॥ श्रुत्वेत्युवाच राजेंद्रः । सुगमं कार्यमुत्तमं ॥ अहं शीघ्रं करिष्यामि । किंचिदेतन्न दुष्करं ॥ ८२ ॥ सा प्राह शृणु राजेंद्र । दुष्करादपि दुष्करं ॥ कार्यमेतद्यतो विप्र—स्तवद्दानं नैव लास्यति ॥ ८३ ॥ तथापि कुरु तत्कार्य—मनघं ते भविष्यति ॥ श्रुत्वेति भूपराजोऽपि । त्वरितं गृहमागतः ॥ ८४ ॥ विश्वरूपमथाकार्य । प्रभातसमये नृपः ॥ सिंहासने वरे भक्त्या । स्थापयित्वा सुभक्तितः ॥ ८५ ॥ प्रणम्य तं महानंद—दायकं विप्रमुत्तमं ॥ सन्मानं कृतवांस्तस्य । भूरिभावसमन्वितः ॥ ८६ ॥ युग्मं ॥ स्वर्णस्थालं स चानाय्य । विशालं पयसा भृतं ॥ चरणौ क्षालयामास । तस्य विप्रस्य भक्तितः ॥ ८७ ॥ ऊर्ध्वीभूय स्तुतिं चक्रे । योजितांजलिसंपुटः ॥ ततोऽवक् स प्रसद्य त्वं । दानं मे लाहि वांछितं ॥ ८८ ॥ अहं कृतयुगाचार—रीत्या दानं ददामि ते ॥ गोस्वर्णरत्नमाणि-क्य—गजाश्वभूमिगर्भितं ॥ ८९ ॥ कृतयुगे समाहूय । द्वापरे गृहमागते ॥ त्रेतायां याचिते दानं

। सेवादानं कलौ युगे ॥ ९० ॥ प्रसद्य लाहि मे दानं । वांछितं मे कृतार्थय ॥ चित्तं वित्तं तथा पात्रं । संयोगो ह्येष दुर्लभः ॥ ९१ ॥ उक्तं च—पात्रे धर्मनिबंधनं तदितरे प्रोद्यद्दयाख्यापकं । मित्रे प्रीतिविवर्धनं रिपुजने वैरापहारक्षमं ॥ भृत्ये भक्तिभरावहं नरपतौ सन्मानसंपादकं । भट्टादौ च यशस्करं वितरणं न क्वाप्यहो निष्फलं ॥ ९२ ॥ किंचिद्ज्ञानमयं पात्रं । किंचित्पात्रं तपोमयं ॥ तपोज्ञानसमायुक्तं । पात्रं तु भुवि दुर्लभं ॥ ९३ ॥ दुष्प्रापं शुद्धपात्रं धनमपि विशदं ह्यत्र निष्पुण्यकानां । नौचित्यात्पात्रदानंप्रति भवति मतिः प्रायशः पापभाजां ॥ आद्योऽर्हन् वर्षमेकं प्रतिदिनमगमत् शुद्धभैक्ष्येऽपि देशे । श्रेयांसं त्वेकमाद्यं सुकृतिषु कृतवान् स प्रभुः पारणेन ॥ ९४ ॥ यदपि तदपि शुद्धं चंदनावत्प्रदेयं । झटिति फलति पात्रे यत्प्रदत्तं सुभावात् ॥ जलधिजलमपेयं वारिवाहेऽमृती स्या—न्मधुरमपि हि दुग्धं पन्नगानां विषं स्यात् ॥ ९५ ॥ त्वं पात्रं त्वं पिता माता । त्वं गुरुस्त्वं च देवता ॥ त्वमेव परमं ब्रह्म । तरणस्तारणक्षमः ॥ ९६ ॥ प्रसादं कुरु पुण्यात्मन् । गृहीत्वा त्वं मयार्पितं ॥ पुनीहि मां दुरात्मानं । दुर्भेद्यदुरितार्त्तितः ॥ ९७ ॥ विलग्य विक्रमो भूपः । पदोस्तस्य पुरोधसः ॥ प्रार्थनां कृतवानेवं । नतिग्राह्या हि साधवः ॥ ९८ ॥ दशकोटीः सुवर्णानां ।

ग्रामाणां शतपंचकं ॥ हयानामयुतं भव्यं । नागानां च सहस्रकं ॥ ९८ ॥ स्वर्णस्थालगवाराम—रथदासालयस्य च ॥ महिषीवस्त्रभृत्यानां । सर्वेषां शतपंचकं ॥ ९९ ॥ एवंविधं महादानं । तस्मै दातुं समुत्सुकः ॥ राजा बभूव हर्षेण । परं गृह्णाति नैव सः ॥ १०० ॥ विप्रो वदति हे राजन् । पापो राजपरिग्रहः ॥ मया न जीर्यते त्वरि—भवकोटिशतैरपि ॥ १ ॥ सर्वः परिग्रहो घोरो । नृपतीनां विशेपतः ॥ नृपदानमतस्त्याज्यं । भुवि मोक्षाभिलाषिभिः ॥ २ ॥ भवकोटिसहस्राणि । नरकेऽतीवदारुणे ॥ कुंभीपाके निगोदे च । गर्भावासे स पच्यते ॥ ३ ॥ वेदागमविरुद्धं तद् । षड्दर्शनैश्च गर्हितं ॥ पुराणधर्मशास्त्रैश्च । निंदितं नीतिकोविदैः ॥ ४ ॥ श्रीविक्रममहाराज । सद्धर्मजनवल्लभ ॥ दानाग्रहो न कर्तव्य—स्त्वया भाग्यवता मम ॥ ५ ॥ ब्राह्मणत्वं विवेकत्वं । नृत्वं धर्मक्रियापि हि ॥ व्रतं यज्ञादिकार्यं च । यांति राज्ञः परिग्रहात् ॥ ६ ॥ यतः—षट्कर्मरहितो विप्रो । मातंगसदृशो मतः ॥ राज्ञो दानप्रतिग्राही । तस्मादप्यधिको मतः ॥ ७ ॥ दशशूनासमश्चक्री । दशचक्रिसमो द्विजः ॥ दशद्विजसमा वेश्या । दशवेश्यासमो नृपः ॥ ८ ॥ यतः—ये शांतदाताः श्रुतिपूर्णकर्णा । जितेंद्रियाः प्राणिवधे विरक्ताः ॥ परिग्रहे संकुचिताश्च नित्यं । ते ब्राह्मणास्ता-

रयितुं समर्थाः ॥ ९ ॥ किं बहूक्तेन हे राजन् । प्राणत्यागेऽप्यहं तव ॥ परिग्रहं न गृह्णामि । किं खेदयसि मां वृथा ॥ १० ॥ अहं माधुकरीं वृत्तिं । कृत्वा प्राणस्य धारणं ॥ करोमि धर्मनिरतो । वह्निहोत्रपरायणः ॥ ११ ॥ नीरागस्य तृणं नारी । निरीहस्य तृणं नृपः ॥ तृणं ज्ञानवतां सर्वं । तृणं शूरस्य जीवितं ॥ १२ ॥ इत्युक्त्वा निश्चयं स्वीयं । दत्वाशिषं द्विजोत्तमः ॥ नृपेण प्रणतो भक्त्या । स जगाम निजं गृहं ॥ १३ ॥ अथ विक्रमभूपाल-श्चिंतयामास चेतसि॥ स्नेहो धर्मो दयादानं । न बलेन भवंत्यमी ॥ १४ ॥ अथ चिंतातुरो भूपः । किं कर्तव्यजडस्तदा ॥ विषण्णास्यः क्षणं तस्थौ । साहस्येकशिरोमणिः ॥ १५ ॥ पराक्रमेण यत्कार्यं । न सिध्यति कदाचन ॥ तत्सिध्यति मनुष्याणा-मुपायैर्बुद्धिमिश्रितैः ॥ १६ ॥ सामवाक्यैस्तथा दानै-र्भेददंभाद्युपायकैः ॥ क्षणेन कार्यसिद्धिः स्या-ज्जनानां जयकांक्षिणां ॥ १७ ॥ किंचिच्छिद्रं विलोक्याथा-ऽसत्यं तस्य द्विजन्मनः ॥ अपाये पातयाम्येनं । यथा लाति स मे धनं ॥ १८ ॥ विलोकयाम्यहं किंचि-त्तस्य दोषं तु गर्हितं ॥ आनये निग्रहस्थाने । ततोऽमुं लोकसाक्षिकं ॥ १९ ॥ अथ विक्रमभूपालः । कृत्वा रूपांतरं निजं ॥ गृहीत्वा च करे खड्गं । द्विजगेहांतिकं ययौ ॥ २० ॥ तत्रास्ति सर्वतोभद्र-यक्ष-

स्यायतनं वरं ॥ यः पुरीजनलोकानां । वांछितार्थफलप्रदः ॥ २१ ॥ तन्मध्यमवनीपालः । प्राविश-त्साहसान्वितः ॥ स्वकार्यसाधने लोकाः । किं न कुर्वंति दुर्घटं ॥ २२ ॥ सूर्येण स्वस्त्रियोऽर्थे हि । शरीरं घर्षितं निजं ॥ मुनिना कालिकार्येण । व्रतभंगस्तथा कृतः ॥ २३ ॥ वर्षाकालेऽपि मौनींद्रो । रत्नकंबलमानयत् ॥ आषाढभूतिनात्याजि । व्रतं मोदकलीप्सया ॥ २४ ॥ तथा देवकुले छन्न—वृ-त्त्या स्थित्वा नरेश्वरः ॥ पुरोहितगृहद्वारे । दत्तदृष्टिः स्थिरोऽभवत ॥ २५ ॥ निशीथसमये विप्र—पुत्री गोमतीसंज्ञका ॥ आगता सर्वशृंगारा—भरणादिभिर्भूषिता ॥ २६ ॥ पुष्पचंदनतांबूल—फ-लनैवेद्यसंभृतं ॥ लात्वा करंडकं तस्या । दासी पृष्टे समाययौ ॥ २७ ॥ यक्षेशस्य ततः पूजां । कृत्वा सा शुभभावतः ॥ प्रदीपमालाकलित—मारात्रिकमपि व्यधात् ॥ २८ ॥ विक्रमोऽदृश्यरूपेण । स्थि-तस्तत्र समाधिना ॥ ध्यानांतेऽथ तया दासी । भाषिता पार्श्ववर्तिनी ॥ २९ ॥ याहि वेगेन सोम-स्य । मालाकारस्य वेश्मनि ॥ तत्पुत्रीं च जयंतीं त्व—मत्रानय शुभानने ॥ ३० ॥ निर्जनेऽस्यै त्वया कथ्यं । यथा कोऽपि शृणोति न ॥ यतोऽवंत्यां महाधूर्ताः । संति विक्रमसन्निभाः ॥ ३१ ॥ तथेति सा प्रतिश्रुत्य । क्रमेण तद्गृहं गता ॥ आयांती मिलिता मार्गे । परं सेंदुसमानना ॥३२॥

दास्या निवेदितं तस्यै । गोमत्याकारणादिकं ॥ त्वरितं हर्षपूरेण । पूरिता सान्नवत्क्षणात् ॥ ३३ ॥
सागत्य यक्षराजेंद्रं । पूजयित्वातिभक्तितः ॥ ततोऽसौ सह गोमत्या । वार्तां कर्तुं प्रचक्रमे ॥ ३४ ॥
जयंती प्राह कल्याणि । पातालनगरेऽधुना ॥ शृंगारमंजर्युद्वाहे । गंतव्यं गोमति ध्रुवं ॥ ३५ ॥
गोमती प्राह हे बाले । त्वं त्वथाकारितागता ॥ नागते परमद्यापि । हरिताली हिरण्यके ॥ ३६ ॥
कोचीकांदविकापुत्री । हरिताली निमंत्रिता ॥ विलोक्यतेऽन्यथा पश्चा—त्सोपालंभं प्रदास्यति ॥
॥ ३७ ॥ सूराख्यस्वर्णकारस्य । शक्तींद्राकुक्षिसंभवा ॥ पुत्री हिरण्यकाख्या या । सापि सार्थं विलो-
क्यते ॥ ३८ ॥ जयंत्यवक् तदा सुभ्रु । तद्द्वयं चाग्रतो गतं ॥ सामग्रीं सकलां कृत्वा । श्मशाने
गंधवाहने ॥ ४० ॥ पाटलाकेतकीजाती—चंपकादिसुमावलिं ॥ गृहीत्वा मद्गृहात् शीघ्रं । गते ते
ह्यधुना सखि ॥ ४१ ॥ शृंगारमंजरीं कन्यां । यः कोऽपि परिणेष्यति ॥ तस्य नरोत्तमस्यास्य—मा
वामीक्षावहे द्रुतं ॥ ४२ ॥ गोमती प्राह जानेऽहं । नागपुत्रस्तिलाह्वयः ॥ चिपटास्यो दीर्घदंतो ।
वक्रनाशो विरूपनाक् ॥ ४३ ॥ एवंविधो विरूपास्य—स्तस्य भर्ता भविष्यति ॥ पितृभ्यां तस्य द-
त्तास्ति । भवेदन्योऽपि भाग्यतः ॥ ४४ ॥ इति वार्तां प्रकुर्वत्यौ । यक्षराजस्य सद्मतः ॥ बाह्यमंडप-

मागत्य । ते चित्तेऽध्यायतामिति ॥४५॥ रिक्तपाणि कथं सख्या । गंतव्यं सखि वेश्मनि ॥ तेन पुष्पफलादीनि । गृहीत्वा तत्र गम्यते ॥४६॥ तेनाथ मातुकः कोऽपि । भारवाहो विलोक्यते ॥ सर्वं पुष्पादिभारं य । उत्पाटयति सांप्रतं ॥४७॥ श्रुत्वेति विक्रमो नृपो—ऽवसरज्ञो निजं वपुः ॥ मातुकसदृशं कृत्वा । तत्रासन्नापणे स्थितः ॥४८॥ दासी शब्दं चकाराथ । कोऽप्यस्ति भारवाहकः ॥ राजा जगाद भारार्थी । त्वहं तिष्टामि मातुकः ॥४९॥ सावगागछ भो शीघ्रं । त्वमेवात्र विलोक्यसे ॥ फलपुष्पादिकं भारं । त्वरितं मस्तके कुरु ॥५०॥ शीर्षे भारं समुत्पाट्य । चचाल विक्रमो नृपः ॥ पातालकौतुकं दृष्टुं । निजकार्यचिकीर्षया ॥५१॥ रजन्यामंधकारे ते । करे कृत्वा तमोहरं ॥ वर्त्मनि दंडरत्नं च । गोपुरं प्रापतुः क्रमात् ॥५२॥ प्रतोलीद्वारमुद्घाट्य । दंडरत्नेन भांडवत् ॥ कथितं मातुकस्याथ । कपाटं त्वं दृढीकुरु ॥५३॥ प्रेतवने महाघोरे । जग्मतुस्ते च निर्भये ॥ वेतालव्यालसंकीर्णे । शिवाफेत्कारभीषणे ॥५४॥ एवंविधे महारौद्रे । प्रेतराजगृहोपमे ॥ श्मशाने ते क्षणं स्थित्वा । मातुकस्येत्यवोचतां ॥५५॥ स्थातव्यं भो त्वयात्रैव । श्मशाने तावदेव हि ॥ आगछावः सखीसत्कं । यावत्कृत्वा च कार्यकं ॥५६॥ मातुकः प्रत्युवाचैवं । स्थि-

तोऽत्राहं बिभेम्यथ ॥ छलेयुर्मां महापापा। वेताला भूतराक्षसाः ॥ ६० ॥ अहं समागमिष्यामि। युष्मत्पृष्ठे समाधिना ॥ ताभ्यां मिथो विमृश्योक्तं। श्रुत्वा तद्वाक्यमुत्तमं ॥ ६१ ॥ त्वमप्यागच्छ तर्हि स्वं। कृत्वा भारं च मस्तके ॥ समायातास्ततः सर्वे। सिद्धाख्यवटसन्निधौ ॥ ६२ ॥ मिलिते तत्र सख्यौ द्वे। ये पुरा तत्र प्रस्थिते ॥ जातो हर्षश्च सर्वासां। सखीनां मिलने तदा ॥ ६३ ॥ यतः—
पापान्निवारयति योजयते हिताय। गुह्यं च गुह्यति गुणान् प्रकटीकरोति ॥ आपद्गतं च न जहाति ददाति काले। सन्मित्रलक्षणमिदं प्रवदंति संतः ॥ ६४ ॥ प्राप्ताः क्रमेण पाताल—विवरं ताः समातृकाः ॥ शिलामेकां समुत्पाट्य। तत्र च प्राविशन् द्रुतं ॥ ६५ ॥ प्रासादश्च समायातो। मनोहरसरस्तटे ॥ तत्र श्रीपार्श्वनाथस्य। धरणेंद्रेण कारितः ॥ ६६ ॥ तत्र श्रीपार्श्वनाथस्य। प्रतिमानां चतुष्टयं ॥ भाति मनोहरं दिव्य—प्रभामंडलमंडितं ॥ ६७ ॥ दंडादिसर्ववस्तूनि। मातृकस्य समर्प्य ताः ॥ कर्तुं पूजां जिनेंद्रस्य। प्राविशन् जिनसद्मनि ॥ ६८ ॥ यतः—श्रीतीर्थपांथरजसा विरजीभवंति। तीर्थेषु बंभ्रमणतो न भवे भ्रमंति ॥ द्रव्यव्ययादिह नराः स्थिरसंपदः स्युः। पूज्या भवंति भुवि तीर्थमथार्चयंतः ॥ ६९ ॥ नृपोऽथ सकलं लात्वा। दिव्यरूपधरो ययौ ॥ पुरीमध्ये च साहा-

य्या—द्वेतालस्य धियां निधिः ॥ ७० ॥ तत्र शृंगारसुंदर्याः । विवाहाय समागतं ॥ कुरूपं तं वरं दृष्ट्वा । पौरास्तु जहसुर्भृशं ॥ ७१ ॥ तस्याः शृंगारसुंदर्याः । पितरावपि दुःखितौ ॥ वरं निरीक्ष्य जातौ तं । महाचिंतापरायणौ ॥ ७२ ॥ विक्रमस्याज्ञया वह्नि—वेतालस्तं कुरूपिणं ॥ वरं च गोपयामास । क्वापि भूमिगृहे द्रुतं ॥ ७३ ॥ विधाय वररूपं स । विक्रमोऽथ समाययौ ॥ तां कन्यां परिणेतुं च । वेतालस्य सहायतः ॥ ७४ ॥ इतश्च गोमतीमुख्याः । सख्यस्ता जिनपूजनं ॥ विधाय वहिरायाता । मातृकं ददृशुर्न च ॥ ७५ ॥ विषण्णास्यास्ततः सर्वाः । सख्यस्ताश्च समाययुः ॥ शृंगारसुंदरीपार्श्वे । विवाहावसरे तदा ॥ ७६ ॥ परं तासां तदा सर्वे । शकुनाः शुभसूचकाः ॥ संजाताः पथि सोत्साहा—स्तेन ता बभूवुः क्षणात् ॥ ७७ ॥ यतः—कन्यासाधुमहीशमित्रमहिषीदुर्वादिवर्धापनं । वीणाम्भमणिचामराक्षतफलच्छत्रांबुदीपध्वजाः ॥ वस्त्रालंकृतिमद्यमांसकुसुमस्वर्णादिभिश्चातवो । गोमीनायुधदर्पणासिकलशा ज्ञेयाः शुभा दक्षिणे ॥ ७८ ॥ सर्वास्ताश्चिंतयंतिस्म । शकुनैरेभिरुत्तमैः ॥ किं भविष्यत्यहोऽस्माकं । श्रेयो जानीमहे न हि ॥ ७९ ॥ क्रमात्प्रापुः सखीगेहं । देहं देही यथामलः ॥ आलिंग्य स्वां सखीं सर्वा । विष्टरे ताः स्थितास्तदा ॥ ८० ॥ हस्तमेलापको जज्ञे

। वरवध्वोस्तदा मिथः ॥ प्रछन्नमुखयोश्चारु-गीतनादमनोहरः ॥ ७१ ॥ मुखोद्घाटनकं चक्रे । वर-वध्वोस्ततस्तदा ॥ जायमाने वरे गाने । द्विजेन जनसाक्षिकं ॥ ७२ ॥ दृष्टा वरेण सा कन्या । कन्यया स वरोऽपि च ॥ मूर्छिता सापतद्भूमौ । वरं दृष्ट्वा कुरूपिणं ॥ ७३ ॥ सशोकसखीवृंदेन । तालव्यजनवायुना ॥ सचेतना तदाकारि । कन्या शृंगारमंजरी ॥ ७४ ॥ सहसोत्थाय सा गेह-मध्यं गत्वा स्वगोत्रजां ॥ नत्वाथ सर्वतोभद्र-यक्षराजं ननाम सा ॥ ७५ ॥ गोमत्यादिसखीवृंदं । सखीदुःखेन दुःखितं ॥ तस्याः पार्श्वे समागत्य । यक्षराजमदोऽवदत् ॥ ७६ ॥ स्वामिन् सर्वगुणाधार । सर्वकामफलप्रद ॥ सौभाग्यसौख्यदाता त्वं । सर्वाधिव्याधिनाशकः ॥ ७७ ॥ आराधितस्त्वमस्माभि-रेकचित्ताभिरेव च ॥ संतुष्टेन त्वयेदृक्किं । वरो दत्तोऽधमाधमः ॥ ७८ ॥ अस्मत्कर्मविपाकेन । पूर्वोपार्जितपापतः ॥ आराधिते द्रुमे कल्पे । प्राप्तं निंबफलं कटु ॥ ७९ ॥ यतः—शशिनि खलु कलंकं कंटकं पद्मनाले । उदधिजलमपेयं पंडिते निर्धनत्वं ॥ धनवति कृपणत्वं ज्ञानवंतो दरिद्राः । स्वजनजनवियोगो निर्विवेकी विधाता ॥ ८० ॥ एवं विलप्य ताः कन्या । यक्षस्याग्रे घनस्वरं ॥ प्रोचुरथ जीवेनाल-मात्मघातपरा वयं ॥ ८१ ॥ इत्युक्त्वा तीक्ष्णशस्त्रेण । यावत्कुर्वंति तास्तदा ॥

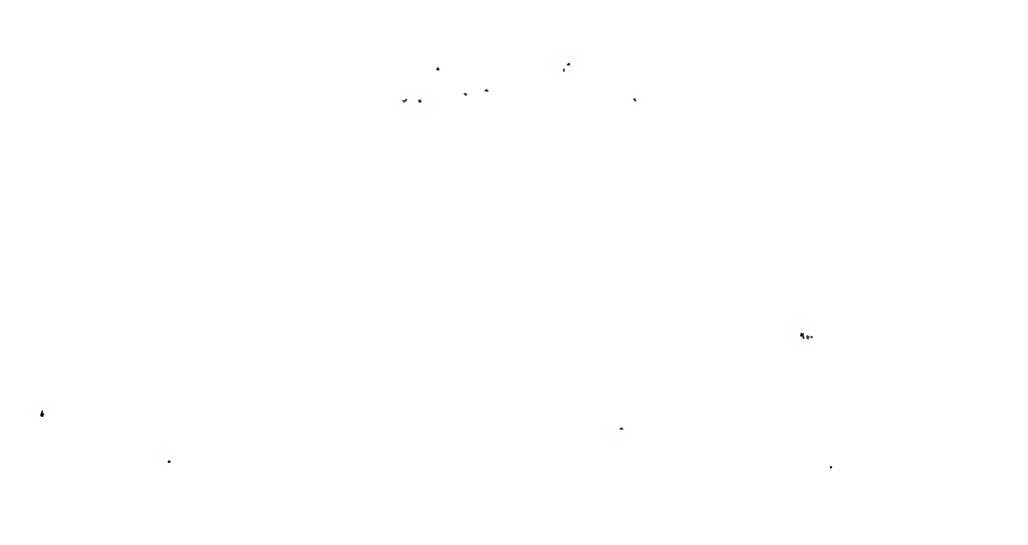
शीर्षछेदं तदा यक्षो—ऽवग् मा कुरुत साहसं ॥ ९२ ॥ पंचानामप्ययं भर्ता । मया दत्तो नरोत्तमः ॥ भवद्भिः परिणेतव्यो । महीशो महिमानिधिः ॥ ९३ ॥ इत्युक्ता यक्षराजेन । ताः सर्वा अपि कन्यकाः ॥ चिक्षिपुर्वरमाला द्राक् । कंठे तस्य कुरूपिणः ॥ ९४ ॥ अथ ता विमृशंतिस्म । विक्रमोऽयं नृपो ध्रुवं ॥ विद्याकुरूपभागेवं । जातोऽस्ति खलु कौतुकात ॥ ९५ ॥ विचिंत्येत्यथ ताः प्रोचुः । स्वामिन् स्वं प्रकटीकुरु ॥ रूपं यथा वयं यामः । प्रमोदं परमं प्रिय ॥ ९६ ॥ विक्रमोऽपि तदा तासां । प्रमोदाय द्रुतं व्यधात् ॥ स्वकीयं मूलरूपं स । दिव्यं देवेशसन्निभं ॥ ९७ ॥ तत्क्षणादेव वेतालः । सर्वं दंडादिकं तदा ॥ आनीय दत्तवांस्ताभ्यो । विस्मिताभ्यो मुदाथ सः ॥ ९८ ॥ अथ ताश्चिंतयामासु—र्मोटकीभूय विक्रमः ॥ नूनं समागतोऽस्माभिः । सहैवाहो नृपोत्तमः ॥ ९९ ॥ जाता सुमनसां वृष्टि—र्वेतालेन कृता तदा ॥ आकाशे दुंदुभिध्वानो । बभूवातीवहर्षदः ॥ १०० ॥ इतः कुरूपभाक् सोऽथ । वरो गुप्तनिवासतः ॥ वेतालेन विमुक्तो द्रा—गागात्स्वजनकांतिके ॥१॥ वरस्वजनवर्गोऽथ । पातालेशं व्यजिज्ञपत् ॥ केनापि धूर्तराजेन । वृतास्माकं वधूर्ध्रुवं ॥ २ ॥ दुर्बलानामनाथानां । बालवृद्धतपस्विनां ॥ अन्यायैः परिभूतानां । सर्वेषां पार्थिवो गतिः ॥ ३ ॥ निश-

म्येति वचस्तेषां । पाताललेशः क्रुधातुरः ॥ सुभटान् प्रेषयामास । वरग्रहणहेतवे ॥ ४ ॥ वेतालो बं-
धयामास । द्रुतं तान् सुभटानपि ॥ तेऽपि जाता विषण्णास्या । रुदंतः करुणस्वरं ॥ ५ ॥ इतो वि-
ज्ञपयामासु—र्गत्वा पौरा नृपं तदा ॥ विक्रमोऽयं नराधीशो । वरोऽस्त्यत्र समागतः ॥ ६ ॥ श्रुत्वे-
ति नागनाथोऽपि । तत्रागत्यातिविस्मितः ॥ ननाम विक्रमं नृपं । महासत्वेन विश्रुतं ॥ ७ ॥ ततो
विक्रमनृपेन । कस्याप्यन्यस्य कन्यका ॥ संतोष्य द्रव्यदानेन । तद्वरायापि दापिता ॥ ८ ॥ सकु-
टुंबोऽथ नागेशो । बहुमानपुरस्सरं ॥ रत्नाभरणवस्त्रादि । विक्रमार्काय चार्पयत् ॥ ९ ॥ हस्तमोच-
नवेलायां । विक्रमार्कनृपाय सः ॥ विषद्वयहरो दंडो । मुदा तान्निः समर्पितः ॥ १० ॥ जातः पर-
मया ऋध्या । विवाहस्य महोत्सवः ॥ पंचकन्यायुतो नृपः । क्रमात्प्राप्तो निजं पुरं ॥११॥ वधूपंचक-
संयुक्तो । राजा श्वश्रूगृहं ययौ ॥ तं दंडं च पुरो मुक्त्वा । तस्याः पादौ ननाम सः ॥१२॥ सावदत्
कार्यसिद्धिस्ते । जाता जगति विश्रुता ॥ दुर्लभं यत्त्वया प्राप्तं । छत्रं सर्वार्थसिद्धिदं ॥ १३ ॥ ततो
विक्रमनृपालः । पालिताशेषविष्टपः ॥ स्वगृहं स्ववधूयुक्तो । वियुक्तश्चिंतयागमत् ॥ १४ ॥ प्रभाते
विक्रमो राजा । पूजयित्वा जिनं मुदा ॥ प्रावर्तत जिनागारे । ततो ह्यष्टाह्निकोत्सवं ॥ १५ ॥ स्व

णेसिंहासने न्यस्य । प्रतिमां त्रिजगद्गुरोः ॥ स्वयं स्नात्रं चकारोच्चैः । स तस्या विधिपूर्वकं ॥ १६ ॥ देवदूष्येण वस्त्रेण । निर्जलीकृत्य तां नृपः ॥ चंदनैश्चर्चयामास । घनसारविमिश्रितैः ॥ १७ ॥ सुगंधपुष्पप्रकरै—र्धूपधैर्भूरिकांतिभिः ॥ जिनेंद्रं पूजयामास । मुक्तिदं मानवेश्वरः ॥ १८ ॥ एवमष्टाह्निकप्रांते । पूजां कृत्वा महत्तमां ॥ जिनेंद्राणां स्वयं भावा—द्ददौ दानं नृपोत्तमः ॥ १९ ॥ नवग्रहाणां नैवेद्यं । दिक्पालानामपि तदा ॥ पंचानां लोकपालानां । भक्त्या सोऽथ बलिं ददौ ॥ ॥ २० ॥ तदेंद्रेण समागत्य । संतुष्टेन नृपाय च ॥ दत्तं सिंहासनं दिव्यं । दिव्यनाट्यसमन्वितं ॥ ॥ २१ ॥ सुमुहूर्त्ते दिने शुद्धे । सर्वग्रहबलान्विते ॥ नृपेणाकारि दंडानां । तेषां छत्रं महाद्भुतं ॥ ॥ २२ ॥ चतुर्दिक्षु चतुर्दंडाः । पंचमो मध्यदेशगः ॥ शोभंते पंच छत्रे ते । लोकपाला इवाश्रितः ॥ २३ ॥ श्रीविक्रमार्कोऽथ शुभे मुहूर्ते । सिंहासने शक्रवरप्रदत्ते ॥ श्रीपंचदंडांकितछत्रयुक्ते । स्थितः सभायां सुमहोत्सवेन ॥ २४ ॥ श्रीविक्रमार्कस्य नरेश्वरस्य । श्रीपंचदंडातपछत्रबंधे ॥ पद्ये महाश्चर्यकरे यथोक्ते । प्रस्ताव आसीत्खलु बाणसंख्यः ॥ २५ ॥ यावद्भूधरसागरा रविशशिनक्षत्रवृंदानि च । धर्माधर्मविचारणैकनिपुणं यावज्जगद्राजते ॥ तावद्विक्रमभूमिपालविलसत्कीर्त्तिप्रभामिश्रि-

तो । ग्रंथोऽयं जिनशासने हि विदुषां चित्ते चिरं नंदतात् ॥ २८॥ इति श्रीपंचदंडकथात्मकं श्रीविक्रमार्कचरित्रं समाप्तं ॥ श्रीरस्तु ॥ आ ग्रंथ श्रीजामनगरनिवासी पंम्डित श्रावक हीरालाल हंसराजे स्वपरना श्रेयमाटे पोताना श्रीजैनभास्करोदय छापखानामां छापी प्रसिद्ध कर्यो छे. ॥

॥ समाप्तोऽयं ग्रंथो गुरुश्रीमच्चारित्रविजयसुप्रसादात् ॥

। इति श्रीविक्रमचरितं समाप्तं ॥